

בעבור שיש לדבר אחד שנים עשר גבולים, וכמו שהדבר בגלגלו הוא אחד כך גבו יו אחדים ולכן מספר שנים עשר הוא ראוי לבני עקב, ויואלו ירך יעקב היו ע' נפש זה היה התחלת אומה הישראלית ע' נפש כמו שהיה כלל האומות ע' א מוצ, והדברים אלו עמוקים וזין לספר יותר מזה:

פרק ארבעה עשר

ויקם מלך חדש וגו' בס"ק דאוסה ויקם מלך חדש רב ושמאל חד אמר חדש ממנו אחד אמר שנהחדשו גזריו, מה, דאמר חדש ממנו דכתיב חדש, ומ"ד שנתחדשו גזירותו דלא כתיב וימת וימלך ומאי אשכח לא ידע את יוסף דהוי דמי כמאן דלא ידיד ליה, ונראה לראש דאמר חדש ממנו היה דכתיב חדש ולא כתיב ויקם מלך על מצרים כדי שלא תאמר שהיה זה הילך ב' או ב' ב' ה' ה' ו' ולא היו זה חדש ממנו לקר כתיב חדש כלומר לא בנו ולא בן בנו רק מ' חדש ממנו, וליאן דאמר שנתחדשו גזירותיו נראה לומר שלא היה המלך שהיה ב' מי יוסף כי אין נראה שהיה הישע מאריך ימים כל כך הלא שהיה בנו או בן בנו וכל זה מלכות אחת נקרא, וממנו שנתחדשו גזירותיו כתיב חדש ממנו חדש הגזירה, ולמ"ד חדש ממנו הקים מלך חדש ממנו לקיים הגזירה כי על ידי מלך הראשון כיון שידע את יוסף לא היה בא שיעבוד ממנו, ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו סובר כי אף שהיה מלכות הראשון ממנו הגזירה שראוי להסתחדש בזה הזמן נחדשו הגזירות אף כי היה מלכות הראשון:

דריאמר אל עמו, תחת הוא החזיל בעצה לכך הוא לקם תחלה, ובהו ובעמך יעלו הפטרעיים בחרו בזה כי היה המלך דוקא התחלת הגזירה שהיה לא נתן אותם שהיה לעבדים רק לפטרעה ולא עבדים לעבדים ולפיכך התחיל פטרעה ואחר כך עבדיו, הנה נתחכמה לו נתחכמה להם מבעיה ליה אמר ר' יוסף בר חנינא בלא ונתחכמה למושיעין של ישראל, נדונים בלא הנה בלא זה נשפט, בחבר ובחבריו את כל בשר, נדונים במים שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם דכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשפתי מעבור מי נח והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מבוא אצל על אומה אחת מבוא, הוא אינו מבוא אצל הם באים ונוטלים לתוך המים שנאמר ומצרים נסים לקראתם והיינו דאמר רבי אליעזר מאי דכתיב כי בדבר אשר זהו בקדירה שבעלו בה נתפסו ע"כ, דקדקו רז"ל בכתוב הזה ואף על גב שנתחב כל הפסוק בלשון יחיד הנה עם בני ישראל עמוס ורב ולא נאמר עמוסם שבדלי דרך הכתוב להזכיר בלשון יחיד העם אצל מלך לו שנכל מקום נדרש למעוץ לו ולא לאחר אין דרך הכתוב למכתב על רבים, וחלוק גדול בין עמוס וזין מלך לו שהרי לא נמלא בשום מקום שידרשו

בלשון יחיד למעוץ ואשר לבא בלשון יחיד על רבים, אצל לשון התחבט מיעוץ כמו מלך לו וכן מלך עליו שדריש רז"ל מלך למעוץ לא מלך למלך על עם אחר הם רבים, לכן דרשו רז"ל שזאת המלה באה לומר נחמתי למושיעין של ישראל ואין דעת רז"ל כי פרוט לו למושיעין רק הם משפטים לו לעם כמשמנו רק שר"ל לעם שהם מיוחדים ונעשים כאיש אחד וזה בזה שהוא ית' א היתה ובזה הם נכללים מכל האומות ונעשים עם אחד ואל אחדות שלהם שמתאחד אותם ונחמם, וזהו למושיעין, והרבה הזאת כי הוא ית' המהווה את כל היתולאים ומאלו הכנ נותן הנורה והחומר וכאשר יאלו הנורים מן הראוי אשר יש להם לנהיג על הסדר אשר סדר אורם הקב"ה עשבי את הנורה אשר ברא הקב"ה, וידיע לכל משכיל כי הנורה צדד מקוים וצמים אן קוים באשר הם נגרים אלה וממנו מיעוץ נורמם לא נאמר ביום בריאה וייערה בפסח בראשית וזה רזיה על מיעוץ היערה בהם, וכן החושך לא נאמר בו בריאה וייערה, ובכ"ר בפסח יקו המם אחר ר' לוי יקו לוי המים מה שאני עתיד לבטח בהן משל למ' שנה פלסין והוא בן דיווין אלמים מה עשו היו משכמים ושואלים בשלם למלך ברמיה ובאצבע אחר המלך אלו היו פקחים על אחת כזה וכמה הוסיב המלך בהן דיווין פקחים עמדו והחזיקו בפלסין אמרו שלו ה' אן פלסין זה של מלך אחר המלך תחזור השלסין לכמות שהיתה כך מתחלתו של עולם היה שבתו של הקב"ה עולה מן המים דכתיב מקולות מים רבים אדיריה משכרי ים ומה היו אימרים אדיר במדום ה', אמר הקב"ה מה אלו שאין להם חכמה לא אמר להם דבור כך היו מקלסין אותו לשבגרה אדם על אחת כמה וכמה, עמד דור המבול ומרד דור אגס ומרד דור הפלגה ומרד בו אחר הקב"ה ישנו אלו ויעתדו ויבאו אלו דכתיב ויהי הכשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ע"כ, ביארו בזה מה שאמרנו למעלה כי מתחלת בריאתו של עולם קודם שיהר וברא עיקר הנורה שהוא האדם היו המים אשר הם פשוטים ואין בהם אורה והם היו מציאות העולם ואין ספק כי בהם יש ג"כ מה שהם מורים על אחת מציאותו ית' אף לפי מיעוץ נורמם מ"מ יש בהם מציאות מה ואותו מציאות יש בו שבת למציאות ואמר הקב"ה לברוא את האדם ויש לו מעלת הנורה והוא יהיה מציאות יוחר מורה על שבת הנורה האמתי ויהי' לו ית' הקלום השלם מה האדם אשר יש לו אורה, וכאשר ברא האדם מהנחמ רוב הנורה שלו היה נוסף לזה אחר לגמרי לומר כי אין העולם של מלך. וזהו אחת הנורה השלימה היה רוצה שהוא יהיה עיקר המציאות בעולם אצל כאשר יש בעולם חלש המציאות הנה אין ספק שיש כאן מציאות אמתי הוא ית'. אצל האדם לפי מעלת אורו היה רוצה שהוא יהי' עיקר המציאות ולפיכך היה ה' אמר ישנו אלו ויחזרו המים כלומר כי

מורה זה על שיהיה נגזר עליהם מלד כללותיהם בגזירה אלהית לכך נגזר הגזירה על כללותיהם כאחד, שהדברים המקרים פרטיים הם וענין זה לא היה מקרי רק גזירה אלהית :

פרק חמשה עשר

ויבין ערי מסכנות רב ושמואל חד אמר שמסכנות אלו בעליהן אחד אמר בעליהן שמשכנותיהם דאמר שר כל העוסק בבנין מתמסכן ע"כ, בארו החכמים בזה הסברה שגזר עליהן להיות נוטין ערי מסכנות לסרעה ואמר מפני שמסכנות בעליהן וגזר עליהם שיעבדו זה אשר הוא סכנה לאדם והיה מתמסכן בזה בשעבוד הגדול עם הסכנה, וכן למד שהאדם מתמסכן בו כי הדבר הזה יש בו סכנה גדול ואין לו דבר קץ וסוף שיכול לנכות מה שיראה ולפי כך מתמסכן בבנין דוקא ומפני זה גזר עליהם הגזירה בענין זה, אבל דברים אשר נמשכים למצוה לחרות ולנשוע אינו כך כי הפסע יש לו שיעור קטן לכך לא היה נגזר עליהם שיהיה שיעבודם בדבר שיש לו קץ, נמצא לדעת שניהם מורה ההלכה על גודל השיעבוד, למר מורה איכותו שמסכן את בעליו ולמר מורה גודל השיעבוד ואריכותו שנמשך זמן הרבה. ועוד יש בזה דבר עמוק כי הבנין אין הסך הנכרס כי נכרס אין גדר וגבול ולכך נאמר בנכרס ופירש ימה וקדמה אין בנכרס אלא בדבר הסרוך ואין לו גדר וגבול וזה ענין הנכרס והבנין הוא הסך זה שניהם גבולים וגדירים, והעוסק בדבר שהוא הסך הנכרס מתמסכן והבן זה :

אלה פיתום ואלה רעמסם רב ושמואל חד אמר רעמסם שמו ולמה נקרא שמו פיתום שראשון ראשון פי תסום בולעו אחד אמר שמו פיתום שמו ולמה נקרא רעמסם שראשון וראשון מתרומם, בארו בזה כי נרמז בכאן כי הבנין אשר בנו ישראל לא היה ראוי ודברים שהם אינם ראויים להיות נמצאים אין קיום להם ולא היו אלו דברים ראויים להיות רק מפני שנגזר השעבוד על ישראל אבל מלד עמלם אינם ראויים ולפיכך אמרו כי שמו העמלי היה רעמסם ונקרא פיתום על שם פי תסום בולעו. ויש הפרש בין אם היה רעמסם ונקרא פיתום על שם שהיה פי תסום בולעו או שהיה שמו פיתום ונקרא רעמסם על שם ראשון ראשון מתרומם, כי אם שמו רעמסם ונקרא פיתום על שם פי תסום בולעו ר"ל שכל לו הפסד במחן שהסכום היה בולעו, אבל אם השם פיתום ונקרא רעמסם ע"ש שראשון ראשון מתרומם פירושו שהיה מתרומם האנן מעמלו ונמות ונשבר, וסברת כל אחד ואחד כי הדבר אשר אין ראוי שיהיה נמצא כיוו שיהיה הדבר הזה שהיו מכריחים אותם לשעבוד לא היה מלגיה בשום דבר והוא כלה ונפסד מפני שאין ראוי שיהיה, רק שהם חולקים אם בא לאותו דבר הפסד והפסד במחן או שהוא מתרומם מעמלו, ובלעם סתם

דבר זה בא לאדם מחמת הגזירה יחזרו אלו שאין להם גזירה שלמה כי לא חפץ הקב"ה בגזירה זאת, ולפיכך חמיר היה הקב"ה מאד רשעם כמו דור אונם ודור המבול ויסארא ופירעה בתיים לפי שהם הם העבירה אורח המליאות וכאשר יש חפץ בעולם הקב"ה מעביר את הגזירה ומעביר אותו בזה שהיה העבירה א' הבריאה כח המים, ומפני כי העבירה מליאות הגזירה ע"י מים לכן כאשר הקים הקב"ה בתיים עם נח לא הקים רק שלא להעביר המבול ומה מועיל שלא להעביר המבול ויכול להעביר את גופתיה אלא שכל ענין הגזירה העולם העבירה הגזירה ע"י המים כאשר נחבאר לתעלה ועוד יחבאר בעזרת הגזר פסוקים הבאים ענין זה, ולפיכך הסכימו שלא יהיו נדונים ישראל רק בתיים כי כל מדות הקב"ה מדה כנגד מדה. וכבר עשה קיום העולם עם נח שהיה העולם קיים ולא ייהיה לו העבירה ע"י המים שהם מעבירים הכל, אבל לא היה קיום הזה רק על הכללות שלא יבואו המים ויעבור כלל העולם שהוא גורל כלל המליאות אבל דבר פרטי אין זה כלל, ועוד השבועה היה שלא יהיה מבול לעולם התיים דרך העבירה כאשר הוא מביא המים ומעביר את המים על גזירה הנמצאים וזהו העבירה אבל כאשר זיכר נמצא אל המים אין זה תגבורת המים שהוא מעביר גזירה הנמצא אך הוא ע"י מעשה שמשליכו בתיים והוא כמו שאר פורעמיות :

ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועליו מבטא ליה אמר כי אבא בר כהנא כאדם שפולה קללתו באחרים, פירוש לא היה לויר שיעלו המה מן הארץ כי אם יעלו מן הארץ ע"י רבויים בעל כרחם של פלגים י"ב יגשו את מזרים מן הארץ ולמה אמרו ונלחם מן הארץ אלא שהיו חולקים קללתו באחרים: וישירבו עליו שרי ממים, גם כן כאן דקדקו במלה עליו שאין לפרש אותו על העם מפני כי בכל מקום שכתב מלח עליו הוא בא למעט ואינו כמו שאר לשון יחיד כמו שאמרנו למעלה, לכן לא יספיק לפרש אותה על כלל העם שזיך לכרם עליו ולא על אחד שאין ראוי מיעוט, ולכך דרשו על פירעה שאלו מלכין צלארו זה פירעה וכל אחד שאמר אסמית אני אמר לו כולם אלה אסמיתם ויתר מפירעה ע"כ, וגם זה נראה שאין ר"ל כי וישמו עליו פירושו על פירעה דלא נזכר פירעה בכתוב וזכר אמרו למעלה כי הפלג המולך עומה העם כאיש אחד כי כולם תולים במלך, ופירוש וישמו עליו שכל כל העם כאחד שמו עליהם שרי ממים כי גם המלך המתחד העם היה משיע בבנין ומפני זה היו כולם משועבדים כאחד, ורמז נ"י הכתוב בענין זה דבר נפלא מאוד כי כל דבר ששאו מלכים לישראל היה בענין כללי שהיו משעבדים את ישראל בכלל בעצמם אחד. וזה אין ספק שהוא יותר ממה שהיה השיעבוד שהיו משעבדים את כל א' וא' בנשי עצמם כי מפני שהיה השיעבוד כלל

הוסף וימכרו את חייהם בעבודה קשה וגו' שהיו משעבדים אותם בקושי לא בדברים רבים, כך יש לומר לר' אליעזר, ולר' שמואל שהיה הם בקושי אלא שהשני בל לומר כי כל עבודתם אשר עבדו בהם בכרך בין מה שהיו עובדים חוץ תחלה בחומר ובזבנים ובין מה שהיו עובדים בזה וכן כל עבודתם הכל ריה בסכר ופנין הירכסל הזחם תכלית השעבוד וקושי.

וימכרו ר' חייא בעבודה קשה וגו' כאשר תקשר הקשר הפסיקוהם השלשה הנזכרים זה אחד זה, הראשון וישמו עליו שרי מסיס לתמן ענותו, השני ויגידו וגו' בני ישראל בפרך, השלישי וייררו את חייהם, הראשון נאמר אלא נמנן ענותו בסבלות וזהו מלך העבודה בעלמא שהיה קשה, והשני מלך המלביז שהוא מעבדו כהוקה כי אף מה אין המלכא מלך עלמא כל כך קשה אם מעבדו בחיפה ע"י שלימו ניתן לו מיתה היה קשה עליו ולפי כך אמר אחריו ויגידו בני ישראל בפרך, והשלישי הוא דר. בפ' ענינו בהילאכה היתה נגד חיי האדם כמו מלאכת העיט כי מלאכה הזו במה שהיה עבודה כלה ופרושה היא נגד חיי האדם עד שזה נקרא מריכות חיים שהיה לפי החיים שלו כמו שאמר קאמי בחיי, כך כאשר היו משעבדים אותם בדברים אשר אינם ראויים לחיי האדם ומין חיי האדם נהוים בהם כמו בחומר ובזבנים כאלו חיוו אצל חיים.

וימכרו את חייהם בעבדה קשה בחומר ובזבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, אמר רבא בחלה בחומר ובזבנים ולבסוף בכל עבודה בשדה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם חמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מ'מד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לנשים. פירוש כי שלשה מריכות חיים היה להם, האחד העבודה הקשה בחומר ובזבנים והוא נגד חיי האדם כמו שהבאר, ואח"כ לשעבד אותם בשדה וזה ענין ענין ענין כי מי שהוא בניהו אע"פ שהוא עושה עבודה קשה בזה שהוא בניהו הוא מות לו ואלו בשעבדו בהם שלא במקום שלום הוא דבר שאינו מורג', וזהו פירוש חיים יוחר, ואח"כ הוסיפו עוד יוחר לשעבד בהם בפרך, דבר קשה שליש להחליף מלאכת נשים לנשים, כל הנזכרים כהבדל כולם הם דברים שאינם ראויים לאדם והם נגד ענינו ולפיכך נקרא מריכות חיים ופניו זה הוחרג לר' יוחנן לפרש פרכא דהבא שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים שהיו כל השלשה מריכות חיים, וכאשר תשכיל מאוד בהבדל חמא כל דבר מאלו דברים הם נחלים בדברים גדולים מאוד ועמוקים רק שאי אפשר לפרש יוחר, ואח"כ היסיון לשעבדו בזבנים והוא יוחר גדול מכל כי בניהם הוא שנקרא כחם ולווח יוחר עליון ויוחר פנימי במה ששלמו בעצמם, ודבר זה הוא ענין נפלא מאיד כי גרעני הכרי והוא זרע

החבוס ר"ל שהגיע ע, הבנין הזה העדר כי החבוס הוא כמו להעדר, כי שהחבוס אינו דבר, והגיע אל הבנין העדר וצילע, וזהו רשע החבוס צולע, אמנם מי שבובר ראשון רשעון מחסרם הקטע כי דבר אשר אין ראוי להיות נמאס מחבוסם מעמם ומתחלה אין לו קיום כלל ומעמם נשבר ומחסרם לך חמר ראשון ראשון מחבוסם, כי הדבר אשר אין ראוי לו הקיום מעמם הוא מחבוס זה סבבה המחלוקת זה, וחדל עוד כי כל מלך משעבד עממו ואם לא היה רשעבד רק כמו שהיה ראוי לא היה כחן דבר, אבל כי משני שהם מוסיף עליהן נחלק הבנין הזה לשני חלקים האחד חין לו יואה מן הראוי, ושני מה שהוא הספה והוא יואה מן הראוי, ולפי דברי הכל הבנין בעממו ענין אחד הוא ואין לקרוא לו רק שם אחד רק שהיה לו שני בחינות, האחת מלך שהוא ראוי וזהו שאלו צו מוסבה, והשני הוא על החוספת שם בבנין הכח ולכין מחלוקת איזה שם נקרא על הבנין עממו וזהו כמו שהמרנו למעלה לבי סברה כל א' וא' מן החכמים והמוספת הזה היה גורם לו אבוד למר היה הדבר שאינו מוסבה שמו פירוש והדבר שאינו נקרא רע"ס על שם רשעון רשעון מחבוסם, ולאידך הכללי מוסבה נקרא רע"ס והמוספת נקרא כיחוס על שם שפי חבוס צולע, ודברים אלו מביעים עד החבוס כאשר חבין אותם בלחמם.

וכאשר יענו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבה וכן פרוץ מביע ליה חמר ריש לקיש רוח הקודש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ כי ה'עבוד הוא למעט וע"י זה הרומם שלהם נחלש וכאשר הרומם נחלש ביותר מתדבק הנפש והרוח בכח קדוש. וזהו דוקא בישראל וכיון שהיו דבקים בכח קדוש אז בל להם הדבכה בידיה, לכן אמר רוח הקודש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ, כלומר כי כמו שהיו מזרים מעובדיהם היה כח הקדוש דבק בהם ועבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ ולמעלה הלא יומא יוסף וכל אחיו שם נחבאר מיה חר עיין שם.

ויקוצו מפני בני ישראל נעשו צניויהם בקוים, פ' כי היה מזרים הכך לישרחל כמו שהבאר בפרקים הקודמים באריכות, ולפיכך כאשר היו ישראל מתרבים היו צניויהם בקוים לפי שאז היו יונאים לפעול להיות נמאסים בעיניהם ולפיכך אז נעשו בקוים צניויהם:

ויעבידו מזרים את בני ישראל בפרך ר' אליעזר אומר בשם ר' רבי שמואל בר נחמני חומר בפרכא, נראה כי הוקשה לר' אליעזר דאי פרכא כפשטתו זה כחז אח"כ כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אלא הכחז בל לומר בשם רך, ואין פירוש הכחז בשם רך רק בפרך כפשטתו אלא כי שני עיני בפרך הם, כי כאשר המעבד מדבר עמו בדברים רבים ומתוך כך הוא מרעונו על השעבוד של פרכא אלא נקרא גם כן בפרך שהיה היא עבודה קשה מאוד מכה דברים רבים, ואח"כ בפסוק השני

מכן דבר עבירה ושייך בזה כאשר דבר אליהן שהיה
 צא הדבור אליהן לנקם מן המילדות, ודע"י פירש
 בענין אחר כי אלל חשמים שייך אליהן כדכתיב ויבא
 אליה וסירבם הנזכר הוא נכון כאשר מדקדק, וממני
 כי היה פרעה סובר שלא יעשו המילדות אם נזוי
 שלו להמית את הבנים כי לא יקבלו גזירתו כאשר
 הם אומרים את ישראל ופונאים פס אחר היה
 מסכן לדבר עבירה שהיו נבעלות לו, ואחריו
 צבראשים רבה בפרעה וישלח אחר רב הונא נבעלת
 לערל קשה לפרוש לפי שנמשכת אחריו בציחה ויהיה
 כוונתו שצוה יהיו נמשכים אחריו מכל וכל לעשות
 גזירתו שחממה לו, ובשביל גודל חשוקם פרעה
 להוליא מחשבתו בגזירה זאת אל הפעל היה חובטן
 לדבר עבירה ובשביל כך כלל הכתוב שני דברים
 האלו יחד, וכאשר חבין עוד שניין אשר חבטן לדבר
 עבירה כי כאשר חבטן להיות נשמים אליו בענין
 זה להמית הילדים היה חבטן להיות נשמים אליו
 לגמרי לדבר עבירה גם כן, וזה מפעולת הכח
 של מעלה והוא מולו של ענין פרעה אין ספק שהיה
 על ידי כמו ומז' ובשביל אותו הכח היה חובט
 אותן לדבר עבירה גם כן שאין פעולה מלמעלה
 לתחלף לכך היה חובט אותן לדבר עבירה :

וראומכרה המילדות כי לא כנשים המלריות
 העבריות כי חיות הנה מאי חיות אי
 ליתא חיה ממע אמו חיה לא לריבה חיה אלא
 אומה זו כחיה נמשלה יהודה גור אריה, דן ירי
 דן נחש, ופחלי חילה שלוחה, יששכר חמור גבס,
 יוסף כבוד שור, בנימין ואב יסוף, דכתיב ביה
 כחצי ציה דלא כחצי ציה כחצי ציה וזמאמא אמן
 לציא ביה דאריה רבנה כפריה מ"ב, ואין נראה
 דעת חכמים לפרש פסוק הכתוב חיות חיות השדה
 דהוי למכחז חיות כפסח כמו את כל חיות השדה
 למינה, אלא שהקשה להם דבשביל זה שם מילדות
 וכי לא לריבה מילדת אחרת אלא פרוייהו איתנהו
 שהם ממהרים ללדת כמו חיות השדה ובקיאין
 וחכמות גם כן כמו חיות, והכתוב פייטן דלא הוי
 למכחז כי חיות הנה רק הוי למכחז כי מילדות
 הנה בלישנא דקרא בכל הפרשה אלא שצא לרמז
 בלשון זה שם נמשלים כמו חיות השדה, וד"ל כי
 חיות השדה יש בהם דבר שאין לריבים למילדות
 מפני שכל תנועה החיה יאחר בקל מן האדם לכך
 ממהרים להוליד. וזה מפני דקות החומר שלהם שכל
 אבר הוא חמרי יותר אין כח פכני פועל כל כך
 במהירות כמו מי שיש בו דקות החומר, וישאל
 מפני שאין בהם גשוח החמרי כח פכני יותר
 פועל בהם במהירות וממהרים להוליד כמו חיות
 השדה, ולפיכך רביא קרא לרשים מה אמן לציא
 בין אריות רבנא, ורצה בזה כי ישראל יקראו בשם
 חיות השדה שכל חיות השדה חומרים יותר דק מן
 הבהמה וכן הוא בישראל יש בהם דקות החמרי :
 וידוי כאשר יראה המילדת את האלהים ויעש להם
 צחיס רב ולוי, חד אמר בתי כהונה ובתי לוי

אשר הסרי הוא חוץ הפרי הכי הוא יותר פנימי מן
 הסרי בעלמו, וזהו בעלמו ענין הבנים שהם יותר
 פנימים מן האדם עצמו, ויהי גם כן שלשה גזירות
 בבנים, תחלה צוה למילדות להמית בניהם, ואח"כ
 כל הכן הילוד האורה תשליכוהו, ואח"כ ויו' לכל
 עמו כל הכן הילוד האורה תשליכוהו שפך על עמו
 גור, וכל גזירות גדולות היו משולשות, כמו וימירו
 את חייהם וכן בגזירת הבנים שלפי שהיה גזירה
 גדולה מאוד לשלוח בחייהם ובבנים היו משלשים
 אותם כדי לחזקם כי בשלשה גזירות הגזירה
 מתחזקת, וכאשר חבין עיקר דבר זה חזקא כי אלו
 הגזירות שגזרו במה שהיו שולמים בחייהם וכן מה
 ששלמו בבניהם ראויים בעצמם להיותם משולמות,
 כלל הדבר שהיו שולמים בישראל עד מקום
 שאפשר לרביע :

אשר שם האמת שפרה ושם השנית פועה, רב
 ושמואל חד אמר זה אשה ובתה וחד אמר זו
 כלה וחתונה, ונראה לכך לא הזכיר אותם בשם
 לומר אשר שם האמת ויכבד, מפני שלא תסא שם
 ויכבד קודם לידת משה והיינו שלא חאמר כי נולד
 משה מלד פירס ויכבד שהם בני אדם פרטים,
 שדבר זה אינו כי לפי מעלת משה ומלדיקו שהיה
 משה נבדל מכל אדם על פני האדמה ויכבד ידוע
 ממדרגת משה, ואם יאמר הכתוב כי משה נולד
 מעמרס ויכבד בני אדם פרטיים לא היה משה
 נבדל מכל אדם שהרי הוא מתיחס אל אביו במה
 שהוא פרטי זה וכל פרטי הוא חלק, ולפיכך כתוב
 וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ולא הזכיר בלידתו
 שם אביו בפרט שלא היה לו ההיחסות אל אדם
 פרטי זה כלל רק אל איש בפרט, וזהו מדרגתו יותר
 משאלו היה לו יקום אל אדם פרטי שהוא פרטי זה,
 ודוקא קודם לידתו שר"ל שחולדות משה לא בא
 תחת אדם פרטי שהוא פרטי זה שא"י היה משה
 מתיחס לפרטי ולא היה משה נבדל מכל אדם כי
 הפרטי הוא חלק, וכאשר היה היחוס לאביו מלד
 שהוא איש בלבד אין לו ההיחסות לשום פרטי זה
 והוא נבדל כאשר ראו למעלה משה, ודבר זה דבר
 מופלג מאוד ועוד יתכבד לקמן בפרק שאחר זה :
 ורציראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר
 אליהן מלך מזרים לכן מיבעי ליה אחר
 רבי יוסי בר חנינא מלמד שהבען לדבר עבירה ולא
 נסבעו, ונראה לפרש דהוי למכחז לכן וזה כי לשון
 אליהן נאמר כאשר ידבר האדם אל הזולת וצא
 הדיבור ממנו אל זולתו ועל זה יאמר אליו אלי
 אליהם אלא כן שמהדרין משפר יאמר אליהם לא
 שמעו אל הגזירה כבא למילדות מן פרעה להמית
 הבנים ואין הכתוב משמר שצא הדבור מן פרעה אל
 המילדות רק שלא קבלו הגזירה הוי למכחז לכן
 השורה על קבלת הגזירה ולא שייך בגזירה רק
 לכן, ולפיכך דרשו מלמד שהבען לדבר עבירה
 ולא נסבעו, והשאלה הוי שפיר כאשר דבר אליהם
 מפני שלא היה זה גזירה רק שהיה חובטן ומנקה

שחמיד הצביח מתנבא על דבר שיהיה אל אחר ואין מתנבא על אשר יקרה לעזמו ולסיכך חילו היה אהרן מתנבא על לידת כמושיע היה מתנבא על עצמו שהרי אין משה בלא אהרן ושהיה נחשבו כאחד בגאולה הזאת ולסיכך היתה הנבואה למרים ולא לאהרן, ואפשר משום שמהרן היה פחות משלש שנים ולא היה ראוי להכיר את בוראו בפחות משלש שנים וכדלמריקן גבי אברהם בן ג' שנים הכיר את בוראו ומשמע דשחם לא. ודרשו שהשיבה באשריו וכו' ויש לתמוס מה בל לאשמעון בן בזה שהשיבה באשריו ועשה מעשה לקוחים, אמנם דבר זה ענין עמוק כי היה דבר זה לעשות לקוחים חדשים מפני שחזרה להיות נערה כדמפרש והיה ראוי שיהיו עושים מעשה לקוחים חדשים כמו שחזרה להיות נערה, וענין זה נפלא מאוד וכתבנו תהליך סבין חזרה נעוריה שהיה ליוכבד. כי כאשר ילדה את משה רבינו ע"ה שהיה על כל בני אדם במעלה כדכתיב לא קם נביא כמשה עוד, ומעלת משה הוא מעולם העליון אשר ממנו מתחדש הכל לכך כאשר לקחה היה כאן לקוחים חדשים וחזרה להיות נערה שהיה מתחדש הכל בכה אחת מעלה העליונה שממנה מתחדש הכל, וזה מודיע לנו מעלת מרע"ה כי נכמחו היה קודש קדשים נאצל מן המעלה הרמה והנשאה העליונה אשר היא חדוש העולם, ולכך כאשר הוליד את משה חזרה להיות נערה בודאי והבין זה, ובראשית הקשה בפירוש החומש הרבה דברים על פירוש חכמים בפרשת ויגש, ועיקר קושייתו על דברי חכמים שאם היה הדבר כך שילדה את משה רבינו ע"ה והיתה בן ק"ל למה לא הזכיר הכתוב את הנה היה שהיא בת ק"ל, ודברי בבלי הקשה על חכמי עולם וזה כי למה יזכיר דבר זה שהיתה בת ק"ל אחר שמזלנו שהיו פרים ורבים בלי שיסור עד שהולידו הרבה בשרם אחד, וכאשר היה רבויים בלי מהגו של עולם אין זה חדוש מה שהולידה את משה רבינו ע"ה בת ק"ל שהיה שלא כמנהגו של עולם, שהרי נראה כי חזק הקב"ה טכעיים להוליד ויותר חדוש שיהיו כל הדור פרים ורבים הרבה בשרם אחד ואין זה פלא אם היתה יולדת והיא בת ק"ל, ועוד פסוק גמור טעה שפוכד כי כל הדברים אשר נכתבו בתורה לא נכתבו רק בשביל דבר חדוש, ואין הדבר כך כי הרבה פלאות היו ולא נכתבו בתורה כי אין התורה ספור חדשים רק היא תורה נסתה מפי הקב"ה וכאשר היה ראוי מלד עצמו להיות חכם בנים בתורה נכתב בתורה כמו הנשים טענשו לאבות בשרם הכחוב מאריך. ובג"ר בפרשת חיי שרה אמר רבי אחא יפה שוחקן של עבדי אבות מתורקן של בנים פרשטו של אליעזר שנים ושלם דמין כשולה בתורה והערך מנוסה של תורה ואין דמו מתקמא כבשרו אלא מרבוני המקרא, אמר רבי אבא פאי רחילת רגלי עבדי אבות מתורקן של בנים שפאי רחילת רגלי עבדי האבות לריך למכתב ושרן הוא מגופי התורה ואין

וחד אמר בפי מלכות מאן דאמר בפי כהונה ולויה משה ואהרן ומאן דאמר בפי מלכות דוד ממרים אתא, פירוש מפני שהמלכות היו ירמיה את האללים ועל ידם היה כונה בית ישראל שהיו פרים ורבים לכך עשה להם בנים קבועים בישראל, אלא שחולקים דלמאן דאמר בפי כהונה ולויה ולא בפי מלכות משום דבפי כהונה ולויה קבועים ואין להפסיד אותם כלל אבל מלכות לפעמים יוסר ואין זה בית, אבל למאן דאמר בפי מלכות היינו גם מלכות כדי שלא יחמרו אם בית אף בית מלכות. ויצו לכל עמו אמר רבי יוסי בר חיניא אף על עמו גזר וספקס הוא שהאנטיגונים היו אומרים היום נולד בן שיהיה מושיע את ישראל ואין אנו יודעים אם ממזרים אם מישראל הוא עמד גזר באותו היום אף על עמו כל הבן הילוד היאורה השליכוהו ולא כתב כל הבן הילוד ישראל היאורה השליכוהו, ואם יחמרו אם ידעו האנטיגונים היום נולד אחד שהיה מושיע את ישראל למה לא ידעו אם הוא ממזרים או מישראל, יש לומר שאי משה מפני שנקרא בן לבם פרעה שהיתה מזרית עליה ולא בפי ביה בן פרעה אפי גזר ואפי סוכו וזהו משה ולסיכך לא יכלו לדעת אם מישראל אם ממזרים הוא שהמבדל יחוס בתוך ביתו כאלו ילדו ולסיכך לא היה יודעים אם מישראל אם ממזרים הוא, ועוד כאשר הדע מדריגת משה רבינו ע"ה במה שהיה נבדל מכלל ישראל במעלה שלו ולא נשתתף עם שאר ישראל במעלתם לא היו יכולים לדעת אם מישראל אם מארצות כי לפי מדריגת מעלתו לא היה לו לירוק ושיתוף עם שאר ישראל והבין זה היטב, ואמר רבי יוסי בר חיניא שלם ביצרות גזר בתחלה בקר אם בן הוא והמיתן אותו ואחר כך גזר כל הבן הילוד היאורה השליכוהו ולבסוף גזר גם על עמו, ומע שאתם שלם ביצרות והיה פרעה חמיד מוסיף בגזירות עד שהיה גזר על עמו גם כן והיו מזרים כל כך שונאים את ישראל עד שהמיתו את הזכרים הנולדים למזרים בשביל שראו באנטיגונים כי היום נולד המושיע, ואף על גב שכל ישראל לא הוסיף בגזירה כלל מכל מקום תראה שהיה פרעה מתחזק בגזירה וזה יסור הסתחכות בגזירה עד שאף על עמו גזר בשביל ישראל, ונמס שהסתחכות שלם שפמים תראה מה גודל הסתחכות כי דבר המשליש חזק מאוד והיה לריך להיות גזירה זאת של בנים דוקא משלשם, וכבר נכתב זה למעלה:

פרק שישה עשר

וילך חיים מביא לוי וגו' להיכן יסלך אמר רבי יוחנן דבר זבינה שהלך בעצמה בבה וכו'. וא"ל למה היתה הנבואה על ימרים ולא היתה הנבואה על ידי אהרן, ונראה לומר כי נבואה זאת היא היתה ראוי למרים כי הנאולה על ידי משה ואהרן כדכתיב ולסיכך לא היה אהרן מתנבא על זה

הזכיר חזקו על שם השבט, כי זהו להודיע לך כי לא היה ראוי ללכת בגואל רק משבט לוי ושיהיה בין האב ובין האם משבט לוי והוא שבט שלישי אשר נהקדש, והדבר היה ידוע כמה שאמרנו ר"ל כי שבט לוי לא נשתעבד במצרים ולפיכך היה ראוי ללכת מהשבט הזה הגואל אותם מן השיעבוד וכל זה מפני קדושת השבט הזה, כי כבר אמרנו לך למעלה ששעיבודו הוא שייך דוקא לחומר שהוא מוכן להשתעבד בו ולהיות מחפץ זה נחבאר למעלה, אמנם שבט לוי מפני שהיה קדוש ומי שהוא קדוש הוא נבדל ממעשה החומר כמו שנחבאר לך זה למעלה, וכל זמן שהיו כלל ישראל בשיעבוד לא היה ראוי לשבט לוי להיות הם מושלים על המצרים מ"מ זכות עצמם וקדושתם הוסיף שלא היה ראוי שיהיו מושלים במצרים על שבט לוי הקדוש והנבדל ואף יהיה מושל עליהם החומר הגרוע הזה הם המצריים, עד שהיו ישראל ראויים להגאל ואז הוליד הקב"ה הגואל משבט מושלים הוא שבט לוי אשר הוא קדוש ונבדל ואז היה מושל על החומר הם מצרים אשר נמשלו לחומר דכתיב אשר בשר חמורים בשרם ולפיכך יאל משבט לוי משה רבינו ע"ה אשר הוא הנורה מושלים והוא נבדל מן החומר כאשר יתבאר, עד שלא היה אדם נבדל מן החומר כמו משה רבינו ע"ה והוא היה ראוי להיות מושל על מצרים דכתיב ראה נחמך אלהים למען וגו' : ור"ד"ר האשה וטולד בן וגו' והא הוה מעברא ביה מעיקרא אמר רב יודא בר ביזנא- מקום לידתה להורגתה מה הורגתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מקום לנשים דקניות שלא היו פתקא של חוה, ביזורו אף דיליין בשמור דהינה מעוברת קודם שהזיירה כדלקמן ודרשו ר"ל שמה שכתוב וזמר וטולד ללמוד בהקיים שלא היה לה צער לידה, ויש לך לדעת כי האדם אשר כראי"ה הוא מעלימות הנורה שנתמלאת התחמומים ומה שהוא מעלימות הנורה לא ימשוך אחריו חסרון ולא פחיתות, ולא היה חלילה בריאת האדם להיות לו פוס צמר בעולם ולא בפרשת שלו, כי אם אחר החטא דכתיב בפירוש בקרא ארורם האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, כי אם היה נתי מדר המציאות שיהיה לאדם רע לא היה האדם נמאל כי המציאות אשר היה לאדם ולכל הנמצאים בוראיו הוא מפני שכן ראוי שיהיה נמאל ולרע אין ראוי מציאות כלל לכך בכל הנמצאים כתיב וירא כי טוב אלא שרע הוא מן האדם העולם הרע, ולפיכך הפסוק דקדויות לא היו פתקא של חוה מפני שהם אחת מדר המציאות אשר אין שם רע ובשביל זה יולדות שלא בצער כלל, ובפרט כאשר הולידה את משה שהוא עיקר מציאות העולם לא היה ראוי שיהיה צער בשביל לידה זאת, וכאשר הבין עוד יש לך לדעת כי העליונים שלא בצער והתחמומים הם בצמר חמדי, ואז אפשר לך לומר אלא כי הדברים העליונים אשר אין הנורה מושבעת בחומר אינם מתפעלים

דמו ממנו כשצרו אלא מרובי המקרא ע"ה. וזה שנעלם מן הראש"ע והוא ענין נפלא כי החורה היא מדר העולם בה ברא הקב"ה את העולם ולפיכך הדברים שהם עיקר יסוד העולם המורה מספר בהן באריכות, כמו אבות העולם שהם אבות ושרים אל אומה הישראלית שהם עיקר העולם, נמאל כי האבות הם יסוד העולם וראוי לבאר יסוד זה מה הוסיף העולם, ולפיכך לא יקשה לך למען מאריך למסר בענין שרה כמה שהיה שרה כשנולד יצחק שכן דרך הכתוב לספר באריכות אפילו מה שקרה לעבדי האבות כל שכן מה שקרה להם בעצמם, ומה שדרשו ר"ל מדכתיב בה לוי היינו שם היה נורה והוא בראשית אביה שייך למקרי אחותו בה לוי שאין לה שם בפני עצמה אבל זאת כבר גילה והוא בראשית עצמה הוי לוי למכתב וילך איש מבית לוי ויקח אשה והיא בת לוי, ולא הזכיר הכתוב שם עמרם ושם יוכבד למכתב וילך איש מבית לוי ושמו עמרם ויקח את בת לוי ושמה יוכבד, שזה מורה על משלת משה שהוא נבדל במעלתו מכל אדם על פני האדמה, ולפיכך לא זכר אלא אביו ואמנו רק שם סמם לא שם פרטי כי שם הפרטי תורה לא איש מיוחד ומפני שהאב והאם הוא בזה לבן ואם היה עמרם ויוכבד הבה למשה כמה שם בני אדם פרטיים אז היה גם כן משה אשר הם בנה אליו אדם פרטי זה והפרטי זה אינו נבדל מן הכלל כי הפרטי זה הוא חלק הכל ואז לא היה משלת משה נבדל מכל אדם, לכך הזכיר אביו ואמנו בשם הפסוק לא בשם הפרטי זה, ואמר וילך איש מבית לוי לומר כי היה חולדות משה ע"ה מעמרם ויוכבד לא כמה שהיה פרטי זה רק כמה שהוא איש בלבד, ועוד כי כל פרטי זה מדר החמרי כאשר ידוע מענין הפרטי שאין בדבר שהוא נבדל מן החמרי פרטי ומשה שהיה נבדל לגמרי לא נולד בסבה פרטית כלל ולכן לא נאמר אלא שם פרטי רק כהם שם איש שהוא שם לכל איש ואיש שם פרטי מיוחד זה מורה על מדרגה נבדלת אלהים, ועוד, שאם זכר שם העליון היה משמע כי בשביל עמרם מדר שהוא חמרי פרטי זה בא ממנו הגואל לעולם שכן היה משמע וילך עמרם ויקח יוכבד ר"ל מדר שהם בני אדם פרטיים נולד משה ומשמע כי עמרם ויוכבד עיקר בלדת משה כמו כל אדם שמוצאין פן שהוא נולד בשביל האב שאם לא היה האב הוא לא היה הן, ומפני שמשם רבינו ע"ה היה מוכן לגאולה משמע ימי בראשית ולא היה צריך רק להציג לעולם והכונה כבר היה ואם לא היה לוי ויוכבד היה בא על ידי אחר, ואם כהן וילך עמרם היה משמע אם לא היה עמרם זה לא בא בגואל לעולם כי אין שם עמרם בעולם, ולפיכך בטיב וילך איש כי יש אנשים הרבה בעולם ואם אין זה אחר והבן זה ג"כ, ויש לך לציין למה הוצרך למכתב וילך איש מבית לוי להזכיר שם השבט ולא הוי למכתב רק וילך איש ויקח את בת לוי ולמה

שהיא תוספת רע וזהו צירוף אל הרע, ולמלא דאמר שנחמלא הבית אורה היא עוד יותר מעלה כי המעלה הזאת שהוא השלימות מדריגה זאת היא אף לגשמים שאינם נבדלים ומדריגת משה שהיה נבדל לגמרי מן הגשמים עד שהיה לו מעלה נבדלת לגמרי שהרי כשנולד נחמלא הבית אורה והאור מורה על דבר נבדל מן הגשם, וזה ידוע כי אין באור דבר גשמי מורגש לפיכך נקרא השם יתבדך בשם אור כדכתיב ה' אורי וישעי ולפיכך נחמלא כל הבית מורה, ואני אוסיף עוד ביאור ברמז והבן את הדברים. כי אלו ה' דברים הם כל אחד זה למעלה מזה, כי בשם טוב לא נחמלא השם י"ה, וסודיה נחמלא בטוב השם י"ה, אבל הגון לנבואה שהיתה השכינה עמו מדברת, וחלוק זה כי שם י"ה שיש בו ענין אלהי, וזה שהיתה השכינה עמו היא יותר במעלה שהשכינה עמו, ונולד מהול יותר במעלה כי המהול הוא לחלק אל מי אלהיו וחכמים אומרים שנחמלא הבית אורה שהיה דבק בשם המיוחד יותר מכל הנביאים כדכתיב ואורא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בחל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם ואילו משה רבינו ע"ה היה מחננה בשם המיוחד הוא אספקלריא המאירה ולכן נחמלא הבית אורה והבן זה היעב מאוד ותמלא דברי חכמים: ורצפנרוהו שלשה ירחים ובגמרא ותפגורו שלשה ירחים דלא מנו לה אלא משעה דאסדרה וסות מעברה תלמא ירחא מעיקרא, ולא יכלה עוד הנפיו ואמאי תפגור ותזיל אלא כל היכא דשמשו מלראי דמחילד יוקא ממנו יוקא להאם כי היכי דלשמע לקלייהו וגעי בהדייהו דכתיב אחזו לנו שועלים קטנים מחבלים כרמים ע"כ, ואלו יהא דבר זה קל בעיניך כי דבר שהוא בסתר ובגס נגדר הסוד אין סודו להיות נגלה אבל דבר שאין בו סתר כגון זה שאפשר להיות נודע מלפניהם ע"י קטנים של מלכיים לא היה נגלה כגון נגדר הסוד והיה נגלה לגמרי מעצמו אף שהוא על ידי קטנים ומכל מקום הקטנים הם גורמים:

ולא יכלה עוד הנפיו המלה דגושה שלא כמשפט הדקדוק, לומר אף שהיתה דיוקתה דרבה מאוד והיתה סורחת בהתמנה שהיא קשה וכבידה אפילו הכי לא היתה יכולה להנפין וזה דגשת וכבידת מלת הנפיו:

ותקרא לו תבת גומא מאי שאל תבת גומא אמר רבי אלעזר מכאן לנדיקים שמאנוס חביב עליהם יותר מגופם כו':

ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו במגילה בפרק ראשון ובסוטה גס כן זה המאמר ותקח מרים הנביאה אחות אהרן מלמד שהיתה מתנבא כשהיא אחות אהרן אמרה עתידה אמה שחלד בן שהוא מוסיג את ישראל בשעה שנוול משה נחמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר בתי נקיימה נבואתך כשהושגך לילאור עמד אביה ושעל על ראשה אמר לה היכן נבואתך והיינו

מחשבתים ומקבלים זער, והנדיקים בעבור שאינם נוטים אחר החומר אשר בו החסא והיזר הרע רק נוטים אל הנודה לכן אינם מקבלים זער וימשך הנהגתם אחר הנודה שאין בה זער כלל, ולפיכך כאשר הולידה יוכבד את משה שבו שלימות הנורה יותר מכל אדם אשר על פני האדמה לא היה לאמו זער לידה, כי כל ענין משה שהיה נוטה אחר הנורה ונבדל מן קבע החומר, ודברים אלו אין הרגון בזה שאין זער לנדיקים כלל, כי לא תמלא זער זולת נדיקים כדי לנקותם מתעלה ועון, אבל הכונה בזה היסורים אשר הם באים מפאת החומר כמנהגו של עולם, והנדיקים הנוטים אחר הנורה לא תמלא בהם הנער הזה שהוא בשביל החומר והחלוק הזה יש לך להבין מאד:

פרק שבעה עשר

ותרא אומי כי טוב תניא רבי מאיר אומר טוב שמו, רבי יודא אומר טוביה שמו, ר' נחמיה אומר הגון הוא לנבואה, אחרים אומרים נולד הוא כשהוא מהול, וחכמים אומרים בשעה שנוול נחמלא כל הבת אורה כתיב הכא ותרא אומי כי טוב וכתיב הכא וירא אלהים את האור כי טוב, פירוש לדעת רבי מאיר טוב שמו בא לומר כי משה צמח חולדתו היה טוב וזה נאמר על שהיה מלאות טוב גמור ולא כמו שאר נבדלים שאין מעלתם הטוב הגמור, ולדעת רבי נחמיה טוביה שמו פירוש שהיה דבק במשה טוב ענין חלקי לכך נקרא טוביה פירוש שהיה מחמיר שם י"ה בטוב של משה עד שנקרא בשם טוביה ודבר זה מה שהיה משוקף בשמו שם י"ה שהטוב שלו ענין אלהי, וזה ההפך שיש בין טוב ובין טוביה, כי טוב ר"ל שגשם שלו טוב ואילו טוביה מעלה יתירה שהטוב ענין אלהי דבק בו עד שנתקף בו שם י"ה והוא דברים אלו מאוד, ור' נחמיה סובר כי הגון הוא לנבואה מעלה יותר גדולה מן הראשונה, וזה כאשר הגון הוא לנבואה השכינה עצמו עליו וזה הוא יותר מן מעלה הראשונה מה שיש בו מענין אלהי שהיה דבק במשה, לכך הוסיף ר' נחמיה הגון היה לנבואה כי מוכן היה צמח חולדתו להתחבר עם השכינה, ואחרים אומרים שנוול מהול וזה תוספת מעלה, וזה כי מה שהיה השכינה מדברת עמו שהיה הגון לנבואה אף התחמולים מוכנים לזה מלד מעלה אבל מדריגה זאת מה שהיה נולד מהול הוא מעלה שאינה להתחמולים כי כל התחמולים אף שהם שלמים יש להם צירוף אל הרע ואינם נבדלים ממנו לגמרי, אבל העליונים הם שלמים מסולקים מן הרע כאשר ידוע לני שידוע דברים אלו, ולכן אמר שנוול מהול כי הנוול מהול הוא מהולק ונבדל מן הרע הוא הערלה שהיא רעה ולכן נאמר בסלוק הערלה וסיה חמים, ורואה לומר שלם וזה מדריגת הגלויים שהם שלמים כי השמים לא יקבלו תוספת וזרז שלימותם, והנוול מהול נבדל כזה תוספת ערלה

הזלת משה רבינו ע"ה שנתחלק מהם כחם העליון ומלש שיהי משיח אותם והללל משה רבינו ע"ה וכן הרגנדוהו הכל בכה עליו, ובעצרת זה יסורין לך מה שלא כתב בפירות דבר זה בכתוב כמו שפירש לך הכתוב הזלת משה רבינו ע"ה הוי ליה לרש שהעדרות היו הולכות למיתה, שלא דייס זה גם מפורסם, ויגלה כי מה שחמך וכן אחס מוצא בשרבינו של אחשורוש וכו' לומר כי הדברים השמשמים להשפעות כמו היד וכמו השרביט העשוי להושיע וכן שני רשעים מתשפטים ברשעתם כאלו הם רגלים לאכול בני אדם לכך הם מוכנים לקבל השפעות בלתי טבעי גם כן, ובאשר היתה לריבה הוד להשפעות בשביל הזלת משה מיד קבלה הוד השפעות כאשר הוא בעצם הוד וכן כלם ודבר זה רחוי לבין :

ותפתח ותראהו את הילד ומרס את הילד מצעיו ליה אחר רבי יוסף מלמד שראתה עמו שכינה, והנה נער בוכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער חנא ילד וקולו כנער דברי רבי יודא אמר לו רבי נחמיה את כן עשית למשה רבינו ע"ה בעל מוס אלל מלמד ששפחה לו אמו חופת נעורים בחיבה אמרה שמא לא אזכה לחופסו. ותחזול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה אמר רבי יוסף בר חנינא (אמר רבי יוסף) מלמד שראתה אותו מנול, זה מלמד שמתנבלה שלא מדעת זה נופל ואין אחר נופל והיינו דאמר רבי אלעזר וכו' יאמרו אליכם דרשו אל האובות והידעונים המלפפים והמאגים נופים ואים יודעים מה נופים מהגים ואים יודעים מה מהגים ראו שמושיען של ישראל במים נלקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורם תשליכוהו כיון דשרו למשה במים אמרו לו לא חזינו כי הא סימנא בטלו לנזירא וסם אים יודעים שעל פי מריבה נלקה והיינו דכתיב המה מי מריבה אשר רבו את בני ישראל המה שראו אלמגניי פרעה וסעו והיינו דקאמר משה אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבנו אמר משה לישראל בשבילי נלחם כולכם ע"כ. ואם תאמר איך אפשר שהאלמגניי היו רואים מה שלקח משה רבינו ע"ה על פי מריבה בשביל שחמך ששמו נל המורים שדנר קשה הוא לומר שהאלמגניי היו רואים דבר זה דלא תליא ענין משה רבינו ע"ה במל, ויש לך לדעת ענין זה מה שהיו רואים האלמגניי שיהיה נלקה במים שהיו רואים מה שהוא מתנגד למשה והיו רואים כי המים הם מתנגדים למשה רבינו ע"ה וכמו שיתבאר לקמן איך המים חמד מתנגדים למשה רבינו ע"ה ודבר זה היו רואים האלמגניי המתנגדות המים לגבד וכלאזי היה משה רבינו ע"ה לדיק במור לא היה בל על ידי אחד מה הנמנאים תקלה לדיק זה מוזן מן המים שהיו מתנגדים למשה בעצמו כאשר יתבאר עוד והתבאר למעלה באריכות ענין סם, ולפיכך בא תקלה למשה רבינו ע"ה על המים, ולא ראו ענין המריבה בפירוש רק שראו את המתנגדות המים מתנגדים למשה רבינו ע"ה, ואם תאמר סוף סוף מה

והיינו דכתיב ותחבז אחותו לדעה וגו' לידע מה יהיה בסוף נבואתה ע"כ, וגרסה שפניו זה כתיב ותחבז שפני דקדוק השגות היה לכתוב ותחבז אלל המלה זאת מורכבת מבנין נפעל ומבנין השפעל וי"רי החי"ו להורות על כו"ן שפעל כמו חשפה, ומשי שהנבואה גרס לה להיות עומדת שם לדעת מה יהיה בסוף נבואתה לכך כתב לשון נפעל שלשון נפעל מורה על קבלת הסבה שהיתה מוכרחת לה בשביל הנבואה וכן כל נפעל מקבל הפעולה, ולשון התפעל כשמשען הוא, ובמדרש רבות ותחבז אחותי מרחיק רבין אמרי כל הפסוק הזה על סם רוח הקודש, ותחבז על סם יובא ה' ויחבז, אחותו כמו דלת אמרם אמור לחכמה אחותי את, מרחוק על סם מרחוק ה' גרסה לי, לדעה על סם כי אל דעות ה' ע"כ, פירוש זה כאשר הושך ליאור היה סבה אלהית שהיה שומר תורתו שלא יסיה חזק ולכך כתיב ותחבז ולשון זה בא על דבר שהוא חזק העמידה והקיום והסבה האלהית הוא חזק הקיום והעמידה לכך כתיב לשון זה ולא כתיב ותפעל, וכתב אחותו מפני הסודר שהיה היתה הסבה המקיימת אותו שראוי להיות נתן הסודר על ידו ולא הדבר מוכן היה משה רבינו ע"ה וזאת הסבה מקיימו מרחוק כי הסבה ראלית מרחוק הוא והסבה התמיתית קרובה אל האדם, לדעה על סם כי רוח יתברך אל דעות, פירוש כי הוא ית' היה רוצה לדעת מה יעשה לו כדי שיהיה נשמר מן ההיות והוא כמו וידע אלהים :

ותרד בת פרעה לרחוק על היאור אמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחאי מלמד שירדה לרחוק מגולוי בית אביה, פירוש דהוי ליה למכתב ותלד לרחוק ביאור מה על היאור אלל פירוש ותלד לרחוק מגולוי בית אביה ועל היאור כתבמשען כמו הני עומד על היאור והוא כמו אלל היאור, ועוד מפני שמגלגלין זכות על ידי זכאי ואם לא היתה זכאית לא בא זכות כזה על ידה ואי אפשר לומר שהיתה בת פרעה מלאת את משה את היתה מתנגדת אל משה ואל עמו כי הדברים המתנגדים הם פועלי דברים מתנגדים כמו שמתנגדים הדברים שחם יבאו אותם הדברים ואין היתה סבה שחם בת פרעה מלאת מי שהוא הפך אל והרבה ריח והלל לפני היתקנות להליל את משה לכך אמר שירדה לרחוק מגולוי בית אביה, והוקשה להם עוד דלמה הוצרך למכתב ונערותיה הולכות על שפת היאור דמאי נפקא מיניה בזה לכך אמרו שהיו הולכות למיתה על שמיחו בה שלא תקח את הילד כי המיתה תקרה הולך לפי שהולך בדרך כל הארץ מן השולל, ויש רמז כי הולכת חסר כתיב הלכת בנמגריא מיתה, ויראה שהענין זה מיתה עליונה כי נסתלק מהם כחם ומלם לגמרי וזהו מיתה עליונה ושוב לא מיחו, כי יש לדעת כי כל ענין משה רבינו ע"ה במה שמיחו בה הכל בכה עליון שלהם שהיו נערום אלו מתנגדים למשה רבינו ע"ה בכה מלם למעלה וכיון שהמול העליון נסתלק וזהו מיתה עליונה שוב לא מיחו אל

מן השעור, גם יש לך להבין זה ממה שהנחל
למעלה אלל שהיו יולדים שמים ככרס א':
ורבאור לנח כרסה, נחשורורו רבוטיו ז"ל במדרש
רבות נפר' שמוס על הסנה שנהגל
משה רבינו ע"ה בבית פרעה והיה אפשר שיהיה
הגלה למשה רבינו ע"ה על ידי אחר מן המלכים
ולא יהיה בבית פרעה, וזהו שאמרו במדרש רבות
והנחשו לנח פרעה היטה בן פרעה וכו', ואף
מלך המשיח שעתיד להפרע מאדוס יושב עמסה
במדינה שנא' שם ירעה עגל ושם ירנן וגו' ע"כ.
והדבר הזה מופלא מאוד למצינים כי היעדר דבק
בנמצאים ומאד ההעדר שבדק בנמצאים מחול זורה
אחרת, נמצא כי הזורה שחול נמשך מחר הדבר
שבו ההעדר מההעדר אחר יש בנמצא עגמו מציא
אל זורה אחרת, לכך אחר כי מלך המשיח יושב
עמסה במדינה פירוש שהזורה שחול שהיה מלכות
הישיה נגדר אחר הדבר שבו ההעדר כי מלך
שההעדר דבוק במלכות אדוס מקבל העולם מלכות
מלך המשיח כאלו הם דבוקים זה בזה לגמרי, ולזה
הקטעם היה ידו של יעקב אוחזת בעקב של עשו
שהרמז בזה כי יעקב נאחו ונדבק בהעדר עשו שהוא
גרמו בעקב שלו שאלו הסוף של דבר וכאשר לא היה
מ בות המשיח על השלימות נגדר מ'כות המשיח אל
אדוס, וזהו דכתיב שם ירעה עגל ושם ירנן, קרא
מלך המשיח כאשר לא נמצא עדיין בשלימות מעלתו
כמו עגל שלא נשלם גידול שלו, וזהו שאמרו בסוף
פרשת שמיי בויקרא רבה ואם החזיר זו אדוס והוא
גרה לא יגר שאינה גורדת מלכות אחריה ולמה קרא
שמה חזיר שמחזרת עורה לבעל ה"ד ועלו
מושיעים בזה לזון לפסוק את הר עשו והיטה לה'
המלוכה, ולפיכך יושב עמסן במדינה שהרי כרוך
וקשור בהעדר שלים שההעדר שלהם מציא לקבל
מלכות אחרת ותיבן בזה דברים עליונים, והוא כי
האומה הנזכרת מלך עגמה מחזרת את המלכות
לבעליה, כי יש לזאת האומה ולזאת המלוכה אפיפה
מן המלכות מאשר היא מלכות נפסדת מלך עגמה,
ולא תהא מכיפה הזאת אפיפה מוחלשת אל לא
דבר לגמרי דהיינו שלא יהיה מ'כות בעולם, כי
אין ההגה העולם חסר מלכות, ולפיכך גורם
ששהיה אפיפה זאת אל מלכות שמים, וזהו שרמזו
חכמים בהגדת חלק שאמר אליהו ז"ל לריב"ל היכן
יסיב אחר לו אליהו ז"ל שהוא יושב על פסח
המדינה של רומי הראה לו הקשר המשיח שהיה
דבק ומחובר בעצמו אל מלכות רביעית בסוף שלהם,
וזהו שאמר אסתחא של מדינה דהוא סוף העיר
שההעדר כרוך בסוף והבין זה היסוד, ויחבאר בפסד
הנח נצחיה, ומזה העשם היה גדל משה רבינו
ע"ה בשלמין של מלך פרעה כמו שהמשיח יסיב
אסתחא דרומי כי לולא אותו ההעדר שיש בנמצא
לא מחול זורה אחרת המקומות אחר כך, ועוד יש
לך להבין כי מלכות ישראל בהתחדשה כמו שהיה
בימיאם מלכים שהתחיל ממלכת ישראל שלא היה
מלכות

מה שהיו רואים היום מולד מושיען של ישראל א"כ
צריך לומר שבחולתן של ישראל היה על פי מערכת
השמים וח"י לומר שהיה בחולתן של ישראל על פי
מערכת השמים, אין זה קושיא כלל דודאי אם לא
הייתה הפעקה והחפלה אף על גב שהיה מערכת
השמים מורה גאולה אפשר שלא יבא לידי גמר
מעשה על ידי שום מניעה. דאח לא כן הרי
פרעה היה רואה לבסל ממה שהיה מורה האלמג'נות
אלא מודעי הכל מודים שאינם רואים הענין בצירור
ולזין כאן ידיעה בודאי ואפשר שיחבטל רכל והיה
מועיל החפלה לגמור הדבר להיות יוצא לפגל המעשה
מה שראוי, ולם חאמר סוף סוף קביא אם לא
היה התערכת מורה על הגאולה וכי יהיו בני
אברהם לעולם בגלות מזרים, גם כן אין זה קשיא
כי מה שהיה המערכת מורה היום כולל המושיע
לישראל והוא הכנה טובה לגאולה ובקל יוצאת
הגאולה לפעל ואילו לא היה הכנה הזאת מן מערכת
השמים אף על גב שהיו בודאי גאולים מפני בריה
אבותם לא היה כל כך ממחר עד שהיה הכרחי
לקיים השבועה ששבע, ובשביל שהיה כאן הכנה
לזה בשביל זה לא נאמר שהיה עיקר הגאולה ע"י
מערכת השמים אלא הייתה על ידי הש"י בלבד,
ולפי זה לא יקשה מה שלא היו יכולים
האלמג'נים לראות אם המושיע הוא מישראל או
מאבות שכן ענין זה מה שרואים האלמג'נים היום
הוא בשלימות אצל החחלה דבר רואים וכומו
שאמרו חכמים מאשר יבא עליך ולא כל אשר יבא
עליך, ודבר זה מנחם:

פרק שמינה עשר

ויגדל הילד ותינהו אל בן פרעה, דרשו במדרש
כ"ד חדש זאת אחרת ויגדל הילד הלא מממד
שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ, פי' דגני יחנק
כתיב ויגדל הילד ויגמל הכחוב מפרש גידול זה שהיה
גדול עד שהיה ראוי להגמל אצל גידול הילד הזה
שלא כמנהגו של עולם והוא דבר נפלא על משה
רבינו ע"ה להורות מדריגת משה, וזה כי בני אדם
אשר נכללים בכלל אחד מפני שכל אחד חלק מן
הכלל לכן גידול שלו כמו החלק שאינו בשלימותו, כי
החלק בזה שהוא חלק אינו בעצמו דבר שלם, אלא
משה רבינו ע"ה נבדל היה מכל הבשרים לכך לא היה
הוא חלק מן הכלל ובעצבן כך היה קומתו שלימה,
ואמרו רבותיו ז"ל כי הוה קומת משה רבינו ע"ה
י' אמות בדליחא בפרק התנזיע ובפרק על א"ו
מומין כי מפני שלא היה משה רבינו ע"ה אדם
פרטי שכל פרטי נכלל תחת הכלל והוא יא היה
בכלל עם הכלל לכך לא היה קומתו פרטי כאשר
בני אדם שהם פרטים לכך קומתם פרטים ומספר י'
הוא מספר כללי, וענין זה שהיה קומתו מער
אמות אין כאן מקומו לנאר שכל דבר זה נחבאר
בפסד באר הגולה כאשר תראה שער מסלג יוצא

המים הסך משה רבינו ע"ה שאלו הם בלא זורם ומשה רבינו ע"ה מעלתו הנורה המקיימת, לכן האלפגנינים אמרו שעתיד מושיען של ישראל ללקוח ע"י מים שאלו על ידי האלפגנינים קדושתו של משה רבינו ע"ה שהוא זורם נבדלת בתחומים ורלו גם כן שאין דבר מתנגד לו רק המים שהם הסבה שהיה נלקח על ידם כמו שהתבאר שם, לכן לא היה בלא המים שאלו משה זורם נבדלת רק ע"י מי מריבה, וכאשר ראה הקב"ה למחות כל זורה הניא עליהם מבול מים למחות הנורה שכן משמע לשון וימחו שנה עליהם מחוי הנורה כמו שהתבאר אצל הכהן נחמכה, ומזה שבין דברי חכמים שאמרו במדרש בשנים הוא צר בשנים צגמריה משה, והיו ימיו מאה ועשרים בשביל זכות פשה רבינו ע"ה נתן הקב"ה ארבות זמן להם מאה ועשרים, שהרי משה רבינו ע"ה היה חייו מאה ועשרים, ומעם המדרש כמו שאמרנו כי מפני שהיה משה רבינו ע"ה הנורה הנבדלת כמו שהתבאר, נתן הקב"ה ארבות זמן לזכות העולם שסיו בדור המבול שלא יהיו נחמים צמים הבאים לאבד הנורה, ובשביל זכות שם משה רבינו ע"ה שהיה זורה שלימה בתחומים נבדל מן המים נתן הקב"ה ארבות זמן לאחור דור, ר"ל שיש לזורה העולם מעלה גדולה מאוד שיש נורה הגוברת על המים והיא זורה של משה רבינו ע"ה ובשביל אותה מעלה שיש בשולם לא היו קלים לאבד על ידי מים זורה העולם, ולכן בה פרעה אמרה כי מן הים משיחורו כי המים בלז עזאם הם הסך למשה רבינו ע"ה, ולכן היו רואים לאבד את משה רבינו ע"ה בים, ועם כל זה מן המים משיחורו שמשם והוסר מן המים עד שלא היו יכולים לו המים להיות גזרים על הנורה, וזהו שעות האלפגנינים של פרעה שהיו סוברים שהיה מושיען נלקח ע"י מים בלא חסא, וזהו טעוהם כי בלא חסא אין המים גזרים עליו ושולימים עליו כלל רק ע"י חסא היה, הנה שם משה רבינו ע"ה שנקרא בשם משה כי מן המים משיחורו בזה צגמא הוראה על עיקר מעלתו שהיה זורה קדושה נבדלת שהשכינה היתה מדברת עמו פה אל פה והיה נבדל מן האשה ולא כהנה עינו ולא כס ליחה שלו, כי מאמר שהוסר מן המים המורים על ענין החמרי היה משה רבינו ע"ה מעלתו פשוט מן החומר ושתא צגמלת הנורה בלבד. וכאשר אמרו חכמים על ענין האדם שהוא בניה פחותה בעל חומר אמרו הסתכל בשלשה דברים וא' אחת בל יד' חסא מאין בלית מעטפת פרוחה, הרי כי החומר הפחותה שבאדם הוא מן הכפה הכוחה שהוא המים אשר הם בלי זורה, ומעלת משה רבינו ע"ה בהסך זה שהושפע ונבדל מפחותות זאת הכפה הכוחה והיה משוי מן המים, ולפיכך שם משה הוא שם עצמי לו בודאי מורה לך מעלתו העצמית :

ויגדל משה ויאל אל ארצו. דרשו ז"ל מהו ויגדל ויגדל ב' פעמים אלא הראשון לקומה השני לגדולה

מלכות קידם זה לישראל, ולעמוד מלכות המשיח שחשדש מלכות חדשה היא יונאה מן הילכות הראשונה שלפני זה, וזה כי מלכות ישראל הקדושה שיש לה מדריגה אלהית פנימית היא צומחת מתוך מלכות בלתי קדושה, שכן ראוי למלכות שיש לה אעלה אלהית מעלה פנימית, והכל רמזו בזה שאמר ואזית אל מחיכך כי יזית הקדושה הנמשלת בלש לדקות האש חלל חסוד דבר חול ושורף את הכל, וכן חמאל כהפרי כאלה הוא בלתי נשלם הוא בחיך הקליפה עד שהפרי גדול ועומד על שלימותו ואז כאשר הפרי גדול נפסדה הקליפה מכה גידול הפרי, שכל דבר שיש לו מדריגה פנימית הוא יולא מתוך דבר שהוא חיוון לו ולכן היה גדל משה רבינו ע"ה בבית פרעה להיות זורה המדריגה הקדושה האלהית שהיה למשה מתוך דבר החמרי, דאם לא כן לא היה אל הנבדל מדריגה פנימית, והבן דבר זה כי הוא עמוק מאוד והוא ידוע למי שידע צגנין דברים הנבדלים היואלים ומחעלים מתוך הדברים החמרים, וכן משיח יושב במדינת אדום. והנה הארכנו בזה מאוד כי הוא דבר גדול מאוד להבין הסבה לזה נחגל מזה רבינו ע"ה בבית פרעה ודי בזה :

ותקרא שמו משה כי מן המים משיחורו, בעמות רבה מבאן אשה למד שערן של גומלי חסדים כו', וגראה לפרש כי החורה כל דרכיה דרכי נועם וכל נחיצותיה שלום ונקראת בשביל זה חורה חסד דכתיב חורת חסד על לשונה, ולפיכך השם שקרא לו בניה שהיתה גומלת חסד הוא עיקר בחורה, ואף הקב"ה לא קרא לו שם אחר כשהיה מדבר עמו דברי חורה שדרכיה נועם, אלא שיש לדרקדק בזה שאמר כי מן המים משיחורו והיו לו לומר כי מן היחור משיחורו להורות מחייה מים הוואה אותה, ואומר אני כי שם משה הוא הוראה על עיקר ענין משה ומעלתו אשר הוא מסולק ומוסר מן המים, וזה כי המים אין להם נורה עומדת קיימת כמו שהתבאר למעלה אצל כל הן היחור היחורה תלכיהו ע"ש, כי שם הארכנו בזה וכאשר חדע זה חדע לך כי מעלת משה רבינו ע"ה מעלת הנורה לפי שהיה נבדל במעלתו מן החומר, כי השכלים הנבדלים הם זורה בלבד ומי שהוא קרוב אל מעלת השכלים הם קרובים אל הנורה, ולכן היה משה רבינו ע"ה ענין זורה בלבד מבלי חומר והמים הם הסך כי המים אין להם נורה גמורה ולכן נקראים ממים בלשון רבים, ולא חמאל לשון יחיד צמים לפי שכל אחדות מכה הנורה המאחד את הדבר והמים הם בלי זורה גמורה, ולפיכך המים שהם בלי זורה מקיימת ב'שון רבים, והיה משה הסך להם שהוא זורה נבדלת והיה מיוחד שלא נמאל בניה כמוהו כדכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וזה הסך המים שאין צמים יחוד זורה ומפני זה נקרא משה שהיה משוי ממים כלומר שמשם מסולק מן המים כי צגמור שיש למשה זורה נבדלת היה משוי ונבדל מן המים, ומזה חדע כי

הזכיר עליו דבר זה ראוי להרנן הרפע בכת השם הגדול וזה נעשה יומר במהירות וזיוטר כח והוא יומר התעוררות, וכל אחד מן התנאים נקט דבר שהיה בו יומר בכת :

וישמחו בחרו פירשו ז"ל שנמשלו ישראל לחול וזה כי החול לא ישמע כאשר נועלו מכאן ונמנו לכלא מפני דקומו אשר בו והדקות הוא מעוט הגשמי כי גדר הגשם הוא התפשפות הרחקים ולפיכך לא נודע החול כאשר יפעל שכל דבר שהוא דק כמו העפר והחול שהוא דק לא נשמע כלל, וכן ראוי להם לישראל אשר יש להם המעלה הבטחי בשמית להיות כל דבריהם בלתי נודע ובלתי מורגש, שכל דבר אשר הוא בלתי גשמי אינו מורגש והגשם ומשיגי הגשם הם מורגשים ולכך ישראל שיש להם מעלה הגדולה מן הגשם אין ראוי שיהי' עניניהם במורגש אך בגשמי, ולפיכך כחצי ויפתהו בחול, הרמז כי החול שיש בו דקות ואין לו התפשפות הגשם לכך אינו נשמע ואינו מורגש כי ההרגש הוא לגשמי, וכך ישראל אשר נבדלים בלתי גשמיים דומים לחול לא יהיו עניניהם בגלוי ולא יגלו את זה שהם כמו החול, ופירוש זה ברור ועוד יתבאר בפסק שאלת זה :

פרק תשעה עשר

ויצא ביום השני והנה שני עברים נאים זה דתן ואבירם הם שאלמו דבר זה הם שהותירו מן המן הם שאלמו תנאם ראש, דקדקו רז"ל במדרש שהם כי איך היה על ידי שני עברים דבר גדול כזה להיות מוסרים למלכות את מרע"ה הגואל, ואי אפשר שלא היו עושים אלו הרשעים דבר זה בלבד כי אם לא כן היה דבר זה מעשה מקרה שמעשה שלא נעשה רק פעם אחת מקרה הוא שאלמו הכחוב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלם עם גבר כלוי דבר שהוא בפעם אחת הוא במקרה ואין בחינה בדבר שהוא במקרה, ואי אפשר לומר שהיה דבר זה במקרה שהרי מדבר זה בא הגאולה שע"י זה ברח למדין וגשא בת יתרו וגלה לו השכינה ואיך תהי' הגאולה במקרה שאין דבר יומר חשוב כמו גאולה ישראל ואיך תהיה ע"י דבר במקרה זה לא יתכן, ולפיכך אמרו כי אלו שני אנשים העברים הם דתן ואבירם שהיו מעולם לרעות מרדות למשה וישראל ונחמקו פעמים הרבה בזה, ולכך לא בא הדבר הזה ע"י מקרה רק ע"י מי שהוא מוכן לה בעצם הם דתן ואבירם ועל ידם ראוי לגלגל דבר זה, וכאשר תבין דברי חכמים מדע כי דתן ואבירם הם מתנגדים חמדי למשה ולאהרן, כי כאשר זכו ישראל לשני אנשים נבדלים מכלל ישראל במעלה והם משה ואהרן גם זה לעמם זה כי הרע הוא לעמם הטוב חמדי לכך היה מישראל בא' אנשים רשעים נבדלים לרע מתנגדים חמדי אל משה ולא חורחו, ולפיכך היו חמדים אלו השנים מתנגדים להם

לגדולה, ומהו הגדולה ויאל אל אחיו, כי ויגדל השני נכבד שהיה לבנו גדולה משום כך היה יואל לראות בסבלות אחיו שאילו לא היה בו נפש גדולה לא היה מקפיד על שיעבוד אחיו, כי מי שיש בו מן השפלות אינו מקפיד בזה וזה ממעלת הנפש. ויאל אל אחיו וירא בסבלות מהו וירא בסבלות שהיה רואה בסבלותם וכו' ע"י במדרש באריכות, ביאור דבר זה כי לשון וירא לתאם קמא נתן לבו על סבלותם והיה משיע לכל אחד ואחד ולרבי יוסי הגלילי לא היה משיע שאין ראוי למלך להיות משיע אבל היה מיישב את המשא שלהם כאשר ראה שני במלחמה שלהם היה מחליף המשאות, ומפי שהניח עסקיו והלך לראות בצערן של ישראל שנראה בזה כי משה לא היה משמש לעצמו שאלו היה משמש לעצמו לא היה מבטל את עסקיו לראות בצערן של ישראל בצביל זה היה משה דבני ע"ה מציאות כולל, ולפיכך אמר הקב"ה גם אני איני עליונים ותחתונים ואדבר עמך כי הש"י מדבר עם אחד שהוא כולל בעבור שהוא יתבאר כלל המציאות ולפיכך מניח עליונים ותחתונים שהם נחשבים פרימים כלפי משה, כי משה שהיה משה מעלים את ישראל שנחשבים קנין א' כמו שמים וארץ כי שמים וארץ קנין אחד דכתיב קונו שמים וארץ. ישראל קנין אחד דכתיב עם זו קרית, ויומר ישראל קנין אחד מן שמים וארץ כי שמים וארץ הם שני מציאות ושניהם ביחד קנין אחד נקראים אבל ישראל בעצמם קנין אחד, ולפיכך איני עליונים ותחתונים ואדבר עמך :

בשמות רבה שתי יציאות יאל אותו וכתבן בצורה זו, אחר זו, ביום ראשון יאל ועשה מלגה שהרג את המזרי וזכור השני יאל ואמר לרשע למה תכה רעך, כלומר שהיה לו להיות מחירא לעשות מעשה ביום השני ועם כל זה לא חירא ועשה מעשה ואמר לרשע למה תכה רעך, וירא איש מזרי מכה וגו' מהו וירא אמרו רבותינו ז"ל נוגשים היו מן היזרים וסוחרים מן ישראל וכו' עד וראה מה עמיד לעשות לו בשדה וכו' אבל בצנהדרין בפי ד' מיתות אמר ר' חנינא מזרי שהכה את ישראל חייב מיתה שנא' וישן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המזרי ויפתנהו בחול סבירא לן דחייב מיתה אף בבית דין של משה מחמת הכאה זאת שהכה אותו, והטעם הוא דבר חכמה מאוד ואין כאן מקומו, ובדכתיב ויך את המזרי סבר ר' אבהו בצגורו ורבו ולפיכך חייב ויך בהכאה בלבד ולא כחצי ויהסנו משני שהיה מזרי רשע שהכה את ישראל והיה משה מתעורר נגד הרשע לעשות בו דין בעצמו ולכך הכה אותו בידו ולא בדבר אחר, ומלאך נוסחא במה הרבו בצגורף דכתיב להכות בצגורף רשע וזה רחיה על פי' זה, ויש אומרים שנטל מגריפה והוילא את מוחו סבירא ליה כי לגדול התעוררות של משה עשה בו ככה גדולה להוילא את מוחו בפעם אחת ולא בצגורף שאין התעוררות כל כך, ולדעת רבנן שם המעורר

יואלים ממדריגתם וזהו גלוי וזהו ענין השמנום לך
 הם משתעבדים, וזהו שאמר אכן מדע הדבר אכן
 בגימ' ע"א, כ"ן שהוא שבעים במספר נגד ע'
 אומות, האל"ף שהוא אחד נגד ישראל אומה יחידה,
 זהו מלש אכן, ומלה כן אינו מורה רק על דבר
 ידוע ומשוער, כי לשון כן רצה לומר כך הוא זה
 מורה על דבר ידוע אבל ישראל הם הא' מן אכן כי
 הא' יש לה ענין פנימי בעבור הא' שהוא מן אחריות
 העולמות ואחיד הא' נעלמה בקריאה כמו קרא הא'
 נעלמה והרבה כזה, ובמלואה הוא אל"ף שהוא
 אחריות פלא וסוף לשון העלמה, וכך אמר פשה
 אכן מדע כי ע' אומות אינה במעלה העלמים והם
 במדריגת כן וישראל ששים נגד האל"ף רחוי שיסיו
 דבריהם פלואים ונעלמים, וכאשר יאלו ממדריגה
 זאת לגלות סוד ראויים לשעבוד כי הגלוי מדריגה
 גשמיית וזה השעבוד :

וישמוע פרעה שמעוד דתן ואזרים וסלשיו עליו
 וכו', דקדקו רז"ל כי מה שנא' וישמע
 פרעה שהיו דתן ואזרים לא אחרים, כיון שאלו
 שיהיה תמיד הם מתנגדים למשה, שכבר אמרתי
 לך שאל האמר שהיו דברים אלו במקרה שלא יתכן
 שיהיה ענין הגאולה במקרה, שאל היה דבר זה שהיה
 נמשע ע"י אחר לפרעה ר"ל שהיה ענין זה במקרה
 אבל כאשר היו דתן ואזרים מתנגדים למשה, ואם
 אפס אומר שיהיה ג"כ ע"י חמר שיהיה כמו דתן
 ואזרים זה אינו כי המתנגדות משה ואהרן לא היו
 רק בנים כי הרע לעמם הסוד שסם פשה ואהרן
 שהיו שנים :

ובזה שאמר שהיו חרב שאין כמותו וכרכו
 על זואלו י' פעמים, זה רמז על כח פרעה
 שהיה חפץ לרבוז את משה זהו שאמר שהיו חרב
 שאין כמותו בעולם וכרכו על זואלו של משה והוא
 כמו וזולו הגדול של מלך וזהו כריכה י"פ כי דברים
 העליונים כללים והדברים הכללים הם י', והקב"ה
 עשה זואלו של משה אכן שיש שלא היה אפשר לכת
 ומזל פרעה שיהיה פועל במשה שהקב"ה החזיק אפ
 זואלו שלא היה מקבל התפעלות, ואילו לא החזיק
 את זואלו והיה מרע"ה מקבל התפעלות מן כח
 פרעה שהוא נקרא מרבוז על הריגתו לך כח פרעה גומר
 מהשבתו על משה מיד קודם שנמלע עשיו שלא קבל
 משה כח פרעה היה נמלע, והכן זה, ודקדקו רז"ל
 בכחוב שאמר מי שם פה לאדם או מי יסוס אלס
 או חרס ובו הלא אחי ה' והיה לכחוב כל הדברים
 בלשון עבר ועוד למה זכר אלו בלבד ולא אמר ג"כ
 מי נתן חיים לאדם, אלא פ"י הכחוב כך מי שם
 פה לפרעה שהיה מלווה על הריגתו לך כח פרעה לשון
 עבר, והנה עם כל זה שהיה לו היה הקב"ה
 שם אח"כ היועצים אלמים ולכן כחב לשון עמיד מי
 יסוס, ומה שקשה א"כ למה לא עשה פרעה אלס
 ולא היה זריק לכל זה לעשות היועצים אלמים חרשים
 נסתבר זה בספר גור אריה :

וישב על הכר, מיתחק ומיעקב למד, דע כי
 האשה

לסם בעצמם, ובמדעם נחומת בקשו ישראל צדק
 לחמם דתן במקומם של משה ואזרים במקומם של
 אהרן שנא' נחם רחם ונשום מלרימה ומה גרם
 לעצבם חפזת ארץ ותכלע דתן וחכם על מדת
 אזרים ע"כ, הרי שאלו שיהיה הם מתנגדים
 למרע"ה כמו שהיו שני שלמי הייורה שלא היו
 כמותם כך נמלע שנים נגדם הרע לעמם הסוד,
 וכאשר רצה הקב"ה שיהי' משה בורח היה בורח
 ע"י מתנגדים אלו :

וראמר לרשע למה חכה רעך דרשו ז"ל הכיה לא
 נאמר אלא חכה לשון עמיד אע"ג שלא
 הכהו נקרא רשע בהרמז יד, וזיאוור זה כי הרמז
 יד הוא הסחלת הייורה להשיע לחבירו ולכן הוא
 רשע, וזה כי אין רשע רק כאשר הוא יואל להיות
 רע לבדו וזהו נקרא רשע בהרמז יד שהרי זה
 יואל להרע אבל אף הולך להכות ואין זה רשע
 עדרך בני אדם ללכת ממקום למקום ואין זה מוכח
 הבה ורשעות ואין זה יואל להרע, אבל הרמז יד
 הוא הייורה להרע ואין רשע רק כאשר יש בו יואל
 להרע והכן זה :

וראמר משה אכן נודע הדבר. ר' יודא בר שלום
 בשם ר' חנינא הגדול ודבוחינו בשם רבי
 אלכסנדריא אמרו היה משה מהרר בלבו ואמר מה
 חמלו ישראל שישתעבדו אלל האומות כו' אמר לשון
 הרע יש בייניהם האידך הם ראויים לגאולה ויאמר אכן
 נודע הדבר עשה ידעתי באיזה דבר חשא משתעבדים
 ע"כ, דקדקו ז"ל במלה נודע הדבר דהוי למכתב
 אכן הגידו הדבר מה נודע דמשמע מעצמו נודע
 לך דרשו אותו ז"ל שהיה מרע"ה מתעטר על
 שיעבוד ישראל וכאשר ראה בזה דלמורין אמר אכן
 נודע הדבר, ודע כי בזה רמז וספולו ודעוהו,
 וזה כי כאשר היה מרע"ה במחין את ישראל וראה
 בזה שראוי לישראל להיות בני חורין ואין ראוי
 להיות להם השעבוד וכאשר ראה שיש בזה דלמורין
 מגלים סוד נודע לו דבר זה קדאויים ישראל לשעבוד,
 וכבר אמרנו למעלה בפרקים הנזכרים שאין מקבל
 התפעלות ושעבוד רק הגשם שהוא מקבל התפעלות
 ואין שייך התפעלות בצורה כלל, וכבר התבאר
 ב' פלמי זה שגלוי הסוד ענין גשמי, ולשייך ראוי
 ישראל לקבל השעבוד כאשר יש בזה גלוי סוד
 השייך לגשמי, וכבר אמרנו לך שמיים הרבה כי
 ישראל כדלים מעיין החמרי וראוי להם המעלה
 הפנימית אשר אין שם גלוי וסרגא אשר שייך לגשם,
 וכאשר הם יואלים הם מעלה הפנימית ומגלים
 דברים שמרנים בזה הם יואלים ממקום מעלתם
 להיות בזה ענין הגשם והגשם יש לו השתעבדות
 בודאי, ודבר ברור כי כל דבר שהוא בהסתר מפני
 שהוא נסתר יש לו מעלה עליונה אבל דבר שגלוי
 הוא שפל ותמות, והאומות מפני שמדריגתם הם
 דבקים בזה גשמי אין ענין להם להיות משועבדים
 שאין זה גלוי כיון שזה כחם בעצמם, אבל בישראל
 שראוי להם להיות דבקים בזה קדוש פנימי והם

וכן הניזר ג"כ אינה נכנסת תחת מספר ישראל, וכאשר נפש הניזר זכה אז ראויה למשה שנבדל מישראל, והבן הדברים האלו כי הם נפלאים, ולפיכך נשא משה אשה מאומה אחרת אע"פ שישראל הם עיקר העולם יש בלומות עולם תוספת על ישראל הם הגרים שחגיגרים ונוספים על ישראל והם היתה הסבה ששם מרע"ה נזירה:

ובמ"ק פרק אלו מגלחין ובמדרש הנחומה ויקנאו למשה ח"ד יחזק מלמד שכל אחד ואחד קנה למשה מאשמו דכתיב וישמע משה את העם וגו' מה שמע ששדוהו מאשם איש, וזה כאשר אמרו כי משה מפלים ישראל כולם וזוהו הוא נזיר ישראל וזמה שהוא נזיר ישראל חשדו אותו מאשם איש, שהרי משה הוא כמו נזיר אל האומה הזאת והנזירי לו לה משפט שזכר וזכר זה דרש לכל, ואין נזיר לנזיר רק שהוא נזיר לנזיר ולפיכך אין חבור למשה שהוא כמו נזיר כי אם לנשותיהן שהן כמו חומר, כי יש נזירה שהיא נזירה אל דבר מה בלמעשה נזירה אחרת כאלו אמר משפט החיובי שהוא נזיר ה"כ בלמעשה נזיר הנזומה ואין ספק שאין נפש החיובי נזירה לנזיר הנזומה כי אין נזיר לנזיר, וכך אמרו שהוא הענין במשה שהוא נזיר לאומה הזאת ומחברו להם בלמעשה נזיר, והוא חשד מאשם איש בודאי, ואם תאמר ח"כ מה תאמר בזה שהיו אומרים כי משה הוא נזיר לישראל, בודאי חסדו וזהו כמו שאמרנו שמשא לא היה חבור לישראל אבל הוא כמו נזיר: נבדל בלבד ואין כאן חבור כלל להם כי לא היה גשם משותף להם, ואם תאמר הנדול שחשבו כי מרע"ה אינו נבדל מכל וכל ומאחר שאינו נבדל מכל וכל יש לו משפט נזיר המושבעת, וזאת הנזירה בזה על אשת איש לגמרי שהיא נזירה לזכר שיש לו נזירה וכך היה משה נזיר לזכר שיש לו נזירה, שאם לא היה מעלת משה נבדל מהם לגמרי והוא עם זה נזיר לישראל הנה יש כאן חשד בודאי מאשם איש, אבל מרע"ה היה נבדל לגמרי, כך יש לפרש המאמר. אמנם עיקר הפירוש שהיו אומרים כי יש למשה ייזוג וחבור אל אשת איש, וזה כי ה"י הוא שמזוג ומסדר ייזוגין כמו שאמרנו במדרש וכו' ית' מסדר בחכמתו לכל נפלא ייזוג הראוי לו, ואמרנו בס' ח"ו כי למשה אין ייזוג טרפי אשר הוא ראוי כי אם שייזוג שלו הוא אשת איש של כל אחד ואחד, וזה כי מפי שמשה הוא שקול נגד כל ישראל ואינה נזירה טרפית, ואם היא נזירה טרפית בודאי היא לו חבור טרפי אבל בשביל שמשה הוא נזיר כללית והוא שקול נגד כל ישראל אמרו שאין לו ייזוג טרפי וייזוג שלו לאשת איש של כל אחד ואחד, ולכך כל אחד ואחד חמדו למשה מאשמו שהיה חושב כי חבור של משה הוא אל אשמו של כל אחד ואחד כי הוא מתחבר לכלם, ולא אמרו שזה של אשת איש אלא אמרו כל אדם צדקדן מליטתו יש לו ייזוג הראוי וייזווגו שהוא לפי מליטתו משה הוא אשת איש של כל

האשה נקראה בזה כדכתיב שמה מים מצאריך, והבאר נא לישראל בזכותה של מרים כי מזה תלמוד שהבאר דבר שייך לאשה, וזה כי הבאר הוא שומע מ'ממה למעלה וכל שאר דברים בזה למעלה והוא דמיון האשה שהיא משתוקקת לנביא וזהו השתוקקות של עזרי, כי היום יומר במעלה בערך האשה והיא משתוקקת להשתלוח בעולה, ולפיכך האשה היא בלנד דומה לבאר ולכן נזדווגו לאין זיו גם על הבאר, כי המקום הוא גורם דברים הרבה, ושייך הייזוג אל הבאר כי עלייה הבאר שהוא עולה חמיד זהו בעצמו הייזוג שהוא השתוקקות האשה אל בעלה והשתדקות זו וזהו הסעלה לה, והבן דבר זה היטב מאוד:

ורב"ה מדין שבע בנות, נחשברו רז"ל במדרש רבות והאל הקב"ה שונא את ה"ט"ו ולמה נאן הקב"ה מנוח לזדיק אלל עובד ע"י אלל שפירש מע"י וגדוהו מאללם לכך כחב לשון ויגרשוהו כמו דאם אחרת ויגרש את האדם מפני הנדוי שהיה הרשע בנדוי וכן ויגרש הנזיר כן, ולפיכך כחוב ויגרשוהו בשלש זכר ולא כתיב ויגרשוהו שכל לנמד שלא בשביל שדרך הזכר להיות מושל על הנקבה נגשו אולם ח"א אין הפרש בין זכרים ובין נקבות לפעול היו מגרשין אותן מפני הנדוי שפירש מע"י, ופירוש חזק הוא. אך שעדיין קשה למד לא נשא משה בן ישראל מן המיזחמים כמו אחרון, שאין עליך להשוב כמו שישבנו הפתאים כי דברים כאלו הם במקרה, והנה שמים את הדברים שהם עיקר לפעול שהם במקרה וחילול להשוב כך, ולפיכך צריך ליתן פסל למד היה זה ולמה לא נחמקו בזמם הקדש ודבר זה היה סבה שלא היו בני משה במדריגת בני אהרן וזמה למדו רז"ל שיהיה האדם דבק במשפחה מיוחדת, וח"כ מה היתה הסנה שיהיה דבר זה דבק משה בזה אומה אחרת, והנה דבר זה קושיא גדולה מאוד וכאשר חזין דבר חכמה חמד כי לא על חנם היה דבר זה אלא על ענין מופלא מאוד, וזה כאשר חמד כי שקול היה משה רבינו ע"ה נגד כל ישראל בעבור שהוא היתה המעלה את כל ישראל ולפיכך אמר הכתוב וישמע יסרו כהן מדין חוקן משה את כל אשר עשה אליהם למשה ולישראל שקול משה כנגד כל ישראל, וזהו שדרש הדורש אשה אחת היתה במצרים וילדה ששים רבוא בחרם אחד והוא מחכו עליו לזכור ואמר רבא זו יוכד וילדה את משה ששקול הכחוב נגד ששים רבוא, ודבר זה כאשר חמד מדריגת מרע"ה חמד להבין זה שהיה שקול נגד ס' רבוא מישראל, ומפני שכל אשה עזר לאיש ובה גילו כדכתיב אשה לו עזר כנגדו משמע בזה גילו ולא יתכן זה שהיה אשה אחת מס' רבוא בזה גילו שהוא לבד שקול נגד ששים רבוא, אבל הגרים שהם חזן מישראל ואינם בכלל ס' רבוא מישראל יומר מזדווג למשה בעבור שהיו הזה, כי משה נבדל מישראל אינו נכנס תחת מספר ס' רבוא מישראל

אדם כרמי מיוחד ולבך אין לו זיווג פרטי מיוחד וזהו החשד מוצה כי לאדם פרטי מיוחד יש לו זיווג מיוחד אבל לאדם שלישי כמו שאר אדם פרטי מיוחד אין לו זיווג מיוחד וזהו זיווג של זנות. ולמ"ד שחשדו אותו באשם איש דעתו כי הזונה אפשר ליהד אותה בזיווג והיו הומרים לו לירמיה אן שיך לו זיווג כלל, ולפיכך סבר שחשדו אותו מאשם איש בלומר שהזיווג שלו אין שיך בו יחוד כלל וזהו זיווג מאשם איש שאין שיך בו יחוד כלל, כי אצל רשעים החושדים שהם עצמם בעלי חומר ואין להם מדריגה נבדלת כלל היא נדמה להם מעלת משה שיש לו המדריגה הכוללת שקול נגד ששים רבוא ומדריגת ירמיה שלא היה כמו אדם פרטי מיוחד שהם מתחברים ומזדווגים בחבור זה כי אין להם חבור פרטי מיוחד ולכן חשדו בלתי ראוי וזה יורה על מדריגה פחותה, אבל הכל עקר כי היה למשה וירמיה מדריגה נבדלת אלהית כמו שהבאר והבין הדברים האלו מאוד, ואם תאמר מה היסוד הסבה עדיין להיות מתחמק מרע"ה בתי שפסס עגלים לע"ז ולא נחתקן בשאר גרים, ובמדרש תנחומא תנו טעם שהע"ז מאוסה בעיני עובדיה ע"כ, וביאור ענין זה כי הפורע מדבר שחשד בו כאשר הוא מוזהב בדרכיו הראשונים ואורש מהם הוא יותר נקי וטהור מהם מאלו לא עשה וזהו על דרך שאלתו חכמים במקום שבעלי חסודה עומדין לדיקים נמורים אינם יכולים לעמוד, ועוד יתבאר זה :

ולבדן מדין שבע בנות, ויש לדקדק למה הוצרך לומר מנין הבנות ויראה לומר כי השביעית מקודשת מה שאר ולכן תחלה כי השביעית מקודשת בימים ובהדשים ובשנים וכליאת ביוקרא דבא פרשת חמור, ובשביל זה היסוד לפורה מיוחדת להדבק בגוף קדוש כמו משה, ובמדרש לפורה שפסרה כל בית אביה כדם הפסור, פירוש בית אביה היו עובדים מתחלה ע"ז שנמשלה למת שגא' ויאכלו זבחי מקים והמאורע ג"כ כמת דכתיב אל נא חסי כמת ולפורה היסוד מתקרת כל בית אביה מן הע"ז שנקרעת מת כמו שפסרי מאורע מתהרין את המאורע שנקרע מת ולפיכך נקראת לפורה, ויש למדע זה טעם נפלא כי דם לפור ראוי דווקא לטהר מאורע שנקרע מת שראוי לטהרו דווקא דם שהדם הוא חיי הכנס ונדבר שהוא חיים ראוי לטהר אותו מן המיסה שהוא נחשב מת, ודוקא של פסור מפני שהפסור ביומר מתיחס אל החיים בעצור קלות חנוונה שחא חן לגמרי וזהו הכך המת שאין לו חנוונה, ועוד כי הפסור יש לו דקות ופזר החומר שהרי לדקות החומר שבו פזר בלתי והלרע מתהווה מן הפסד החומר כי לחומר טוב ודק אין הלרע נמשך בו, ולכן דם הפסור ראוי לטהר המאורע, ולכן היסוד נקראת לפורה גם כן על שם שהיה לה דקות ופזר החומר כמו הפסור לא כמו שאר עכו"ם שפורס רע ויש להם חומר רע, ויסוד ראוי

כל אחד ואחד וזהו בודאי פחיתות שאין אחריו פחיתות שהיה זיווג שלו אל אשה איש שלא יהיה לו זיווג הראוי לו רק זיווג יונא מסדר הבריה, ולא עוד שזה בעצמו בא על אשה מיס כי מי שבא על אשה איש אינו דבר רק חבור שאינו ראוי שהוא מתחבר בדבר שאינו שלו, וכאשר חשדוהו מאשם איש אמרו ג"כ החבור המספק חל משה הוא אשה איש של כל אחד ואחד כי משה נכנס בגבול שלהם מה שאין ראוי לשוה בריה שלא יהיה לו חבור אל זולתו, כי החבור שאינו ראוי לו מירה על פחיתות וחסרון שלו, כי כבר ידענו שהזיווג הוא עטם מעצמי כמו שאמר זאת הפעם עטם מעצמי, וכאשר הזיווג באשם איש מורה על עטם רע יונא מתחבר אל דבר שאינו ראוי לו ואין לך עטם רע כמו זה, ואם כן זה מפני שהיו אומרים כי משה יש לו שחוק עם ישראל אבל בחמת משה לא היה לו שחוק עם ישראל רק נבדל מהם ולכן לא היה מספק להם כלל, וזה שאמר לא חמור אחד מהם נשאתי סי' שאם היה מרע"ה משחקק להם היה נזאף חמור אחד מהם אבל מה שלא השתמש בזה כלים זה בשביל שאינו צריך להם אינו משחקק עמם, ורמז במה שאמר לא חמור אחד מהם נשאתי שאין למשה שהוא נזרע לישראל משחקק נזרע חמורית המשתמש בחומר מקבל חמור נשמו, ואם היה משה משחקק להם והיה משה כמו הנזרע שהיא מוסבעת בחומר אז בודאי היה מקבל חמור מהם, אבל אין למשה רק משחקק נזרע הנבדל שאין לה דביות בחומר ולכן אמר לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעיתי את אחד מהם, כל זה מורה שאין למשה השתחפות עם ישראל כי המשתחפים בדבר בידח מרעים על לזה בעבור שהם צרות צרורות ומעיקות זה את זה אבל משה אמר ולא הרעיתי את אחד מהם מורה שאין לו השתחפות עם ישראל, וסי' זה צרור גם פרשנו אותו בספר באר הגולה והוא פירוש אין ספק בו למי שיבין דברי אמר ולפי שאמר במדרש כי ירמיה דומה בנבואה למשה ועליו נאמר נביא אקים לך מקרבך כמוני זה התנבא מ' שנה וזה התנבא מ' שנה זה התנבא על יהודה וישראל זה התנבא על יהודה וישראל וכמה דברים אשר הם שוים בו כמו שמוצא במדרש, לפיכך אמרו בס"ק דבבא קמא כרו לי שוה"ר חלעזר אומר שחשדוהו מזונה ר' שמואל אמר שחשדוהו מאשם איש, ר"ל שירמיה הסדמה למשה שכמו שלא היה משה אדם פרטי מיוחד כך לא היה ירמיה אדם פרטי מיוחד, וזה כמו שמשא מתנבא ליהודה וישראל ואמרי זה לא היה נחשב כמו שאר אדם פרטי וכך ירמיה היה מתנבא לישראל ויהודה לכך אינו כמו שאר אדם פרטי, וזהו שחשדוהו מזונה ר"ל כיון שאינו אדם פרטי מיוחד אין לו זיווג מיוחד וזהו החשד מזונה כמו שחשדו את משה, רק בשביל שמשא היה שקול נגד כלל ישראל לכך כל אחד חשד אותו מאשמו אבל ירמיה אינו שקול נגד כל ישראל רק שאינו כמו שאר

פרק עשרים

ויקם משה ויושיען מלמד שהיה משה יושב עליהם בדיון וכו', דקדקו רז"ל בחלת ויקם דלא הוי למכתב רק ויושיען, לכן אמרו כי המלה הזאת מרמז לך שמחוק הדיון נתעורר משה בדיון המעורר לעשות מעשה כאשר יראה בציגיו העיוות והשקר ולכן נאמר ויקם והוא המעורר הדיון וזהו הוראה על הנפש השלימה של משה עוד דקדקו רז"ל בחלת ויושיען דהוי למכתב ויגלו שכן אמרו בנות יתרו חים מזרי האיגו אלא כי לשון תשובה באה על תשובה גדולה יותר מן הלה, לדעת ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי שרצו לעשות להם דבר של ג"ע ומהו הושיעם והוא תשובה הנפש שלא יבא עליו חסא, ולדעת רבנן תשובה הגוף שהסליכו אותם הרועים למים והושיע אותם כי זה נקרא תשובה להושיע אותם מן המיתה, וכחוב זה אע"פ שעה אין חדוש כל כך שהיה משה רבנו ע"ה מושיע אותם שכבר אחרנו לך שכל ענין שהיה למשה אין ראוי שהיה דבר מקרה ואם היה דבר מקרה א"כ היתה הגאולה במקרה שהיה לא היה מחייב מרע ה לעשות דבר זה להם להושיע אותם בזה שהרי אפשר להם להשקות אחר הרועים, וא"כ היה דבר זה מושיע אותם להן דבר שאינה הכרחי, וכל דברים אלו ראויים שהיו מוכרחים כיון שנתבאר למעלה, אבל כאשר הרועים רצו לעשות להם דבר של גלוי עריות או שפיכת דם היה מוכרח משה להושיען, לדעת ר' אלעזר עיקר התשובה מן החסא של גלוי עריות שזה תשובה גמורה תשובה הנפש, ולדעת רבנן תשובה ענינא הוא יתור תשובה להגיל האדם ענינו שישאר בציור, ואפשר כי יש חלוק צניהם בדיון לדעת ר' אלעזר אם אחד רודף אחד הערוע ואחד רודף להרוג ויכול להגיל אחד ולא שנים לדעת ר"א קודם להגיל מן הרודף אחד הגרוע ולדעת רבנן קודם להגיל מן הרודף להרוג ודבר זה מבואר: **ותבאנה** אל רעואל אמרו במדרש שלכן נקרא רעואל על שם שנעשה ריע לאל, ועתה הוא התחלת הדביקות ליטרו אל הש"י שהרי עכשיו החזיר שבה משה אל זרע יתרו ולכן קראו עכשיו רעואל, ר"ל כי יש ליטרו חבור והתערבות לאל לא כמו שאר גר המצנייר שהוא בקל אצל ישראל ולא יקרא עליו שם ריע לאל אבל זה היה ריע לאל מפני שהיה יתרו ראוי שיאם משה רבינו ע"ה את בתו והיה חולה בגירונות זיווג מרע"ה, ולפיכך אין לומר שהיה בקל אצל ישראל כיון שכל כך היה חולה בגירונות זיווג של משה שהוא עיקר ישראל ולפיכך נקרא ריע לאל, כמו שני אוהבים שאין אחד בקל אצל אחד: **וישק** את הנאן ודרשו לאינו לא נאמר לומר שהשקה כל נאן ע"י ברכה שיעלו המים לקראתו. לפיכך אחר למה זה עזבתן את האיש הכיני בו שהוא מורש של יעקב שהבאר מתחדר בשבילו, וזה משני כי יעקב היה מתחדר בברכה זו מה שלא נאמר

ראויה למשה שלא היה גוף קדוש ונקי כמו שהיה למשה ומפני זה היתה המהרה כל בית אביה כנפול, שבבביל דקות המומת של נסור ראוי למהרה המפורע, וכך נפירה בודלי היתה ראויה להיות דבוקה בישראל שחומר שלה אינה כחומר של העכו"ם ועל ידה היה לבית אביה חבור אל ישראל והיתה מהרה כל בית אביה להיות דבקים בישראל כי שאר העכו"ם לפימחות החומר שלהם אין להם דביקות בישראל:

ובמדרש אמר להן יתרו למה זה עזבתן את האיש קראן לו מיד רמזה נפורה אחריו כנפורה והביאתו. ביאר בזה כי נפירה בעבור שהיתה ראויה למשה בבביל שהיה לה קודם החומר ומפני שתאוד היתה ראויה לו לכן רמזה אחר משה כנפורה שדבר זה מורז על חזק החבור שהיה לנפורה עם משה, ועוד חזק דבר עמוק בעבור שהנפורה נכרה מן הרקק אין לו ענין מיוחד שהרי מן הרקק נכרה מן המים ולא מן העפר לגמרי רק מן הרקק ולכן אין הנפורה מיוחד בדבר מה, ולפיכך אשת משה ראויה שהיתה נקראת נפורה לנפורה כי אין ראוי שהקרא מדינית אצל היתה משוללת מזה שלא נתיחדה בדבר מן הדברים שייך למדינים, וראויה היתה להסתדק במשה להיות נפשה גורמת להסתדק בישראל שלא נתיחדה בענין מדינים לא היתה ראויה למשה שהיה ראה לישראל ומפני זה קברה בית אביה גם כן אף על גב שהם מדינים בעבור שנפורה היתה משוללת מחיכות שיש למדינים קברה כל בית אביה כי לה יש חבור לישראל וכל בית אביה על ידה יש להם חבור, הרי התבאר אע"פ שנפורה מדינית היתה ראויה היתה למשה וכן יתרו מזה ענינו אע"פ שהיה עובד ע"ז יש ליטרו שייכות למשה, ותדע זה בזה שאלוהי המים שלא הניח ע"ז שלא עבדה, מזה חזק כי לא היה יתרו כמו שאר עובדי ע"ז שעובד ע"ז פרסית שדבק בה לגמרי אצל יתרו היה מוכן לעבוד כח קדוש הוא אלהי האלגים כולל הכל, ומפני זה לא היה יתרו עומד על ע"ז לזאת שיש לה כח פרטי אחד, כי העופ"ז זה עובד למה זה זה עובד למה אחר והוא יחי כולל כל הקחות, ויתרו לא נחה דעתו בזה אחד פרטי אצל היה עובד את כולם היה חושב כי זה ראוי לו, וזה ממעלת יתרו שלא היה מוכן להיות דבק בזה פרטי עד שנתגייר ובא לעבוד הקב"ה שהוא כולל כל הכחות כמו שאמר כי גדול ה' מכל אלהים, ותדע מזה למה נשא משה בזה יתרו כי שווי גדול יש ליטרו אצל משה בבביל הכנה הזאת שהיה ליטרו דביקות בזה כללי, וכל זה רמזו החכמים האמתיים יודעי מלפני העורה שאלוהי ז' שמום היה ליטרו כי זה הוראה על שהיה בו הכנה כללית, ולכן נמלא בו רבוי שמום כמשה מורה על הכנה כללית, והתבאר לך זיווג משה שלא יקשה לך כי הכל הוא באמת ובישר כפרס דברים כאלו שאינם ראויים להיות במקרה.

הם יושבים על השלחן וגו' ומעלמם עין מן הרשעים ממכה, וכל העניינים האלו דברים נפלאים כי הוא ית' עיקר הכל כמו שאמרו ז"ל כושר בעיקר בעבור שממנו הכל כמו שמן העיקר נמלא הכל, וכמו שהעיקר הוא מפרנס הכל כך הש"י מפרנס את הנפלאים כלם, וכאשר תחזון בזה הגה גוף האילן הוא קרוב אל העיקר וכן השורש מתפרנס האילן ואח"כ מן האילן בא הפרנסה לכל הענפים, ותמיד מי שהוא קרוב אל גוף האילן ממנו בא הפרנסה אל אחר, ולפיכך מי שהוא מפרנס ומשפיע הפרנסה לאחר מתקרב אל העיקר וה"ה כאשר הוא הפך זה הוא מרוחק מן העיקר, ולפיכך ההיחיקה הנגימא את עמון ומואב שג' על דבר אשר לא קדמו אחסב וגו', וקרבו את יסרו שהיה יסרו קרוב אל העיקר בשביל שנתן לחמו לאחר לכך ראוי לקרב והכן זה, ומשרה השכינה וכו' כי הוא קרוב אל הש"י, ומעלמם עין מן הרשעים כי עם השפע שמשיע לא תמלא רק ברכה ולא מדת הדין לכך היא מעלמם עין מן הרשעים, ושנגחו עולה זדון כן אמרו שם, וזה מפני גודל מדת זאת עד שאין ראוייה שיהיה שוגג בה כי כל דבר לפי גדלו ומעלתו אין ראוי שיהיה שוגג בה רק ראוי שיהיה נאמר בה, ועוד שג' לדעת כי האכילה שניתן לאחר היא מעלה אלהית לפי שנתנה האכילה והשפיה שהוא השפיע לאחרים הוא מפעולת הנבדל שהוא נותן ומשפיע חמיד, כי הנבדל נותן והנבש הוא מקבל ולפיכך כאשר הוא נותן האכילה והשפיה לאחר הוא מתקרב אל מדריגה האלהית והוא מתקרב אל הש"י, ובעמון ומואב באשר לא נתנו לחם ומים לישראל במה שביקשו קרובים תמלה אל הש"י שהם משפחות אברהם וישראל, וזהו ג"כ שאמר כי המדע הזאת משרה שכינה על נביאי הבעל שהיא מעלה אלהית לכך מביא השכינה אף שאינו ראוי לו מ"מ מזה שראוי לשכינה שיש לו מעלה אלהית הנבדלת משרה עליו השכינה, ומעלמם העין מן הרשעים כי מחלל שהוא פושט חסד ליתן לאחרים ג"כ מדת הדין מעלים העין ממנו ואין נהג עמו דבין, ומה שאמרו גדולה לגימא דוקא שנתן לחם להספרנס לאחרים ולא אמרו מי שנתן דקס, כי נתינת הברכה להאכול הוא פרנסה בעלם אבל אם יתן דקס כסף וזהב לאחר אין זה פרנסה בעלם שמה לא יספרנס בה אבל מי שספרנס את אחד דבר הזה הוא המדה החשובה, וכאשר נתן ענין הנגימא הזאת המפרנס את אחר בלחמו ובנתינתו נתן דברים שאם שגג ולא נתן אכילה ושפיה לאחר עולה זדון ונענש על זה כאלו היה זדון, ודבר זה ענין גדול מאוד כי כאשר המעלה הזאת אלהית נבדלת דבר כזה שהוא אלהי אין שוגג בו, כי דבר זה ראוי לאדם במה שיש לאדם מעלה אלהית ולא שייך שוגג במעלה האלהית ולפיכך שנגחו עולה זדון, וכן אמרו שנגח תלמוד עולה זדון, שהתלמוד הוא למלך

נאמר בשאר האבות מאל אביך ויעזרך זאת עדי ויברכך ברכות שמים מעל ברכות הטהור רובנה חסד, וזאת הברכה היא ברכה יעקב לפיכך כהב אמריו ברכות אביך נברו על ברכות הורי שהייתה לראש יוסף שהראה מזה שזאת הברכה היא ברכה יעקב, וזאת הברכה שהיא ברכה תהום היא עליית הנבל, ובאמת כאשר נחברך יעקב בברכה עד תלות גבעות עולם מאלה הברכה תהום עולם ותחברר למעלה כמו שאמר בברכה שמים מעל ברכה תהום רובנה חסד וברכה זאת מורה על הנגימא שאין אבדון לזרע יעקב והפסק אין להם שהם דברים במקור הברכה שאינה פוסקת לעולם וזה היה יודע יתרו ולפיכך היה חסד בזרע שאין לו הפסק לעולמי עולמים, ויש לרבותינו ז"ל במדרש במלה ואין למה זה עזבה את האים אחר להם שמה מאות זרע שאמר איה שרה אשתך להם העולם מתברך בשביל אותו זרע, בארז בזה כי מה שאמר ואין כלומר איה כזה שאמרם עליו כך מורה שהוא איה ננוע בדרכיו שהיה יעשה טובה לו ולא בא עמכם אלי ואני צריך לשאול עליו ואין זה הוראה על נתינת דרכיו ואין לא היה ננוע בדרכיו היה רץ אלי לומר אליו דברים, ואולי הוא מורה של שרה שאמרו המלאכים עליה אין שרה אשתך להורות על מעלה שהיא הייתה ננוע בשביל כך הייתה ראוייה לבן שעל ידו כל העולם מתברך, כי הנתינות מורה על הברכה שכל ענין הברכה ננוע ונשאר, כי הדברים הפחותים אין מדריגתם פנימי ואינם ראויים לברכה אבל דברים אשר הם עליונים במעלה הם פנימיים והם ראויים לברכה מלד אשר הם פנימיים נסתרים, וכבר התבאר זה כי הנתינות וההסרה מורה על עליו מעלה וכל ברכה בהסתר ובנתינות והסך זה הגלוי מורה על פלגות וחסרון והין ברכה בו כמו שאמרו אין ברכה אלא בדבר הסמוי מן העין, לכך אמר שמה נתינות דרכיו מורה על שהוא מורה של שרה שאמרו המלאכים איה שרה אשתך שנשביל נתינות דרכיה היה לה בן שכל העולם מתברך בו, ולכך שמה יסא אחת מכם ויהיה מזהבם מתברך כל העולם, הנה הזכיר יתרו פני דברים גדולים מאוד, האחד הברכה הנגימא שהזכיר שהבאר היה עולה והוא הברכה שאינו פוסק, והשני הברכה הכללית שכל העולם מתברך בשביל מעלמם העניינים מתברך הכל ודבר זה מבורר: קראן לו ויאכל לחם, מה שהזכיר כאן ויאכל לחם רמז שהיה כוונתו שיתן לו בתו ואין לחם אלא אשה, ובפרק חלק אמרו כי הכתוב שאמר קראן לו ויאכל לחם בזה רמז לך הכתוב שנשביל זה היה ראוי להיות דבק בישראל, וכן אמרו שם אמר ר' יוחנן בן קסמא גדולה לגימא שהחיקה שמי משפחות ישראל שגא' על דבר אשר לא קדמו אחסב בלחם ומים ור' יוחנן ידיה אמר מלחמה את הקרובים ומקדמה את הרחוקים שגא' קראן לו ויאכל לחם ומשרה שכינתו על נביאי בעל שג' ויהי

לחלק השלי שגאדס לכך אין שייך שם שוגג כי השוגג הוא למחרי אשר הוא קועט ושגג לא לדבר אלהי שאין שוגג בו, והבן זה היטב מאוד, ואי אפשר לפרש יותר כי הדבר הוא עמוק, ושני הספרות אמת למבין, והנה נחבאר לנו מה שהולך הכחוש להאריך קראן לו ויאכל לחם :

פרק אחד ועשרים

ידידי צמים הרבים ההם דרשו ז"ל למה שהיו ימי צער קראן רבים וימת מלך מזרים שנמצע והמאורע חשוב בזה ואמרו לו חסדומי מזרים אין לך רמיזה אם לא תחמוט מקטני ישראל ק"ן צדוקר וק"ן צערד ומרחץ פעמים בדמם, ר"ל כי כאשר הימים הם ימי שמחה והברכה בזה מן הש"י לפולס אז הפולס טובה על פי מדר הש"י אשר הוא נותן ומסדר את העולם ואין כאן רבוי לפי שכל דבר שהוא מסודר מן השם יתב' סדור שלו מתאחד ומתקשר, אבל כאשר הקב"ה נותן חותם למקריים אין כאן סדר וימי הזמן נחשבים רבים בעבור שאין להן התקשרות, ולפיכך כתיב ויהי צמים הרבים והקשו לר"ז בשביל שמת מלך מזרים היו נלחמים אדרבה בשביל שמת מלך מזרים ראויה להם שישמחו למע ויאנחו ואלך פרכו שהיה מאורע, והרמב"ן פירש כאשר מת מלך מזרים נאנחו מאוד שהיו יראים שימלך מלך חף מרשיע יותר ממה שהיה פרכה, ועיין לקמן בהגדה שם הארכנו בענין הזה ונמה שדרשו ר"ל על ענין זה ואין להסביל בדברים : **ואמר ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים, הרי ארבע דברים ובכל אחד זכר השם ולא כלל ארבעתן יחד והוא דבר גדול, כי היו ארבעה דברים עד שהיו ישראל מושגתים אחד מהם נעוצים וקרבם אליו ודבק אליו בכל ארבעה דברים, השמיטה היא ראשונה וידוע כי השמיטה בעבור שאינה רק קבלה בלבד ואין השמיטה רק הפרט הסגוד והמחילה שהיו מבדיל בין הש"י ובין ישראל ואז עלה נעקם לפניו, ואח"כ הזכיר שלש פעמים ויזכור וירא וידע, ושירוש זה כי הזכיר שזכר הדבר אבל אין ענין זה בדוק גמור כי זכירה נקרא רק שזכר הדבר אע"פ שאין ידוע לו לגמרי רק שאין נשכח, אבל הראיה שגנלה לפניו כאשר הוא דבר זה יותר, ומ"פ אע"פ שהוא דואה הדבר כאשר הוא לא תבא הראיה רק על דבר שהוא בחוץ, אבל הידיעה השכלית תבא על דבר פנימי שידוע לו לגמרי כאשר הוא מ"י גלה ונסתר, ולא כן הראיה, הרי אלו דברים הם מעלות זו אחר זו שמתחלה קבל את נאקתם ואח"כ זכר אותם ואח"כ ראה אותם ואח"כ ידע נסתרים**

ידיעה שכלית וזה חבור גמור, ולכך אמר באחרונה וידע אלהים כי אין דבר חבור יותר מן הידיעה, והרמב"ן רמז ס' זה בדרך סוד גדול, והנה גנלה למען דברים אלו וכאשר תבין כי לשון זכירה נאמר בלשון עלה כמו עלה זכרנו, והרמיה בלשון הכנה והשקפה שהוא לשון הכנה המכה על דבר בכת"י ויורד עליו, ומזה תבין ההפך שיש בין זכירה לראיה כי ראיה יותר חבור לדבר מן הזכירה, אבל הידיעה עוד יותר כי מי שידע הדבר מתחבר לגמרי עם הידוע שכל דבר שכלי יש לו חבור במושא, וכאשר תחבון בדברי אלהים חיים חזק כי אלו ד' דברים נפלאים מאוד, שמיטה זכירה ראויה ידיעה לחבר אליו את ישראל בכל, ומדע עוד כי החמיל בשמיטה שקבל תפלה ואח"כ הזכירה כי מזה החמד יש לסקוד אותם שאף אם אילו ברין הוא מזה החמד ולפיכך ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, כי זכירת האבות על בניו הוא חסד גמור, וכן חקנו חכמים וזכר חסדי אבות ומציא גואל, שזכר חסדי אבות ובשביל זה ראויה להתחמד גם כן עם זרעם ולנהג עמם בזאת חסד כדכתיב נוזר חסד לאלמים שהחסד שפועים האבות זכר לבניהם ונוזר אותם והבין זה היטב, ואח"כ אמר שגם הדיו היה נותן כך יגיד זה אשר וירא אלהים שראה במדת הדיו מה שפעה להם פרכה עול וחמם זה הוא וירא כי הרוזה נותן עיניו בדבר מזה הדיו, ומעטו המזרים שנתן ה' עיניו בם לרעה ולא לטובה ותבין זה ג"כ, ועוד אמר וידע אלהים נגד מדת הרחמים שראויים היו ישראל לרעה עליהם לא מזה השעבוד והחמם שעשו מזרים להם אלא מזה הרחמנות כדכתיב ורחמתי את אשר ארמם אע"פ שאין בו דבר מזה הדיו ראוי לרעה עליהם, וזהו וידע אלהים שהוא נגד המדה הזאת, כי האוהב נקרא מודע ונקרא רחמיו כי האוהבים מרחמים זה לזה, ובאשר ידע אותם היה עם זה האהבה והרחמנות, ותמצא כי ישראל היו נגאלים מזה הספלה כדכתיב וישפט נאקתם, ומזה חסדי אבות כדכתיב ויזכור אלהים את בריתו, ומזה הדיו כדכתיב וירא אלהים את בני ישראל וזהו במדת הדיו כמו שהסבאר, ומזה הרחמים כדכתיב וידע אלהים, ואלו ארבעה דברים הזכיר למשה ג"כ אמר אנכי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, הזכיר לו חסדי אבות שבשביל זה בא לגאול אותם, ואח"כ אמר ראיתי עני עמי אשר במצרים ואת נעקם שמעתי כי ידעתי את מכאביו, הזכיר לו אלו הארבעה דברים כמו שזכרנו רק שהזכיר השמיטה בין הראיה והידיעה והיא למעט נפלא, כי כאשר הזכיר ראיתי עני עמי אשר במצרים מיד ראויה לחבר אליו ואת נעקם שמעתי כי הנעקה הוא על העניו בעצמו, ולפיכך אמר ואת נעקם שמעתי ולא אמר ושמעתי נעקם כמו שאמר ראיתי עני עמי כי ידעתי את מכאביו, רק אמר ונעקם שמעתי לחבר הנעקה אל העני כי הוא דבר א', ובהתחלת הכחוש

בלבד רק משם שנזכר נמשך זה אחר עמם שלו, ואשר מי שנאמר בו שכל היה לו כזה מורה כי הסוב נמשך אחר זורח הפנמים לו לכך הוא מוכן לו מחלה ואינו מקרה קרה, ואוי מי שנא' בו זאת המלה לרעה שמורה לך כי הרעה נמשך אחר גורמו הענפים ואינו מקרה קרה, ועוד בפסוק נח ר' לוי ורנן ר' לוי אמר כל מי שנא' בו היה ראש עונם חדש, אמר ר' שמואל חמשה הי נח אפס' אבנים שחקו מים דאמר ר' לוי בשם ר' יוחנן אפי' אלמרבולין של מים נמחו עכשיו אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה אחמה אלא ראש עולם חדש, משם אחמול כרח מן פסעה ועכשיו משקעו במים אלא שראש עולם חדש. איוב אחמול יספוק לארץ מירתי ועכשיו ויוסף ה' לאיוב למשנה אלא שראש עולם חדש, מרדכי אחמול היה מתוקן ולליבא עכשיו הוא גולב גולביו אלא שראש עולם חדש, רבן אפרי כל מי שנא' בו היה זן ומפרנס (שנים) עשר חדש) דכתיב ואחיה קח לך וגו', יוסף ויכלכל יוסף את אביו, משם זן ופרנס את ישראל מ' שנה באבדן. ואיוב את אכלתו פתי לבדי, מרדכי זן ופרנס ע"כ. הנה חלו החכמים בזה עוד מלת היה בפני אחרים, דלרבן כתיב היה כי לשון היה משמע לשון עבר וקדימה וכאשר הוא זן ומפרנס הוא קודם לאחר שפרי הוא סבת האחר שעל ידו גזון ומפרנס האחר, ומפני שהוא קודם גאמר בו לשון היה, כי לשון היה בא על קודם בסבה כמו שהוא בא על קודם בזמן, כי שפירסם הם ענין אחד שפרי שפירסם וקראים קודמים, כי יאמר פלוני קודם פלוני כאשר הוא קודם לו בזמן ויאמר שהדבר קודם לאחר כאשר הוא קודם בסבה, כי בסבה קודמת למע שהוא סבה לו, לכך נאמר היה שהוא לשון להיות קדומה על מי שזן ומפרנס אחר מפני שהוא קודם אל מי שקבל הפרנסה, הארכתי לפרש מלת היה מפני שגאמר חבין זה הוא ענין נפלא מאוד אך אי אפשר לפרש הדבר בביאור רחב והמבין יבין מעצמו, וכן יש לפרש ג"כ למי שסובר כל מי שנאמר בו היה ראש עולם חדש זה כי כל היה חדש בעולם החדש, הוא סבת כל דבר שפירסם אחר בעולם. וכמו שיבא לשון קדימה על קודם בזמן כך יאמר קדימה על קודם בסבה וכל קודם הוא לשון עבר ולפיכך לשון היה מורה היות חדש בעולם, ויש עוד בזה דבר מוסב בחכמה, כי סזן והמפרנס י' לו מפנה עליונה מה שאחר נמלה בו, וכן כל חדוש הוא ממעלה עליונה יותר, ואילו לא היה ממעלה עליונה יותר לא היה כלל חדוש כלל רק היה ענה כמעט, ולפיכך כל חדוש הוא ממעלה עליונה וכל שהוא עליון במעלה הוא קודם לאחר הוא אינו כ"כ במעלה ולכן נאמר בו לשון היה שהוא לשון קדימה והבן זה :

ויברך את האלן אחר הפדבר המר ר' יוסע למע
היה דודק למדבר נפי גראו ישראל נעלה
מן

שכתוב אי אפשר להחזיל בשמיטה שהיה היה נדיר
לומר אנכי אלהי חזק אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב וכו' הזכר זכות אבות ואח"כ הזכיר
הדברים בסדר כראוי :

פרק שנים ועשרים

רמשה היה רועה את גאן יתרו חתנו כהן מדין
ויגה את האלן אחר המדבר ויבא אל הר
האלהים חורבה, במדבר חין הקב"ה מעלה את
האדם לגדולה אלא א"כ בחנו מחלה שנאמר כי
לדק יבחן וכמה בחנו במדבר גאן וכו'. וביאור זה
לא היה לו לכבוד ומה היה רועה את גאן יתרו
והיו למכתב ויהי משם רועה את גאן יתרו אבל
כחם ומשה היה רועה בלשון עבר לומר ר' כי בשביל
שהיה רועה כבד והיה בלשון וירא מלאך ה' וגו'
ומן אליו את ישראל לרעות, ואף כי הוא יתב'
יודע הכל ואין נסתר ונעלם מעיניו מ' כאשר
זקתו בפעל שנראה בלשון דבר זה בפעל הוא סבה
להיות עולה אל גדולה בפעל, ואם לא היה הדבר
שכתבו לא היה נמלא בפעל זקתו ולא היה בלשון
סבה שעל ידי יעלה לגדולה בפעל כי נדיר להיות
נמלא הסבה בפעל ואז הסבה טועלת שהיה נמלא
גדולתו בפעל, כי כל דבר הוא מן הס' במדה
שראוי להיות את זקתו בפעל נמלא גדולתו בפעל
גם כן, ואם חין זקתו בפעל חין גדולתו בפעל,
לכך מראה בחנו והיה נמלא לדק בפעל נמלא גדולתו
בפעל, ובה יסודין לך מה שיש אפסית מקשים על
כל נסיון בחוריה הרי הוא י' יודע הנסתר והעמיד
שהיה ידעתי כך הוא, אבל לדבר שהיה בפעל נדיר
סבה שהיה בפעל, ואם לא היה זקתם הנדיר בפעל
לא היה נמשך לדק שכתבו בפעל כל דבר המביא
והנמשך לדק ודבר זה ענין עמוק והוא ענין
ברור מאוד. ד"א ומשה היה רועה כל ש' בו היה
מתוקן היה לכך מחלת בריאתו הן האדם היה
מתוקן היה לכך להביא המיתה לעולם ש' והמשך
על פני חסום זה המיתה שמתחיל פני הנריות,
והנמשך היה ערום מתוקן היה לפורענות, בנה כתיב
נח איש דק חמים היה מתוקן היה להלה, ויוסף
בן שבע עשר שנה היה מתוקן היה לפרנסה, במרדכי
כתיב איש יהודי היה מתוקן היה להלה, במשה
כתיב היה מתוקן לגאולה היה מחלת בריאתו לכך
עבד בלשון, ביאור בזה כמו שכתב בברייתא כי האדם
מוכן לעבוד בוראו והנחמה לשמש האדם הנמלה
למלאכה העני חיים, ואל דברים אלו הם מוכנים
מחלת בריאתו וכך אלו מעיקר בריאתו היו
עומדים אל דברים אלו, ואין הדבר הזה במקרה
קרה כי המיתה לאדם במה שהוא אדם וכן הנמשך
אחר עמם שלו נמשך פורענות וכן כולם, לכך נאמר
כתיב לשון היה שמיד בברייתא היה להם דבר זה,
ונכונה כתיב היה לומר שמש בריאתו היה מוכן
לגאולה ואין מה שהיה גואל ישראל דבר מקרה קרה

הוא מקום מדם הדין כי הדין הראשון גורם, ור' לוי אמר כי במדבר מניחין ובמדבר עמיד להחזיק. פי' מפני כי משה פסיה איש אלהים ראו עיניה מנהיג ישראל במדבר, שכבר אמרנו כי הדברים האלהיים שייך להם המדבר ביותר וכמו שהבאר למעלה כבר סיפר, ולפיכך הניחין במדבר שכל ההנהגה לישראל היא במדבר ואף בנזף יחזרו לו במדבר, וכל זה שכל ענין אלהי יחד ראוי במדבר, ואלו היה משה כמו שאר אדם שהיה מפני היה שייך לו ההנהגה הישוב אבל משה איש אלהים שייך לו המדבר בפרט:

דבר אחר למד במדבר שפסיד להחזיק כרכי עבדים דלחצי ההם אחרים גויים מדבר ימי וערבה, ד"א וינהג האלן אחר המדבר בענין שישראל שנקראו אלן ימושו במדבר ע"כ. ביאור זה כי ראוי משה לעשות את העבדים שמתה כי הדבר הנבדל מזה שהוא נבדל יחזיק את הדברים אשר הם גשמים כמו שכתוב מוש נמוח כי אלהים ראוי, ומזה תוכל להבין כי הדברים הגשמים נחזקים כי הדברים הנבדלים וכאשר היה מעלה משה רבינו ע"ה נבדל נקרא איש אלהים והעבדים אלן זהם דבר נבדל והם מעין החומר לכך נחזקו מן משה איש האלהים, ומפני כך היה ראוי ההנהגה במדבר כי מפני שהוא מחזיק את המעלות הגשמיים ראוי עיניה ההנהגה במקום המפסיח אל המדבר והשוממה. דבר אחר למד במדבר שפסיד וכו' פי' כי ראוי עיניה במדבר כי לא היו יולאי מלכים ראויים לנבא אל הארץ כי ראוי עיניה שני דורות לאלו שני דברים חדשים, וזהו כאשר אלו שני דברים הם מחולקים ויחיד מלכים וגשמים הארץ שהדבר הידוע האחר אינו מפני לגמרי שהיואל אוחס בלחות ובמחשבות, והשני נחיצה הארץ של שבעה חומות, ומעלות מחולקות הם אלו שני מעלות אלן ראוי עיניה למד אחד, קמה שהדברים שנתן להם כשינלו ממלכים הם מעלות רוחניות ונחיצה הארץ כמנהגו של עולם, לכך ראוי לאלו שני מעלות שני דורות מחולקים:

פרק שלשה ועשרים

ויבא אל הר האליס חורבן, במדבר חמשה שנות יש לו הר האליס הר צבן הר גבוהים הר חורב הר סיני, הר האליס ששם קבלו ישראל מלכותו, הר צבן שכל מה שישראל אולכים בשניהם בזכות התורה שנתנה בהם שני את בחקתי וגו', הר גבוהים ענין מכל ששם כניניה, הר חורב שמתנו נעלו ב"ד רשות להצב במדבר, ורב שמואל בר נחמן אמר ששם נעלו העבדים גזר דין שלום להיות חריבים שני' האגוים חרוב יחרבו, הר סיני שמתנו ירדה שאלה לעבדים ע"כ, ביאור זה כי נתינת תורה לישראל מעלה עליונה למקבלים וכאשר זכו ישראל למעלה הזאת שנקבלו התורה האלהית והאומות שאינם ראויים למעלה הזאת

מן המדבר שאל' מי זאת עולה מן המדבר שהיה להם במדבר מן שלו בלח והתורה והמשכן והשכינה כהונה ומלכות ועניי כבוד, בלחו בזה כי לכך חפץ הקב"ה עיניה התחלת הדבור עם משה במדבר אחר שפירשה שכל החשיבות נעלו ישראל במדבר, וכאשר חלה להשכיל חדע הפנים שכל דבר נריך למקום מיוחד, וכאשר הישוב הוא עומד לדברים הגשמים שהם ראויים להיותם בישוב לכך לא היו בו הדברים הרוחניים כמו התורה והמשכן והשכינה כהונה ומלכות ועניי כבוד והמן, שהרי אין המן מדברים הפעמים והישוב הוא מיוחד אל דברים הפעמים, וכן הבאר הוא ברכה שאינה פעמים להיות הבאר הולך עמהם בכל מקום, וכן השלו לא היה זה בלח בבעת להיות מופל על מחמיהם כדרך יום זה ודרך יום זה, ומפני שאין זה דבר פעמי כלל לא היה זה בישוב המיוחד לפעם שאי אפשר שיעמדו יחד הדברים הפעמים והדברים אשר אינם פעמים שאין מקום אחד מיוחד לשני דברים מחולקים ולפיכך לא היו כל אלו מחמיהם בישוב שהוא מקום פעמי, ומכל שכן כאשר חזקו כי הם הפכים ביחד הדברים הפעמים והדברים אשר אינם פעמים, וכמו שמתנגד השכל לחומר בעבור שזה שכלי וזה כולו חמרי כך יתנגד הרוחני לגשמי בעבור שהרוחניות הוא כולו נורם נבדלת בלעד מושגת מן החומר והחומר אין בו נורם, לפיכך כאשר הישוב הוא מוכן לדברים הפעמים הגשמים אין ראוי אל הדברים הנבדלים, ולכך היו ישראל מחמיהם להיות עליונים על כל ולהיות להם מעלה נבדלת במדבר דוקא לפי שהוא מקום ראוי להמעלות אל מעלה הנבדלת, וזה שנאמר מי זאת עולה מן המדבר: דבר אחר אמר הקב"ה למשה אשה עמיד להעלות ישראל ממלכים בזכות מי שדברתי עמו בבניה בין הכתבים זה אברהם ואין מדבר אלל דבור שאל' ומדברך נאום, ואמר ר' לוי אמר הקב"ה למשה סימן זה לך במדבר אהם מניחין ובמדבר אהם עמיד להחזיק שאל' לכן הנני אנכי מפסיח ויולכסמה המדבר, בלחו בזה כי ראוי עיניה התחלת סגולה במדבר כי המדבר הוא מקום הדין כאשר ידוע שהוא מקום שפמה, ומפני זה כאשר פרש הקב"ה ברים בין האפדים נזר עמו במדע הדין, וזה מדע מן חמר ולמיד אל אשר עבר בין הצדיקים ליתן הארץ לבניו במדע הדין לכך נאמר ביה דבר ה' אל אברהם במחזה והוא במדע הדין כמו חזון ישעיה וכמו חזון קטות הוגד לי, שמה למדו רבותינו ז"ל כי כל חזון מדע הדין וכל זה כדי ליתן הארץ לאברהם בדין שאין יספיקים בודאי ולא יספיק בפעמה שיש לה עמי כאשר יגרום התפל לפיכך היה לו הקב"ה לגזור הכהונה לשני גרים שפורה על הגזירה שגזר הדבר כך בדין, ולעבור בין הגזירות לומר שגזירת הדין חפץ לו הארץ, ומפני שנתן לו הארץ בגזירה לכך כאשר ראה הקב"ה לקיים הגזירה ויאלה הגזירה לפעל יאלה במקום הראוי לה

חורבן לעכו"ם כי בהתחדש המעלה הזאת היא נתינת החסות לישראל קבלו האומות גזר דין שלום : וירא מלך ה' ר' יוחנן אמר זה מיכאל ור' חנינא אמר זה גבריאל, פעם מחלוקת ההנמים כי מפני שאמר אח"כ וירא ה' כי סר לראות שמה מוכיח שהיתה שם השכינה ולפיכך יש לומר שהיה זה מיכאל כי הוא הראשון לשכינה כמו שאמרנו במחשבות ברכות גדול מה שנאמר בזיכאל ממה שנא' בגבריאל דא'ו במיכאל נאמר ויעף מלי אחד מן השרפים ואלו בגבריאל נאמר והאיש גבריאל וגו' מופץ ביעף, רמזו בזה כי מיכאל גדול מגבריאל שהוא עיפה שליחותו בנחת ואלו בגבריאל בשמים, ולפיכך סובר שבאן כיון שהיתה השכינה שם בודאי מיכאל שהוא המלאך היותר גדול, ור' חנינא ס' בר כי היה בגבריאל כי הדבור הזה היה מבדכר באש בסנה וכבר אחרנו לך למעלה שהיה הדבור הזה במדת הדין שרונה לקיים השבועה של בין הבתרים, ולפיכך היה בגבריאל המלאך הממונה על הדין ומה שגדלה המלאך אל משה ולא נראה אליו השכינה מיד ואע"ג שהיתה השכינה שם. מפני כי דבר זה לא היה רק שהיה משה רואה המראה הזה ויסור לשם ואין לו רק הכנה שעל ידו יבא לשם ולפיכך דבר זה אינו ראוי שהיה ע"י הש"י דבר שהוא הכנה בלבד, והיה זה ע"י מלאך השכינה דבר זה שהוא תשמיש בלבד :

בבבב את מחור שני חלקים של סנה ולמעלה כשם שכלל נחן משני חלקים ולמעלה. ביאור הדבר כי השליש העליון הוא יותר בקדושה כמו הלב בחדש שהוא בחלק שלישי ולמעלה, וכן האוהב מועד היה שלשים אמה מן המזרח למערב ר' אהוס האחרונות היה קדש הקדשים לכך מלות המזוזה אחר שני שלשים, והפעם ידוע כי השליש הוא הקדוש יותר והנבחר שכל דבר אשר נבחר ונבחר נבחר המעט מן הרב, ולכן השליש הוא נבחר לקדושה שהוא התעטף לכך היה המלאך נראה בשליש העליון : בתוך הסנה פרשו רז"ל פתדש שמות רבה אמר ר' יונה היינו כוא דכתיב פתחי אמותי רעיתי תחמי מה התאומים הזה שאל אחד חש בראשו חבירו מרגיש כך אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה וגו' כלל גרסא לו גר, בארו בזה דבר עמוק מאוד כי נקרא ישראל תחמי לענין נפלא מפני כי הוא ימי העלה וישראל הם בניו עלולים ומזד שהעלה והעלול מתפרשים יחד הם האחות והאחות יחד שכל דבר שיש לו להפרשות כגון זה שישאל נקראים בנים אל הש"י שהוא העלה להם, ומפני כך יש בהם התמות והאחות כאשר לא נקח הדבר רק מלד החברות יחד : **ובבבב** חיות וגם בשרי השירים רבה שאל ר' שמעון בן יוחאי את ר' אליעזר ב"ר

אבהי אפטר ששמת מאבין מהו בעשרה שפטר לו אמו אמר לו הן אמר לו היך אמר לו משל למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר כו' עד שקרא לה אמו, כך מתחלה חבב הקב"ה את ישראל קרא לה בתי היינו הוה דכתיב שמעי בת ודאי לא

הוא חן ששך כי יקבל ע"י זה ריחוק ושנאה, שכיון שנמנה החסות והיה סדר המציאות נותן שמהא תורה שהיא סדר אלהים בעולם, מי שלא נמצא בו דבר זה מרוחק מן הש"י ימשי זה הכר הזה ששם קבלו החסות גורם הטוב למי שקבל החסות והסך זה לאותם שאן להם חסות, ולפיכך היה להם הזה חסות ששם, להם הראשון מורה ששם קבלו החסות ובעשה הקב"ה להם לאלהים, וקבלו מלכותו הוא ענין ראשון לזה, ומאחר שקב'ו מלכותו נמשך אחר זה שני שמות המורים על הטוב שהיה אל המקבלים והעקיימים החסות, ושני שמות אשר ימשכו לאשר אין להם של מות החסות, והטוב בכלל בשני דברים הטוב בעצמו והמשך הטוב שהיה נחמי והשם הראשון מאלו ב' שמות המורה על הטוב שיקבלו שומרי החסות ולפיכך נקרא הרב בן שכל מה שאוכלים בשניהם בשביל החסות, השם הב' מורה על הנתינת שם לישראל, ולפיכך נקרא ההר הזה גבוהים שנקי מכל מום כבבניה ובגבור שהוא נקי ואין בו מום ישראל שקבלו החסות אין בהם מום ודבר שאין בו מום והספרון הוא מקיים לנחם שכל הפסד שחצי אל דבר לא יגיע רק מפני מום והספרון אבל לדבר שאין לו מום יש לו קיום נחמי, נמצא ב' שמות המורים על הטוב, הא' הטוב שיקבלו הב' מורה על הנתינת, ואלו ב' דברים חכמים בחסות תמיד על מעלה החסות למען ייטב לך וזהו הטובה שיקבלו והארכת ימים היא הנתינת כי כאשר הטוב הוא נחמי הוא טוב בכל כי אם אינו נחמי אין טובתו נחשד, השנים האחרים מורים הפך זה את שמהאליהם כמו העכו"ם רחמים שהרבו ולא יהיה קיום להם ודבר זה הפך והארכת ימים, ומי שאמר שמשם נקלו ב"ד רשות להרוב בחרב הוא ב"ב ענין זה העובר החסות יש להם רשות לב"ד לאכדו, כלל הדבר שם חורב כי הפשמאילים בחסות סוף שיאכדו, הר סיני על שם הריחוק והשם היה לאותם שאין להם מעלה זאת ואין טוב להם כלל רק רע אף צמחן אשר הם נמנעים וכו' שהש"י מבוא הטוב לישראל בשביל אהבה כך תבא רעה לעכו"ם בשביל שנאה ולא קראו הר רע ח"ו כי אין רע יורד מ'מעלה רק שהש"י שונא אותם והם נעזבים וזאת עליהם הרעה, כך הוא ס"י המאמר ויש לך להבין אלו דברים :

ובפרק ר' עקיבא שם אמרו בשם ר' אבהו בענין אחר, הר סיני שמו ולמה נקרא שמו זה חורב שירדה חורבה לאחיות העולם עליו, בארו זה כי להר סיני שתי שמות בלבד, האחד שם העלמי, והשני מה שנתייב מן העולם כי אין עולם שלא נתייב ממנו דבר ולפיכך נקרא לו שני שמות, האחד מורה על עצמו וזהו מה שנתייב ממנו, וכן המחמייב הוא חורבן האומות לא הטובה שהגיע לו כי לא בלע הטובה על ההר רק כאשר יקיימו ישראל החסות חן לא היה על ההר אבל לאומות העולם מיד שלא רצו לקבל החסות היה זה

הנביא לפי המקבל, ואם שמד אחתו יחב' הכל הוד והכל שלימות מ"מ יאחר בזה לפי המקבל כמו שאמרנו, שכמו שיש הרשע בין המקבלים עלמם שאין ספק שאין הכבוד והשלימות בתחתונים כמו בעליונים, יכר נרד לומר שכתמל בזמן מן הזמנים נמצא בניה גמורה בתחתונים שהוא הפך השלימות ואין זה נגד כבוד הש"י אם ימצא בנמצאים המקבלים דבר כזה שהוא מזה המקבלים שלא ימצא חלל כבוד ה' עד שימצא בהם בניה, ורצה לומר שלא נמצא הש"י בשלימות כבודו אל המקבלים שאם ימצא הש"י בשלימות כבודו אל המקבלים יאמר שהוא שמה כי השמחה היא שלימות למחמה, וכאשר לא ימצא למקבלים בשלימות כבודו יאמר שהוא מתעצב ושהוא בוכה, כי הנביא וההתעצבות הוא בלתי שלימות למתעצב ולבוכה ולפיכך כאשר היה בדור היחיד של היה בזה להפסיד חוסם כח ב ויפתע ה' אל לבו, ועם כי חלל אחתו יח' חין התעצבות, הדבר הזה נאמר כפי התקבל שהם הנמצאים שהם מקבלים מזה זאת כי בשעת הכבוד לא קבלו הנמצאים רק התעצבות, ר"ל שלא נמצא הש"י להם בשלימות כבודו כי הוא יחב' באחר פעולות מחספות לפי המקבלים, וכאשר הפועל בא לקבל השפעה אף כי מזה אחתו יתעלה ויתבדר ההוד והשמחה לפי הנמצאים קבלו התעצבות, ואל תשפע אל דברי אנשים שפרשו דברים הרבה בזה הענין והאריכו בו, הכל חין דבר ממנו רק זה הדרך הוא דרך אמת, שכל אשר נאמר ויתעצב ה' אל לבו וכן ותקצר נפשו בעמל ישראל, שכן הנמצאים מקבלים מאתו בענין זה שהוא קצור נפש, שכל זה רצה לומר שלא בשלימות כבודו יח' בענין זה נמצא הוא יח' אליהם ומקבלים הנמצאים מאתו יח' כפי אשר נמצא אליהם, ומה שחרבם אונקלם בזה והרחיק את ההתעצבות וכיוצא בזה מן התארים, לא שעשה זה כדי להרחיק ההתפעלות וכיוצא בזה, אך עשה זה כדי לתרגם דרך כבוד שאין זה כבוד לומר עליו כך, וזה משפט המעצבות לתרגם כבוד דרך כבוד, ולפיכך עתה שנגלה למשה נגלה עליו בסנה לפי ישראל היו בזה ובשעבוד וישראל הם העלולים הראשונים ממנו מתחסיס חליו יח' כמו שהתבאר כמה פעמים ולפיכך הש"י נגלה בעולמו כפי המציאות שיש לישראל וכפי מדרגת ישראל, ואם ישראל במעלה החשובה והגדולה אל הש"י נאמר עליו כפי שהם ישראל, ואם הם בשפלות מאחר שהוא יתבדר שמו מתחסיס אל ישראל לכך נמצא ונגלה אל עולמו כפי מדרגתו ישראל, ואמרנו בפ"ק דמגיגה דאיכא בביה קמיה ומוקף לה הם בבתי בראי ליכא בביה ובבתי גואי איכא בביה ופירוש זה כי בחורבן קבלו הנמצאים חסרון מה שהיה חסר הבית הקדוש וישראל צלות וכל זה חסרון בודאי. ולפיכך נמצא הש"י אל העולם כפי המקבל דהיינו שלא בשלימות כבודו יחב' וזהו הנביא דאיכא קמיה, מ"מ לא היה חסרון בעיקר צורת העולם שהוא נראה כמנהגו כאשר היה אף כאשר

זו מתחבה עד שקרא לה אחותי היינו הוא דכתיב ספחי לי אחותי רעיתי לא זו מתחבה ויד שקרא לה אחי דכתיב הקצינה עמי ולאחי אחי כתיב עמד ר"ש בן יוחאי ונשקו על ראשו אמר אלחלה לא באתי אלך לשמוע דבר זה דייני, בארז שה"י חרבה את ישראל באלו שלשה כנוים, שהרי הם עלולים ממנו יח' דכתיב הלא הוא חביב קק וגו' שהוא יח' נקרא עלה בספר לישראל ולפיכך קראם בת, ר"ל ישראל הם עלולים אל הש"י, ולא זו מתחבה עד שקראם אחותי בבחינה זאת שהעלה והעולה מתחברים יחד, נמצא כי ישראל הם בת לו בבחינה שהוא עלה להם והם עלולים ממנו, וכאשר נקח הדבר כי העלה והעולה מתחברים יחד ומתחברים יחד נקראו ישראל אחותי, וכאשר הבחינה הוא מזה זה כי אי אפשר להיות בלא ישראל לפי שהם עלולים כביכול העלה דרך אל העולה שאין עלה בלא עלול ועד מאחר שהוא יח' עלה וסבת הכל אי אפשר מבחלי הע"ל שהם ישראל, ודבר שזי אפשר להיות בלא דבר אחר הרי אותו דבר כאלו היה סבה לו ר"ל בבחינה זאת, ולפיכך קרא ישראל אח, מאחר שח"ל לעלה להיות בלא העולה הרי כאלו העולה סבה לפעל בבחינה זאת שכל עלה דרך שיהי' לו עיל ודבר שהוא דרך אל אותו דבר כאלו היה סבה לו ולפיכך אמר שכל כך חבבה עד שקראה אח, והבן דברים אלו מאוד והוא שירוש המאמר הזה באמת בלי ספק, והדברים אשר רמז הרמב"ן ז"ל בפ"י החורה בפ' חיי שרה חין ענין לזה המאמר כלל, ולפיכך כאשר היו ישראל בזה שייך לומר עמו אנכי בצרה באופן זה ג"כ, ואם תשאל איך שייך בן יח' שהוא בצרה עם ישראל דע כי ר"ל תמצא בדבריהם הרבה מאוד מענין דבר זה שאמרנו כי הוא יח' בצרה עם ישראל. ויותר מזה אמרנו ז"ל בפ"ק דמגיגה על ענין חורבן הבית שקום יח' להקצ"ה ונבוכה עם ומסיק שם בבתי גואי איכא בביה בבתי בראי ליכא בביה ע"כ, והרבה אנשים משתוממים מאוד כאשר יראו דברים כאלו בדברי החכמים ערבים זרים מאוד, אבל בכל אלו דברים חין דא חמיה שהרי בכתוב תמצא בזה, ויתעצב ה' אל לבו ונאמר ותקצר נפשו בעמל ישראל והרבה כיוצא בזה, לכך ר"ל לא הרחיקו כל אלו הדברים ג"כ. וכל איש החכם ויבין דבר חכמה יוכל להבין כי אלו דברים חין בהם דבר זר, ודבר זה שאמר שנגלה בסנה על שם עמו אנכי בצרה חין דבר זה מה שיקשה, כי בדברים אלו הם כפי אשר נמצא לנו ואל יחא ספק כי המקבלים אי אפשר להם לקבל שם כבודו יח' שאף המלאכים אינם יודעים כבודו שמי שעלם כבודו חין מציאות שיוכל לקבל אותו, ולפיכך המקבלים מקבלים לפי כחם לפי ריחוק שלהם שהם רחוקים מן הש"י וכמו שאין לך לומר כי הסליחות ותחנונים שנים שהעלונים בזה שהם עליונים מקבלים כבודו יחב' ויותר כבודו עתה שמה שהוא בתחתונים, ולפיכך יאמר שהש"י בוכה וזה לפי התקבל ובזמן מן הזמנים שנמצא מאתו

ע"כ, בארו בזה כי יש דמיון גדול בין ישראל לסנה כי הסנה יש בו קוץ ויש בו ורד כי הסנה נוסה לשני דברים מחמלים, כן יש בישראל לדיקים ורשעים רשעים הם רשעים מאוד ויש בהם לדיקים גדולים מאוד, וזה כי הקושי שבישראל כאשר הוא נוסה לטוב יש בהם לדיקים גדולים מאוד אינם סרים מן המאות מתקשים ומתחמקים במאות, וכן כאשר הוא מתחמק לרע יש בהם קושי שם מאינם לשמוע קשי עורף, וזה דמיון אל הסנה שקושי שלו גורם לקושי שיגדלו בו וגורם לשוטים הגדולים אשר דרכם לגדל על דבר קשה כמו סנה וכן ישראל קושי ערסם גורם לטוב שעומדים בחמונתם כשנוה ביון החוחים ואינם זזין מאמונתם, וכך הרעים שבהם קשים והם קשי עורף :

ועוד שם אמר ר' פנחס מה הסנה כשאלם מתיים ידו לחובו אינו מרגיש ובשואו יוצא ידו מסתערץ כך כשירדו למיאים לא הכיר בהם אדם כשיצאו ישראל יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה, רבי יודא בר שלום אמר מה הסנה העוף נכנס לחובו ואינו מרגיש וכשיצא נכסיו מתמרקת כך כשירד אברהם למיאים לא הרגיש בו בריה וכשיצא וינע ב' את פתה ע"כ. ביאור דבר זה כנלל מאוד וזה כי ישראל מתחברים אל העכו"ם בעבור שהעכו"ם הם נחשבים כמו קליפה לסרי והיינו בתחלה ובסוף נבדל הפרי מן הקליפה לגמרי, וכן ישראל בתחלה יש לישראל התחברות אל העכו"ם ובסוף הם נבדלים מהם, ויש אותות ומופתים בסוף שישראל יש להם התחברות אל הע"י ולכן הם יוצאים מרשות בסוף ע"י אותות ומופתים, אבל כשתסתחח תחת רשות האומות אין כאן נסים שבהם יש להם חסוד אל האומות אין דביקות ישראל עם הע"י, וזהו בעצמו מתיחס אל הסנה שהיציאה משם בקושי ובחזקה: עוד שם רב נחמן בנו של ר' שמואל בר נחמן אמר כי לכן נגלה בסנה מה הסנה יש לו חמש עליון כך ישראל נגאלו בשביל האבות אברהם יצחק ויעקב ובשביל משה ואהרן, ביאור זה כי הגלות הוא פיזור האומות שהיא נגלות ואין להם התאחדות כלל והגאולה הוא הפך זה שהיא קבוצ והתאחדות אותם שהיו פזורים ומפורדים ולפיכך מספר ארבע מתחכם לנגלות לפי שמספר הארבע הוא נגד ארבע רוחות שהפיזור הוא בד' רוחות, וחמשה הוא מספר מתיחס אל הגאולה, וזה כי החמשה ארבע לארבע רוחות ואחד באמצע והאחד שהוא באמצע הוא מאחד כל הארבע שכל דבר מתאחד ע"י אמצעי המאחד, ולפיכך תמשה הם אגודה כמו ששנינו במס' אבות מנין לחמשה שיושבים ועוסקים בחוכה וכו' שגא' ואגודתו על ארץ ישראל כמו שנתבאר בספר דרך חיים ויסביר לקצן בהגדה, ולפיכך חמשה טוד הגאולה שהוא קצון המעוררים והמחולקים, ולכן כאשר יש זכות מתמשה ר"ש על ידם לקצן ולחלק המעוררים והמחולקים, וראיה לזה כי החמשה הוא התאחדות כי אות ה"א שמספרה חמשה לא מתחלק וכל

חשב היות לא היה חסרון רק בדבר שאינו לורח העולם, והיינו דקלמר בנתי ברלי איכה שמחה כי בתי ברלי הוא לורח המציאות כי לורח הדבר הוא מבחון לא מבטנים ולפיכך בנתי ברלי ליכה בניה ובבתי גואי רזה לומר דבר שאינו לורח המציאות שם ימלא הסריון אחר החורבן ואינו בשלימות ושם ימלא אל הנמלים שלא בשלימות כבודו, ועיקר דבר זה מוזכר בספר אור הגולה שם הארכנו כי אין כאן מקום לזה כלל, וכמו שגא' ויתעצב ה' בחורבן העולם מה שהגיע הפסד אל הנמלים בכלל כך נאמר ויתעצב בחורבן היות שאין שמחה ומ"מ הכל מפני ההקבלים, והכן הדברים הגדולים האלו ואין ספק בש רשע זה כאשר מבין דברי חכמה, ומי שלא ידע בדברי חכמים מתחמק בפירושו זה אבל מבין אין ספק בפירושו זה וברור הוא מאוד :

רב"ש"ר שלל גוי אחד את ר' יהושע בן קרחה מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מחוץ הסנה אמר ליה אלו מחוץ חרוב ואו שקמה כך היית שואל אלא להוציאך חלק אי אפשר ללמדך שאין מקום פניו בלא שכניה אפילו סנה, ורזה לומר כי אדרבא יותר מיוחד הסנה לגלוי השכינה שהיא בכל מקום וכאשר עלה השכינה בסנה מוכח שאין מקום מיוחד אל השכינה אבל אם נחמה בליין חסוד יש לחשוב שמיאות כבודו דוקא בליין חסוד זה, נמלא כי הסנה הוא דבר כולל ביותר ואינו ספרי ולכן ראוי שם גלוי בניה, והכן זה ממה שאמר הכתוב את דכא ואת שפל רוח אשכן, ור' אליעזר מפרש שם כי לכן נגלה עליו בטנה מפני שהיה הגלוי הזה לאורך ישראל כדי לגאול אותם ולכן היה הגלוי כפי שהיו ישראל באותו זמן ולפיכך אמר מה סנה שפל מכל האילנות כך ישראל ירודים מן כל האומות, וזהו כמו שהתבאר למעלה על שם עמו ארבי בניה, ואין חלוק רק שזה מפרש מפני השפלות שהיה לישראל באותה שעה לא מפני הנרה, ור' יוחי מפרש הסם לכן נגלה עליו בטנה כי היו ישראל בשעבוד קשה ואין אילו קשה מן הסנה, רמז בזה כי לפי המדה שנוהגת עם ישראל באותה שעה במדה הקשה כך היה נגלה עליו, ור' יוחנן מפרש הטעם שנגלה בטנה שהוא מורה יוחד מעלת ישראל, וזה כי ישראל הם חכלים ושלמות העולם נבדלים מכל המציאות ועתיים לעולם השפל הזה גדר והשלמה כמו הגדר שהוא השליה אל הגנה לכן נגלה הקב"ה בטנה שאין הסנה רק להיות גדר אל דבר, וידוע כי הגדר שהוא גדר והשלמה מובדל מן הגנה, וענין זה לישראל גם כן כי הם נבדלים מכל המציאות ונתיים גדר והשלמה לעולם לכן נגלה הקב"ה בדבר שיש לו התיחסות ודמיון אל ישראל כי הדברים אשר הם משמשים ענין אחד בעולם הם קרובים זה לזה והסנה מובדל מכל האילנות ובשביל שהוא נבדל מן האילנות נעשה גדר שהגדר נבדל מן הדבר :

ועוד מה הסנה עשה קולין ועושה וורדין כך ישראל יש בהם לדיקים ויש בהם רשעים

ואחר זה בלי הפסק על דבוק היותר גדול וחזק , ויש עוד מדרש דרוש כל הניבאים לא היו מוכנים לנבואה מתחלת הולדתם ואח"כ קבלו הנבואה ולפיכך יש הפסק בין שם לבס , כלו' בלדתו נקרא אברהם בלא נבואה ואח"כ היה נביא , ומשה מתחלת חולדתו היה מוכן להיות נביא , וענין זה גם כן פירושו כמו שחברנו למעלה כי כפל השם מורה לך הדבוק יותר לנבואה , ולפיכך אלא משה מתחלת חולדתו היה מוכן לנבואה אבל נביא שיש הפסק בין השליות אין כ' כך דבוק שלהם הנבואה שכל כפל השם מורה על חזק הקריאה ומהירות , וזה יותר דבוק בדאי ומורה לך שלא נמשקה הנבואה או שמורה לך שהיא מתחלת חולדתו נביא וכל זה מפני חזק הדבוק , ועוד יש בזה דבר נסתר שהם מורה על המותה שביא הנורה וכאשר היא נורה לגמרי בלי נסות אל הגשמי השם שלו כפול מורה על נורה גמורה , כי השם של אדם מורה על מרחו שהיא הנורה , ואשר שהנורה מושבעת וכאשר השם כפול מורה מהות גמור נורה נבדלת , ומזה תבין כל מה שדרשו ז"ל על כפל השם שמפני שהיה משה נורה נבדלת לא היה שנוי לנבואתו , כי כל הדברים אשר הם נורה נבדלת יש להם קיום ואין להם שנוי כי כח חמרי הוא משתנה , וזה עוד מה שנאמר במשה לא כהמה עינו ולא נס ליטו , שמה נפשו לא היה מושבע בגוף מפני זה לא היה מקבל חולשה שכל כח גוף מקבל חולשה במה שהוא מושבע בגוף אלא כחות שאינם מושבעים בגוף אלא מקבלים חולשה , ועל ידי שיש לו כח בלתי מושבע בגוף אף כחות הפעולות עומדים בזה :

ויאמר אנכי אלהי אברהם וגו' וישמר משה את פניו על דעת ר' יהושע בן קרחה בשמות רבה כיון שעבדני נגלה אליו הקב"ה והיה השעה האחת מיוחדת להיות נגלה לו כבוד הש"י לא היה לו להסחיר פניו כי היה הקב"ה מנלה לו מה שאפשר לראות בזמן המיוחד והשכר לזה , והוא חלחל אשר נגלה לו הקב"ה והסתחלת הדבר יש לו הכנה יותר ממה שיש לו אח"כ לכך לא היה ראוי למשה להסחיר פניו כאשר חלחל נגלה אליו וכאשר בקש אח"כ לראות הכבוד לא היתה השעה מוכנת לו אח"כ והשיב לו הקב"ה כי לא יראני אדם וחי . ור' אבחיטא רבה סובר שיש עשה שהסחיר פניו ממש כבוד השכינה ולכן זהו לקלסתר פניו , והוא פסע וכו' שראוי למשה בשביל צניעות שלו שהסחיר פניו עזבה לקלסתר פנים שהיה האור האלהי שהוא כבוד אלהים על פניו כאשר הוא נובע בצניעות וכבוד בל לו הכבוד . ופניו הוא אור אלהים על פניו , כי הכבוד הוא אור והאין האירם מכבודו וכן זה היעני מאוד : **ויאמר** ראה רחמי וגו' . דרשו ר"ל כפול לעון דלא ראה למכבד ראה רחמי ובכאור שהודיע למשה כי הוא יחי נראה שתי ראיות , כאחת שבאים לפניו ומקבלים חרות רחמי מעשה עני , ואלו בזה שקב"ה גלה קודם זה שהוא רואה שיחשלו לפניו ולא

וכל האותיות הם מתחלקים חיון מן הה"א שאין חלוק לה כאשר יבוא ה"א אין חלוק ולאפוקי כל האותיות יכול לחלק מבטא שלהם כאשר ידוע , כי הפ"א נקראת פ"ף וגם כן יש להדגש ורפי . ולפיכך חמשה הם סוד הגאולה , ודבר זה יבא עוד כי החמשה סוד הגאולה , וכנגד אלו החמשה נרין . שיהי זכות החמשה נדיקים להביא הגאולה : **ד"א** מתוך הסנה רמז לו שיהיה מלא ועשירי שנה כמתין הסנה ע"כ . גם בזה רמזו ז"ל רמז מופלא מאוד כי היה ראוי שיהי נגלה עליו בסנה כי הוא מתיחס אל מדת משה כי הסנה אילן שאין בו חלומות והוא יבש חמיר חצי' שהוא עומד על המים הוא יבש מוכשע מן המים , וזהו מדת משה שהיה נקרא משה על שם בטיה מכולל ומוכדל מן המים כמו שהצביל למעלה פ"ט , וזוהו מתיחס אל הסנה וכמו שהצביל בפרקים רבים מזה , ולפיכך מספר הסנה הם כמו חיי משה , וימי חיי משה הם מורים על עשר מדריגות משה שהוא משוי מן המים , ודבר זה רמזה הנורה כאשר נחנה אריות זמן אל המכול שאל יהיו גיבירים המים בזכות משה שהוא משוי מן המים כמו שהצביל למעלה חמרה בשגם הוא בשר והיו ימיו מלא ועשירי כי מספר ק"ף הוא במספר קסן י"ב והוא ביספור ז"ה שהוא שם משה כמו שא"ל כי זה משה האיש , וזה זה יבא על הרמז שיש לו נורה מיוחדת נבדלת והוא מעלת משה , וזהו ספר המים שאין להם נורה מיוחדת , ודבר זה נחביל למעלה בפרקים פעמים הרבה עיין שם , וכן הסנה שהוא מופשט מן המים מספרו ק"ף , ואחרי תבין הדברים אשר נחבילו ותמלא פעמים נגלים ועמוקים מאוד מאוד :

פרק ארבעה ועשרים

ויקרא אליו משה משה . דקדקו עוד שם למה אלא אברהם אברהם ואלו שמואל שמואל תמיד יש הפסק בשם בין שני שמות , ופרשו בזה משל לאדם שיש משא עליו ויקרא במהירות פלוני פלוני פרק מעלי השם הזה וכך שטבדו של ישראל משא על הקב"ה כביכול וקרא משה משה פרוק המשא הזה דרך מהירות בלי הפסק . פירוש כל נבואה שצביל לנבוא לפי מה שהיתה הכרחית היתה צאה בחזקה ומהירות וזהו משה בחזקה לפני הש"י שהטבדו היתה צאה הנבואה בחזקה ובמהירות שהדבר הוא מוכרח , וזה נכון :

ועוד אחרו שם עם כל הניבאים הסמיך מלדבר עמם אבל ייחש לא הסמיך הדבור כל ימיו , בצלזו בזה כי נבדל כלות משה מנבואות שאר הניבאים כי כל הניבאים לא היה להם התדבקות גמור ולפיכך היה לנבואתם הפסק אצל משה רבינו פ"ה היה לו התדבקות גמור בנבואתו לכך לא היה הפסק בנבואתו ולפיכך חזק משה עשה בלי הפסק מורה על הדבוק הגמור שמורה לך כפל השם זה

וזהו מעלה אלהית שכאשר יושבית עליה יש בה ענין אלהי מה שראוי לה והיא רחבה ואם אין יושבית עליה אין בה מעלה אלהית והיא צרה וכאשר תבין אלו שלש דברים ארץ חמדה טובה ורחבה תבין עוד דברים נפלאים מאוד כי הם הם שלש מגלות זו למעלה מזו, רחמיה אינו רק חמדה העין ואין זה מעלה עצמית שהרי דבר הנחמד אינו רק למראה בלבד ואין זה טובה עצמית דבר שהוא למראה והוא התחלת מעלה בלבד, א"ל טובה היא טובה עצמית שהיא טובה בעצמה, והוסיף עוד ורחבה היא מעלה אלהית כמו שביארנו למעלה, וכאשר תבין עוד חדש כי לכל המגלות יש חומר ולורה, ויש במגלה דברים נפלאים אחר החומר ויש בג'אל דברים נפלאים אחר הורה, ועל זה אמר ארץ חמדה טובה, ראה לומר כי כל הדברים אשר הם בארץ יש בהם החמדה ראה לומר כי מלך החומר שבהם החמדה, וזה מורה על מעלת החומר של היתאליס שהם בארץ באין ב"ם מן הרע, וטובה ראה לומר כי מלך הורה הם טובים וזה מורה על מעלת הורה, כי חמדה שייך על מעלת החומר שאין זה טוב גמור וטובה על מעלת הורה שהוא טוב גמור, ורחבה הוא מעלה אלהית יותר עליונה שיש בה מעלה נדלית שהארץ מוכנה אל דברים אלהיים, וזה הפירוש על דרך אמת אין ספק בו. והנה ב' מעלות זו על זו ידוע לחכמים ולגבוים או מדריגות והכל דרך אחד למבין, ולפי זה מה שאנו אומרים ארץ חמדה אינו ארץ זבת חלב ודבש כי חמדה אינו רק חמדה העין, ולפי זה קשית למה לא זכר כאן ארץ חמדה, אבל הספס הוא מפני שיש חמדה ג'כ לשאר ארצות ואמר שיעלה אותם אל ארץ טובה ורחבה שלא נמצא בשום ארץ אבל בדרכות המזון אנו אומרים כל הדרכות שיש לארץ כי אנו אומרים ש-ארץ לא חסירה דבר, אבל מה שאמר אל ארץ זבת חלב ודבש הוא ענין אחר כי החלב במה שצבעו קר והדבש חם בצבעו הם הפכים לומר כי לא תחמר כל בה שהם דברים שהם הפכים נמצא בארץ צרובי מאוד וכדעת ב' זבת חלב ודבש שהוא צרובי, ושאר ארצות אם הוא מוכן לדבר אחד אינו מוכן להפכו ובארץ אינו כך רק הכל הוא צרובי ואף כי הם הפכים ומפני כי מעלה זאת שיעלה מיוחדת כ"ב עוד ארץ אל ארץ זבת חלב ודבש ולא כתב ארץ טובה ורחבה זבת חלב וגו' :

פרק חמשה ועשרים

ויאמר משה הנה אנכי בא וגו' מה שמו מה אומר אלהים. מאוד יש לחשוב מה שאלה הוא זאת שישאלו ישראל מה שמו של הקב"ה שאין שם כי ידעו שמו והרי אברהם קראו בשם הזה ואמר הרימוהי ידי אל ה' פליין, וכן יתקב אומר ה' האומר אלי ואין לא ידעו ישראל השם אשר היה מורגל בפי האבות

ולא יאמרו לא קבלם רק בשביל שיש צדיקים ועל תנאי הזה ואם יתחילו אינו חזק להם ולפיכך הודיע למשה את דרכיו אף על גב שישאל חושבים לפניו אם הם קוראים אל הקב"ה באותה שעה הקב"ה מילי אותם, אמר ר' שמואל בר נחמן הדבר הזה שפט עתהאל בן קמא אמר לפניו רב"ש הכנסת את משה בין עושין ראונך ובין אין עושין ראונך אחרי גואלן שנאמר ואתי עלינו רוח אלהים וישפוט את ישראל, ובבר נחבאר בספר הנגח כי לכך לא זכר זכות אברהם ונדקדקו ק"ד שנה אליו הדבור מן השם ית' לך מלך מלך, לומר כי לא בחר הקב"ה באברהם בשביל דקדקו אלא הבחירה שבה באברהם אינו מורה בשום דבר רק בעצם אברהם בחר כמו שנחבאר במקומו בספר הנגח, וכן כאשר גאל אותם אמר הקב"ה אף ש"ש שכתוף ויפאנו על כל פנים הוא גואל אותם, וזאת היתה הגדולה לישראל אשר יגאלם הקב"ה על כל פנים ולא יביע אל דקדק ישראל רק מפני שהוא חפץ בישראל בלד עצמם, ובאותו ענין אשר היתה הגדולה ראשונה כך יהיו ישראל לעולם נבאליס לך נאמר ראה ראיתי, וזכר שלש דברים, האחד ראה ראיתי את עני עמי, ואם נעקדם שמעתי, כי ידעתי מחבובי, אלו השלשה לפי שהראיה היא ראשונה שאין זה רק ראה בלבד ואינו מקבל העין, אבל השמיעה מקבל הדבר וזה יותר, והידועה יותר שידוע הדבר כאשר הוא, אף כי למעלה אמרנו כי הראיה היא יותר מן השמיעה וזה בבחינה אחרת כי אלא התפלה השמיעה קודמת ואלא ראיתם סבלותם קודם הראיה ואח"כ השמיעה, כי דבר זה ידוע כי לפעמים אדם רואה דבר ואין הדבר נכנס בלבו כלל ואח"כ נכנס בלבו : ודו"ביר דבר שלש דברים, ארץ טובה ורחבה ארץ זבת חלב ודבש וכנגד חקנו רז"ל ארץ חמדה טובה ורחבה, יש מפרשים האהבות הם שלש, אהבת הגור, ואהבת המועיל, ואהבת הטוב, אהבת הערב והוא הדבר שערב לו, אהבת המועיל כמו העושר שזה הדבר מועיל לו, ואהבת הטוב הוא דבר הטוב בעצמו, ולפיכך אמר ארץ חמדה נגד הערב, וארץ טובה נגד הטוב ורחבה כמו שאמר הארץ רחבה ידיה ראה לומר לקומה קנינים והם אהבת המועיל, ויראה מה שאמר ורחבה שהוא מורה על דבר אלהי שהארץ הוזהר משוגלת למעלה אלהית וזה נרמז בלשון ורחבה שאין צרות בדברים הנבדלים רק הצרות בגשמים שהם בעלי דוחק שאין גשם נכנס בגשם ויש שם צרות אבל הארץ היא אלהית ואין בה צרות, ורמז בזה כי הארץ טובה לעיני העולם הזה וזה שזכר בלשון טובה ורחבה נאמר שהארץ טוב לעולם הבא כמו שהפלינו חכמים ז"ל במעלת הארץ בעיני הגוף בשבח פירות ארץ ישראל וכל הדברים אשר בארץ, ויש בארץ ענין אלהי, והפלינו בזה שנקראת ארץ צדי שכאשר יושבית עליה היא רחבה לכולם כמו עוד לפני שמחזיק לבשרו ואם אין יושבית עליהם צדי

אשר אהיה הוא גואל אֶת־אֶת־נַפְשׁוֹ, וְרָאִיוֹ שֶׁהַכְּתוּבִים כְּמוֹ מִשֶּׁה יֵדְעוּ אֶת־מַחֲשֵׁהוֹ, וְגֹאֲלֵהוּ הֵיךְ לִרְאוֹן הַקִּבְּהָה שֶׁיֵּאֱמָר כִּי לְיִשְׂרָאֵל רַק מִשֶּׁה הִיָּה סוֹבֵר שֶׁכִּי יֵאֱמָר לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאִם אִמֵּר מִשֶּׁה דִּים לִנְרָה בְּשִׁעֲתָהּ אִם אִמֵּר לֹא הַקִּבְּהָה כִּהֵּם תִּחְמָד אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִי־שְׁלֹמִי חַלִּיכִים, כְּלוֹ בְּזוּלָתִי יִשְׂרָאֵל אֵל יֵאֱמָר רַק אֲהִי בְּזִלְדִּי, וְאִמֵּר שְׁהוּדִיעַ הַקִּבְּהָה לִמְשָׁה כִּי בִזָּה הֵשֶׁם שְׁהוּהוּ אֲהִי־יִהְיֶה חֶסֶד לְהַלִּיל אֶת־הַשֵּׁם וְאִין הֵשֶׁם בָּזָה שֶׁסֶּם אֶל גְּבוּלָה רַק לְהוֹשִׁיעַ אֶת־הַשֵּׁם בְּעַת צָרָה לִכְךָ אִמֵּר לֹא כִהֵם תִּחְמָד אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִי אֲהִי אֲבוֹתֵיכֶם וְגוֹי, הוּדִיעַ לִמְשָׁה כִּי יֵאֱמָר לֵהֶם בִּזָּה הֵשֶׁם יִהְיֶה וְגִבְלִים כִּי הֵשֶׁם הוּא שֶׁסֶם הַיְּמִיּוֹד נִקְרָא שֶׁסֶם הַעֲשֵׂם וְיִדְעוּ לְחַכְמִים כִּי כָל עֵשֶׂם נִסְתָּר בְּעֲשָׂמֹה אִינוּ מוֹלֵה בְּזוֹלָתוֹ אֲבָל שָׂר שְׁמוֹת נִסְתָּרִים, וְזֹה עֵינִי הַגְּבוּלָה שֶׁהִנְגָּל עוֹמֵד בְּעֲשָׂמֹה אִינוּ נִהַלֵּה דְּבָרֵי כִי הַיִּשְׁעוּבֵד הוּא מוֹלֵה בְּזוֹלָתוֹ אֲבָל הַנְּגָל שְׁלִימוֹ כִּנְכֵם תִּחְמָד רְשׁוֹת אֲחֵר עֵימֵד בְּעֲשָׂמֹה. וְלִפְיֶיךָ אִמֵּר כִּי הַגְּבוּלָה חֲסִידָה לֵהֶם בִּזָּה הֵשֶׁם הַעֲשֵׂם וְהוּא הֵשֶׁם הַיְּמִיּוֹד הַגִּבְדֵּל מִכָּל, וְכֵשֶׁם הִזֵּה יִהְיֶה וְגִבְלִים כִּי זֶה הֵשֶׁם עַל יִשְׂרָאֵל נִקְרָא כִּי הוּא אֲהִי אֲנִרְכֶּה אֲהִי יִנְחָם וְגוֹי שֶׁסֶם אֲבוֹת יִשְׂרָאֵל זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם וְעוֹדִי לְדוֹר וָדוֹר לִכְךָ שֶׁסֶם הִזֵּה הַחֵד הַגְּבוּלָה, כִּי מִתְחַדֵּר שֶׁסֶם הִזֵּה נִקְרָא עֲלֵיהֶם הֵם לְחַלְקוֹ יִתְּ שְׁהוּהוּ נִבְדֵּל מִכָּל וְכִי יִהְיֶה נִבְדֵּלִים מִכָּל הַמִּשְׁמֹת כְּדִכְחִיד וְאֲבָדִיל אֲחִיכֶם מִן הַעֲשִׂים לְהוֹיֹת לִי, שֶׁכֵּשֶׁם הִזֵּה הוּא יִתְּ נִבְדֵּל מִיּוֹד וְכִי יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל נִבְדֵּלִים מִיּוֹדִים, וְלִפְיֶיךָ הוּדִיעַ הַקִּבְּהָה אִינוּ שְׁמוֹתֵי הַקְּדוּשִׁים, שֶׁסֶם אֲהִי הַמּוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ יִתְּ נִמְאָל לֵהֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־הַשֵּׁם שֶׁלֹּא יִהְיֶה וְזֹכֵרִים כְּמוֹ שֶׁהַכְּתוּבִים לְמַעַל, וְשֶׁסֶם הַיְּמִיּוֹד שֶׁסֶם הַיְּמִיּוֹד הוּא עֵשֶׂם הַגְּבוּלָה, כִּי הוּא שֶׁסֶם הַעֲשֵׂם אֲבָר אִינוּ נִסְתָּר בְּזוֹלָתוֹ, וְכֵאֲשֶׁר תַּעֲמִיק דְּבָרֵים אֵלֹהִים תִּינָאֵל דְּבָרִים נִסְתָּרִים מֵאֲדָר, כִּי כְּמוֹ שֶׁסֶם אֲהִי מוֹרֵה לִךְ עַל שְׁהוּהוּ יִתְּ עֵיקֵר הַכָּל וְנוֹחַן קִיּוֹם לְכָל הַנִּמְאָלִים כִּי הַעֵיקֵר מִמֶּנּוּ קִיּוֹם אֵל הַכָּל וְכִשְׁבִּיל כִּי הַחֲחֻלָּה הֵשֶׁם הִזֵּה בְּחֵלֶךְ כִּי הַחֵלֶךְ הוּא הַחֲחֻלָּה וְכֵאֲשֶׁר בְּשִׁלְשׁוֹן מִדְּבַר דְּעוֹד שֶׁכֵּל מִדְּבַר דְּעוֹד מוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ נִגְלֵה לְזוֹלָתוֹ, אֲבָל הֵשֶׁם שֶׁל ד' אֲחוּסִים שֶׁסֶם הַיְּמִיּוֹד נִבְדֵּל מִן הַנִּמְאָלִים וְלִכְךָ הַחֲחֻלָּה כִּי ד' וְהוּא מִשְׁמַשׁ לְנִסְתָּר כְּמוֹ כִּל יוֹדֵד בְּרָאֵם כִּי בִזָּה הֵשֶׁם נִסְתָּר וְנִבְדֵּל מִן הַנִּמְאָלִים, וְכְמוֹ שֶׁסֶם הַרְאֵשׁוֹן מוֹרֵה שְׁהוּהוּ יִתְּ הַחֲחֻלָּה הַכָּל מִמֶּנּוּ קִיּוֹם הַכָּל כִּי זֶה הֵשֶׁם חֲחִלִּים הַכָּל וְזֹה עוֹמֵד הַכָּל כִּי הוּא יִתְּ לִנְרָה אֲחֵרוֹנָה לְכָל הַנִּמְאָלִים, וְלִפְיֶיךָ בִּזָּה כִּי ד' בְּרָאֵם כִּי הַיְּמִיּוֹד מוֹרֵה עַל חֲחִלִּים וְלִנְרָה אֲחֵרוֹנָה כִּי הַיְּמִיּוֹד הוּא בְּסוֹף כִּל מִסְתָּר לֹא יַעֲלֶה רַק עַד עֶשְׂרֵה כִּי הַיְּמִיּוֹד בְּרָאֵם וְיִתְּ בְּסוֹף, דְּמִיּוֹן זֶה שׁוֹרֵשׁ הַלֵּילָן נִחוּן קִיּוֹם הַלֵּילָן וְהוּא לִנְרָה הַלֵּילָן שֶׁכֵּל הַעֵיקֵר אִין עֲלִיו שֶׁסֶם אִינוּ וְהוּא יִתְּ מִתְחַדֵּר קִיּוֹם לְנִמְאָלִים כִּלֹּם זֶה מוֹרֵה עֲלִיו שֶׁסֶם אִינוּ, אִימֵם קִיּוֹם הַעֲשֵׂם שְׁהוּהוּ שֶׁסֶם הַיְּמִיּוֹד שְׁהוּהוּ יִתְּ לִנְרָה כִּל הַנִּמְאָלִים וְכִל דְּבַר יֵשׁ לֹא עֵמִידָה בְּזוֹרָתוֹ הַיְּמִיּוֹד עוֹמֵד הַכָּל, וְדִכְרִים אֵלֹהִים עוֹמְקִים מֵאֲדָר, וְנוֹכַח לֹאֵד בִּזָּה שֶׁהַכְּתוּבִים כְּמִשְׁמַחֵן שֶׁאֲמָר מִשֶּׁה וְאִמֵּר לֹא מִשֶּׁ

הַכְּבוֹד, וְנִרְכָּה שֶׁכִּי אִמֵּר מִרְעִיָּה כִי יֵאֱמָר יִשְׂרָאֵל אֲהִי בִּזָּה לְזוֹלָתוֹ מִתְחַדֵּר לֹא מִשֶּׁה הַמּוֹרֵה עַל הַגְּבוּלָה שְׁלִין סִסָּה אִמֵּר שֶׁאֲהִי בִּזָּה לְזוֹלָתוֹ מִתְחַדֵּר לֹאֵד אֲהִי אִין הַגְּבוּלָה מִסּוֹדֵרֵת מִתְחַדֵּר יִתְּ, וְכָל הַדְּבָרִים הַמִּסּוֹדֵרִים מִתְחַדֵּר שְׁמוֹתֵי הַקְּדוּשִׁים מוֹרִים עֲלֵיהֶם כִּי שְׁמוֹתֵי יִתְּ מוֹרִים עַל פְּעוּלֹתֵי שֶׁסֶם מִסּוֹדֵרִים מִתְחַדֵּר, לִכְךָ אִינוּ מִן שְׁמוֹתֵי מוֹרֵה עַל הַגְּבוּלָה, וְכִי מִשְׁמַחֵן מִן הַחֲשׁוֹבֵה כְּדִלְיָהּ בְּסִיָּה דְּבָרֵיכֶם אֲהִי אֲשֶׁר אֲהִי אֲמָר לֹא הַקִּבְּהָה לִךְ אִמֵּר לֵהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֲהִי עֲמַהֶם בְּשִׁעֲבֹד זֶה וְאִינוּ אֲהִי עֲמַהֶם בְּשִׁעֲבֹד אֲחֵר אִמֵּר לְפָנֵינוּ רַב־שֶׁ דִּים לִנְרָה בְּשִׁעֲתָהּ אִמֵּר לֹא הַקִּבְּהָה יִהְיֶה אֲמָרָה לִךְ אִינוּ לֵהֶם אֲהִי שְׁלֹמִים יִשְׂרָאֵל בְּחִיָּה הֵשֶׁם חֲסִידָה הַגְּבוּלָה וְהַשֵּׁם לֵהֶם הַגְּבוּלָה חֲסִידָה בְּכֵס אֲהִי אֲשֶׁר אֲהִי כִי־שֶׁסֶם אֲהִי מוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ יִתְּ הִיָּה מִתְחַדֵּר הַכָּל כְּמוֹ שְׁמַחֵן מִן הַעֵיקֵר קִיּוֹם הַכָּל וְזֶה הֵשֶׁם מוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ יִתְּ עֵיקֵר הַכָּל וְמִמֶּנּוּ הַכָּל, וְלִפְיֶיךָ הוּא בְּשִׁלְשׁוֹן מִדְּבַר דְּעוֹד כִּי הַמִּדְּבַר דְּעוֹד אֵלֹהִים נִגְלֵה אִינוּ. לִכְךָ זֶה הֵשֶׁם שְׁהוּהוּ בְּחֵלֶךְ הַמִּדְּבַר דְּעוֹד מוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ נִמְאָל וְנִגְלֵה אֵל הַנִּמְאָלִים וְכֵאֲשֶׁר שְׁהוּהוּ נִחוּן מִיּוֹדֵה קִיּוֹם לְנִמְאָלִים הַיְּמִיּוֹד הוּא נִמְאָל לֵהֶם לִכְךָ עֵינִי זֶה הֵשֶׁם הַקְּדוֹשׁ שְׁהוּהוּ הוּא נִמְאָלֵה לְזוֹלָתוֹ כֵּמֶה שְׁהוּהוּ מִמֶּנּוּ קִיּוֹם הַכָּל, וְהוּדִיעַ אֲשֶׁר אֲהִי לִמֵּד כִּי הַיְּמִיּוֹד יִתְּ נִמְאָל אֲהִי־שְׁלֹמִי עֲמַהֶם מִשְׁמַחֵן אֲהִי אֲשֶׁר אֲהִי, כִּי בְּכֵס אֲהִי מוֹרֵה עַל שְׁהוּהוּ סִבָּה וְהַחֲחֻלָּה לְנִמְאָלִים וְזֹה מוֹרֵה עֲלִיו לְשׁוֹן הַמִּדְּבַר דְּעוֹד שְׁהוּהוּ נִמְאָל לְזוֹלָתוֹ מִמֶּנּוּ סִבָּה וְקִיּוֹם לֵהֶם כְּמוֹ שֶׁהַכְּתוּבִים, וְהוּא יִתְּ סִבָּה לֵהֶם בְּשִׁלְשׁוֹת שְׁהוּהוּ סִבָּה וְקִיּוֹם לְכָל הַנִּמְאָלִים כִּלֹּם הַזִּמְנִים וְכֵאֲשֶׁר הוּא הַחֲחֻלָּה וְכֵאֲשֶׁר בְּשִׁלְשׁוֹת וְזֹה אֲהִי אֲשֶׁר אֲהִי, וְזֹה שְׁדִרְשׁוֹ לֵהֶם אֲהִי עֲמַהֶם כִּכְרֵה זֹה אֲשֶׁר אֲהִי עֲמַהֶם בְּחֵלֶךְ, כִּי כִכְרֵה אֲמָרָה לְמַעַל כִּי שֶׁסֶם חֲסִידָה אֲשֶׁר הוּא סִבָּה וְהַחֲחֻלָּה הַנִּמְאָלִים, אֲשֶׁר אֲהִי רִנָּה לִמֵּד הַחֲחֻלָּה וְכֵאֲשֶׁר בְּשִׁלְשׁוֹת דְּהִיטוּ שְׁהוּהוּ הַחֲחֻלָּה לְנִמְאָלִים כִּלֹּם הַזִּמְנִים כְּכִי־הוּא לִנְרָה לִכְךָ וְלִפְיֶיךָ מוֹדֵה יְדוּעַ שִׁיחֹרֵד וְיִשְׁתַּעֲבֹד וְעַל זֶה אִמֵּר מִשֶּׁה דִּים לִנְרָה בְּשִׁעֲתָהּ וְאִמֵּר לֹא הַקִּבְּהָה יִהְיֶה אֲמָרָה כִּהֵם תִּחְמָד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִי שְׁלֹמִי חַלִּיכִים. וְאִין לְמַחֲוֶה אִין אֲשֶׁר לִמֵּד כִּי בִזָּה לִמֵּד לְמִי שְׁתָּנוּ לֹא הִדְעָה וְהִינִסָּה. מִתְחַלְחֵה אִמֵּר מִשֶּׁה לְהַקִּבְּהָה אִם יִשְׁלֹו יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה מִשֶּׁה מִשֶּׁה אֲהִי־שְׁלֹמִי הַקִּבְּהָה אִם יִשְׁלֹו מִשֶּׁה שְׁמוֹ שְׁמוֹ בְּזוּלָתִי לִכְךָ לִמֵּד לֹאֵד מִשֶּׁה הֵשֶׁם שְׁכָן שְׁלֹו מִשֶּׁה שְׁמוֹ וְאִם אִמֵּר מִשֶּׁה דִּים לִנְרָה בְּשִׁעֲתָהּ וְאִם אִמֵּר לֹא הַקִּבְּהָה כִּהֵם תִּחְמָד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִי שְׁלֹמִי חַלִּיכִים. לִנְרָה לִמֵּד שֶׁכֵּל מִתְחַדֵּר עַד שִׁישְׁלֹו מִשֶּׁה שְׁלֹו הַיְּמִיּוֹד לִכְךָ לִהְיֹוד לֵהֶם כִּלֹּם הֵשֶׁם אֲשֶׁר בִּזָּה לִנְרָה וְאִם כִּן לִכְךָ לִמֵּד אֲהִי אֲשֶׁר אֲהִי לִמֵּד לֵהֶם כִּלֹּם מִשֶּׁה הֵשֶׁם, אֲלֹל אֲמָר לֵהֶם אֲהִי שְׁלֹמִי חַלִּיכִים וְלֹא אֲהִי־שְׁלֹמִי חַלִּיכִים וְלֹא אֲהִי־שְׁלֹמִי חַלִּיכִים, וְלִנְרָה כִּי לֹא קִשִּׁי מִיָּד שֶׁכִּי פִירְשׁוֹ שֶׁהַקִּבְּהָה אִמֵּר לְמַעַל אֲהִי

זיהוים אכל במרוצים על כרחם שלא במובחם כשהן משוכרים שיהם הה"ד חי אני גאס ה' אס לא ביד חזקה ובזרוע נפיה אמלך עליכם ע"כ, פירוש כי ר' ינחק סבר כי שם אהיה ראה לומר כמו שאלמנו שהוא התחלה וסבה הנמלאים שמן מליאותו יח' מסקיימים, וסבר ר' ינחק שלכך הזכיר ג' פעמים לומר על שהוא נמלא בכל הזמנים עבר ועתיד הוה ובכל הזמנים הוייתו ומליאותו סבה כל הנמלאים, ור' יוחנן מפשט כי אהיה משמע שהוא יח' נמלא נמלאים כמו שאלמנו אמנם אשר ההיה מורה על מליאות הוייתו הנסתר שכן משמע אשל אהיה ראה לומר מי שראו וזהו לשון נסתר, ולכך פירש ר' יוחנן שזה דוקא ביהוים ראה לומר כי ביהוים רש"י נסתר רק נמלא למי שהוא נמלא אליו, אבל בדברים נאמר אהיה בלבד כי לשון אהיה משמע שהוא יח' נמלא נמלאים ולא יחשמו כלל לשון נסתר כמו השך אהיה, מלמד לך כי הש"י עם הכללים תמיד, ודברים אשר התבארו בזה הפק אס חבינים מדע כי הם דברים ברורים ואין ספק באמינותם יח' שמו הגדול מבורך לעו כ, מה שאלמנו זה שמי לעולם מפני שאלמנו לו שנקרא לפי מעשיו כמו שנתבאר למעלה אמר כי שמו המיוחד הזה שמי לעולם וזה זכרנו למדו היאך יהיה מחר כמו שנתבאר בפ' אלו עובדין :

פרק ששה ועשרים

לך וטפסה זקני ישראל, זוה לאסוף זקני ישראל, כספרי בכל מקום חלק כבוד לזקנים, ואמרת אליהם פקד פקדתי אהכם וזה העשוי לכם בש"ר אמר לו מסורה בידם מיוסף שנלשון זה נגאלים שאלמנו פקד פקדתי אהכם וגו' מיד ושמעו לקולך למה שפירשת בגילוי היה בידם שכל גואל אשר יבא ויאמר פקידה כפולה גואל של אדם ע"כ, ויש לעיין בזה מה ענין כפילה פקידה אל הגאולה ואמרו בש"ר מהו פקד פקדתי פקד במצרים פקדתי על הים פקד להבא פקדתי לשעבר, וכיוצאם כי ישראל נגאלו במדה עליונה מאוד שזאת המדה כוללת הכל לשעבר ולהבא פקידה במצרים ופקידה על הים כי לגדול מעלת הפקידה הזאת כוללת הרכה לכך הלשון כפול וכל זה מורה על מעלת היחיה שילאו ומפקדו במעלה הכוללת הכל, ולשון פקידה ג"כ בעצמו כולל הרכה, וכדליתא בילמדנו יש פקידה בשמים שאלמנו יפקדו על ללא מרום במרום ויש פקידה בארץ ש' פקדתי הארץ והשקפיה, יש פקידה לפורענות שאל' פקדתי אשר עשה עמלק ויש פקידה לשלום וכו' כמו שהאריך שם. גם זה מנאר לך למה היתה הגאולה בלשון פקידה כי ענין פקידה היא דבר שייך לכל הדברים ולכל הפעולות הן בארץ הן בשמים עבר עתיד הן לפניה הן לרעה ואינו כמו הראיה או הזכירה כי הראיה היא אחת לפניה ולרעה שרואה הסובב כמו כרע ובראיה היא אחת וכן הזכירה

מה שמו אע"ג שידעו הכל השם המיוחד לא נקרא זה ידיעה כלל, שהרי בש' בתרא דקדושין אמרו שם בן ד' אוחיות חכמים מוסרין לתלמידיהם פעם אחת בשבוע, ואס לא היה רק הכתיבה בלבד לא היו זריכין למסור אותו לתלמידיהם, ועל זה אמר משה שישאלו מה שמו ראה לומר ענין שמו, והשיב לו הקב"ה כה חסדך לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, מפני כי זה השם הוא המורה על שהוא נמלא נמלאים כמו שאלמנו הודיע לו יח' השם הזה וענינו שורה להם שיהיה עמם בלילה כמו שנתבאר למעלה, ואחר כך הודיע לו שם בן ארבע אוחיות שהוא מורה על הגאולה כמו שנתבאר, כי כך אמר משה כאשר אבא אל ישראל ישאלו אחר באהם מחבא בשם ה' ראוי לך שידע עוד שמו, כי אס לא חדע אס שמו אין הקב"ה קרוב לך שחיה שליח ה' לגאול אס ישראל, ובזה לו התשובה בשני שמות, כך הוא דעת חכמינו בפירוש אלו שמות הקדושים.

ובשמות רבה ויאמר אליהם למשה חמר ר' אבא בר ממל אחר הקב"ה למשה שמי אהיה מבקש לדעת לפי מעשיו אני נקרא לעצמים שאני נקרא בשדי בלשון בלליתם בה' כשאינו דן הכריות אני נקרא אליהם וכשאינו עושה מלחמה אני נקרא בלשון וכו' חולה על מחציתו אני נקרא שדי וכשאינו מרחם על הכריות אני נקרא ה', שאין ה' אלא מדה הרחמים שאלמנו ה' אל רחום וחונן הו' אומר אהיה אבך אהיה אני נקרא לפי המעשה ע"כ, בלשון בזה המדרש כי משה בקש לדעת שמו והשיב לו הקב"ה אי אפשר לו להקרא לו שם כי אס לפי מעשיו של אוחה שעה יש לו שם כי כל שם מורה על המהות, כמו שם אס נקרא דבר שהוא חס ויבש, והנה יש כאן שני דברים האחד כאשר נחמין בו מלך שהוא נמלא בלבד לא מלך המהות, והשני מלך המהות וזהו הרכבה, ועיד כי כל שם הוא גדר הדבר וכל גדר הוא מורכב מסוב והבדל והוא יח' פשוט בתכלית הפשיות, ועוד כי השם מורה על ענין מיוחד כי השם בלשון טעם בל דבר מה והוא יתבאר לא יבא עליו דבר מיוחד כי אין חוץ ממנו לך אי אפשר שיבא עליו שם מיוחד כיון שכל שם מורה על דבר מיוחד והוא יח' לא יבא עליו דבר מיוחד כמו שהתבאר בהקדמה, ולכך אי אפשר שיהיה נקרא בשם מיוחד. ולפיכך כאשר שאל מה שמו השיב הקב"ה כי שמו הוא אהיה אשר אהיה שנקרא הקב"ה אהיה אשר אהיה, כלומר הנמלא אשר לא מודע ממנו רק שהוא הוה, ונסיכך נקרא שמו אהיה כלומר הוה, ומה שהוסיף אשר אהיה ראה לומר שהוא הוה פשוט בלבד וזהו אשר אהיה, ומאחר שהוא הוה פשוט לך אין לו יח' שם קבוע רק לפי המעשה של אוחה שעה :

ועוד יש שם אמר ר' ינחק אמר הקב"ה למשה אמור להם אני שיהייתי ואני הוא עכשיו ואני הוא לעתיד לבא לך נאמר שלשה פעמים אהיה ע"כ. עוד שם אמר ר' יוחנן אהיה אשר אהיה

נאקחם, והנה שלשה דברים גרות ושמעבד קשה ושחיתת יונקים. ורמז הכתוב כי יפקוד ה' אותם פקידה נגלה העשוי להם במצרים בכלל ופקידה בעלמה גל כל ענין בפרט על הגירות והשמעבד ומה ששחיתו ילדיהם, וזה פקידה בעלמה שהרי אינו נגלה אלא שלם להם על כל ענין וענין מה שעשו המצרים, ולפיכך הנגלה הוא פקד בלבד ובנגלה שלו כל ענין וענין שעשו המצרים להם היה להם פקידה :

ובפרקי ר' אליעזר נקח טעם אחר על מלת פקד פקדתי שבו נגאלו, אמר זה לבשו שם ר' אליעזר אמר חמש אותיות נכסלו כולן לשון גאולה "ק"ף כ"ף שנגאלו מצריהם אבינו מאור כשרים שנאמר לך לך מאריך מ"ם מ"ם שנגאל בו אבינו יצחק מפלסמים שנה' לך משמנו כי נעמנו ממנו מאוד נ"ן שנגאל בו אבינו יעקב מיד עשו שני הילולי נח פ"ח פ"ח בי נגאלו ישראל ממצרים שנה' פקד פקדתי, ג' י' בו עמיד לגאול את ישראל בנזק מלכות רביעיית שנה' איש נחם שמו ומצחיתו יצחק וכולם נאמרו לאברהם ואברהם מסכן ליצחק ויצחק מסכן ליעקב ויעקב מסכן ליוסף ולאחיו שנאמר פקד פקדתי אחכם, ואשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לבנו סתר וכאשר בא משה ואהרן ושמו אותם לעיניהם הלכו זקני ישראל אל סרח בן אשר אמרו לה בא אדם אחד ועשה אותנו לעינינו כך וכך אמרה אליהם אן באותו אל משה אמרו לה והלא אמר פקד פקדתי אחכם אמרה להם הוא הלא שנה' לגאול ישראל שכן שמעתי מאבא שנה' ויחמן העם כי פקד ה' עמו ע"כ, והנה בפרו בזה כי אלו ה' אותיות נכסלו בל"ף ב"ת לך מורים הם על בגאולה, כי דבר ידוע כי בצפנים וחסים אותיות ברא העולם כמבואר בספר יצירה ובהם חקק נורת העולם ועניני העולם ואלו ה' אותיות הם מנש"ך חקק בהם הגאולה של עולם שבגאולה ג"כ היותו העולם כי אלו אותיות הם אותיות פשוטות והשפיות יש בו גאולה כמו שיבאר לקמן אלל מלת השם וצבחה מקומות, כי הפשוט עומד בעצמו חין לו זירוף אל דבר מה רק עומד בעצמו, וכן ענין הנגאל עומד בעצמו מבלי שיש לו חבור וזירוף אל ארון שלו ולא כן המשעבד שאינו פשוט כי יש לו זירוף אל אשר הוא משעבד בו, ולפיכך הפשוט העומד בעצמו ואין לו שום זירוף אל זולתו הוא ענין חירות, ועוד כי אין ספק שבדבר שהוא אינו פשוט ויש בו הרכבה יש בו שיעבוד ודבר שהוא מורכב כל חלק משעבד בשני עד שאין השני בן חורין בעצמו, וזהו גם כן טעם אחד מכעמי המלה שהמלה פשוטה לא כמו החמץ שהוא מורכב וכל חלק אינו בן חורין כמו שיבאר לקמן אלל מלה זו, ולכך הפשוט ראוי לגאולה שאין בו שיעבוד ולפיכך אותיות שיש פשוטים בהם נבראו הגאולה, וכן אותם הפשוט אין ספק כי הפשוט הוא יותר פשוט, וגם כן כי הסתם אין שולל דבר בו והוא ענין החירות, ולמעלה זמנריגות אותיות אלו הוצגו אחר אלל"א ב"ת"ל

הזכירה וכן השמיטה, אבל פקידה שהיא לסוב אינו כמו פקידה לרע ופקידה שאבדס בים אינו כמו פקידה לאבדס במצרים, ופקידה כמה ששעה לבעבר אינו כמו פקידה לעשות עממה עוד וכן כל דבר יש לו פקידה בפני עצמו לפי מה שהוא, ומ"מ שם פקידה על הכל ואע"כ שהם מתחלפים, ומהו חדע מעלת הפקידה שכל דבר שהוא אחד וכולל הרבה מדריגות יותר גדול עד שהוא מעלה גדולה כוללת הכל, ולפיכך זה שם הגאולה דוקא שזה מורה על מעלת היצירה ולכן נאמר פקידה כפולה, שאילו נאמר פקידה אחת הייתה חומר אע"כ שכתב לשון פקידה שהוא נאמר לטובה ולרעה וכל הענינים שזכר מזה ליה שיאלו ישראל במעלה הכוללת ולכך כפל לשון פקידה כדלעיל פקד במצרים פקדתי על הים ויש לפרש כפשוטו כי הגאול שיאמר פקידה כפולה הוא גאול כל אחת, מפני כי ישראל נגאלו בענין זה להסביב להם לגאול אימה ולרעה נמצאים, פקידה הראשונה להסביב ישראל והשנייה לרעה למצרים, ופירוש ראשון עיקר כאשר תבין והוא דבר נסא ועמוק מאוד, ומקצין על זה מה ראייה במלת פקידה שמורה שהוא גאול אחת והרי אפשר ששמע קבנה זאת, יש לחזק כי ירא היה משה רבינו ע"ה שלא ישמעו בקולו, כלומר שלא יתנו לב להסתובב בדברי משה אם אחת דבריו הם לאו כי יחשבו אותו לשקר ולא ישמעו לו כלל, ועל זה הסיב הקב"ה כי יאמר לשון כקד פקדתי ודבר זה מקובל להם ולכל הפחות יגדלו לשון זה שיאמו לב להסתובב על דברי משה ולא יאמרו להם דברי משה בא חות אשר יעשה, ואין לומר שלא יגדלו לגמרי שישמעו לב על זה דודאי להא מלחם אהני סברא זאת שמרע"ה לא היה במצרים כי בן שלשה עשר נחלם מביית אביו וברח ממצרים ואם כן ממי קבל, ואף שדלתי אפשר לומר שמה שמע קודם שברח או אדם בא אללו ומסר לו, סוף סוף כיון שהיה דבר חדוש יתנו לב להסתובב בדברי משה ויהיה נודע להם דברי משה באותו וצמזכרתי אשר עשה להם, ועוד כי לומר כי דבר זה הנסחה כי כאשר יגיד להם סימן זה שהוא לשון פקד פקדתי שנראה בו קצת שהוא גאול אחת יחזיק הקב"ה אמונתם ויאמינו לגמרי, וזה מתעשה השם שהקב"ה יצילה כל מעשיו על ידי הכתבתו שאמר לו כי אהיה עמך, ויש מפרשים כי מלת פקד מרמז לך מה שיעקוד עליהם, דהיינו נעלם הפ"א של פקד הוא א' ונעלם הקו"ף הוא ו"ף ונעלם הדל"ת הוא ל"ת הרי א' ו"ף ל"ת, ל"ת הוא שלשים וד' מאות שנה אשר ישבו במצרים, ו"ף הוא ימי השעבוד הקשה משגול מרים עד שיאלו היו פ"ו שנה, כי משה כאשר יאלו היה בן שנים ואהרן שנים ושלושה ומרים בת שמונים וששה ומשגול מרים החמיל וימרונו א' מהיחם, ולפיכך נקראת מרים על שם וימרונו כמו שכתב, והאל"ף כנגד שנה האחרונה שהם פורעם הילדים עד שבניל זה היו נאנחים שם השעודה, וזה היה בשנה האחרונה שהרי שמע מיד

שמעך אלו שלשה דברים ראויים ההולחה מזד מנרים
 אם יניח ישראל צדקהם ימיתו אותם כמו הנחש
 הממית, או מזד שאין ידבק ספור וסוף יחד
 ולפיכך ראוי הכריזה, אם מזד הש"י שהוא רואה
 לקיים השבעה וגם הגוי אשר יעבדו דן אנכי כך
 מוכיח בשמות רבה, ועוד נראה שאלו שלש אותות
 מורים על יכולתו של הקב"ה שראוי לשמיע אל הקב"ה
 לפי שהוא ית' שמו מושל על הכל, ויפתלה חס לא
 ישמע לו האדם מיירא אותו מביא עליו יראה, וזהו
 ולפיכך נעשה מן המטה נחש ויום משה ממנו וזהו
 מפני היראה, ואם לא ישמע מביט המכה וזהו
 שהביא על ידו לרעת, ואח"כ והיו המים אשר חקת
 מן היאור והיו לדם כיבשת מורה על דם ממש והוא
 הכינה אם לא ישמע, והנחה לישראל שכל דבר יכול
 לעשה, וכן עשה עם המזרים מתחלה היה מיירא
 אותם ולכן עשה משה לפני פרעה אות המטה
 שנעשה מין כדי ליראה ולבהלם שיהיו יראים וישובו,
 ואח"כ התחיל להביא עליהם מכות ואין זה הפסד
 גמור עד שבסוף הצביעם בים לגמרי וזה הפסד
 גמור וכליון גמור, ובשיל זה יתורץ מה שלא עשו
 לפני פרעה רק אות המטה שהסך נחש, בכל
 הכונה בזהו אות כדי שידעו כחו של הקב"ה והיו
 יראים ממנו ולפיכך עשה אות במטה שהסך
 לגמל שכל יראים מן הגמל שהוא אחד מבריותיו
 ואין לא יראו מן יוצר הכל, ושאר האותות לא
 עשה בכנין בי לא הם הכוונה בזהו הנחש רק כדי
 ליראה, וצמו שפעה חות זה לכני ישראל להורות
 שראוי להיות ממירא מבני הקב"ה כך עשה זה
 האות ענין לפני פרעה ליראה חבל שאר ב' אותות
 שפעה לפני ישראל להורות שביא מכות לא האריך
 לעשות לפני כרעה והביא המכה בעצמה על המזרים,
 ועוד אמרו בש"ר ולמה הקב"ה ג' אותות נגד
 אברהם יצחק ויעקב, ונגלה כי אלו ג' אותות
 הראה להם מדת האבות, כי הגמל יש לו כח אם
 חס שורף בארם, והוא נמשך ממדת יצחק שמדתו
 חס, והכרעת כאלו דבר זה נמשך ממדת אברהם
 שמדתו חמים והשגל הוא המים וממדתו מכת הרעת,
 ולכן כבר עקביו בן מהללאל מראות נגשים שביים
 וסחים במספר חסד שמש מכות הנגשים ומבאים,
 וזהו מדת אברהם והדו הוא שבע ממוצע שיש בו
 חתימות אש וקפה לחות המים כי בן מזג הדם וזהו
 נגד מדת יעקב אשר ידחו ממוצע בין אש ומים
 כילל מיהם, ועוד כי הדם הוא עיקר האדם
 ענין דכתיב שורך דם האדם בדם והוא מדת יעקב
 ודברים אלו ידועים למשכילים וחסן לשון בזה,
 ולפי זה היו לא חות בזה ובמים שהם הפכים
 ודבר החימוץ בין האש והמים, ויש כך עוד לדעת
 כי שלשה אותות האלו כל אות יותר חזק מן האחר,
 כי מה שהסך המטה נחש אין זה גם עומד כלל
 שהרי סופו לחזור להיות כבראשונה, ואלו הם
 המטה נחש לגמרי נמצא מטה חלבים כפסד לגמרי
 ואף כשחזר להיות מטה היה זה בריאה חדשה
 לגמרי

בית"א בסדר אי"ק בכ"ר גל"ש וכו', ועוד ידוע כי
 הש"י ברא העולם על ידי אותיות אלפ"א בית"א
 וכמבואר בספר יצירה, ובאותיות האלפ"א בית"א
 חקק העולם הזה הגשמי ובאותיות רפשוטו אשר
 השפוטות יותר במעלה ולפיכך הם אחר האלפ"א
 בית"א ברא הדברים אשר הם עליון מן העולם הזה
 הגשמי המורכב והגאולות הם למעלה מן העולם
 המורכב כאשר יבא הקב"ה את ישראל מן האומות
 שיש להם העולם הזה ויתן להם מדריגתם למעלה
 מן העולם הגשמי, ולפיכך באלו ה' אותיות שסם
 אחר האלפ"א בית"א באלם מן האומות ונתן מדריגתם
 למעלה מן העולם הגשמי, ועוד הדל"ת מורה שפסד
 והה' גאולה, לפי שה' מורה ההפסדות וההפסדות
 לכל ארבעה נדדון מספר הד' ולכן היה השעבוד
 ד' מאות שנה כמו שהצטרף למעלה פקדון עשירי,
 כי אין הפרש בין ד' ובין ח' רק שהד' מספר קטן
 והח' מספר גדול, ואין אפשר שהיה השעבוד ארבע
 שנים כי אין ארבע שנים חשוב שעבוד למשפט
 לכן היה ח' שנה השעבוד, ומפני שמספר ה' מורה
 שעבוד לכן אותיות מנפ"ך שהם חרר ה' דהם
 גאולה כי אחר שעבוד גאולה. ולפיכך הם חמשה
 אותיות שמספר חמשה מורה גאולה וכן הה"א שיהא
 גאולה בזה גם כן אחר הדל"ת שיהא שעבוד,
 וכמו שברא העולם בכ"ב אותיות אלפ"א בית"א
 ברא הגאולה באותיות מנפ"ך אשר הח"ו והע"ג
 כי כאן אין אות פס ס כי פקד פקדתי שתי הסי"אין
 אינם פשוטות, אין זה קשיא חסד שאי אפשר שיהיה
 פ"א פשוטה בראש התיבה, לא היה כאן הכרח רק
 בכפילה הסי"אין, כלומר שנגאלו בעליונה של
 כפי"ה דהיא פ"ף פשוטה שאין לך מעלה יותר
 עליונה באלפ"א בית"א רק הני' פשוטה שהוא עוד
 יותר במעלה, וגאולה זאת חתיה באלו האחרונה
 שנאמר אש נחם ומחיתיו יאמת ואין עוד מדרגה
 אחריה והיו נלחית, ודי בזה *

פרק שבעה ועשרים

ויאמר אליו מה בידך וגו', רז"ל פרשו בש"ר
 שרמו לו בראש כי ראויים ישראל שיהיו
 נגאלים ממזרים הם נושכים וממיתים את
 ישראל כאשר הנחש ממית וזה אף הנחש, ועוד כי
 המזרים ממיתים ומשחמים את ישראל כמזרע הזה
 שהוא משחם וישראל קדושים וטהורים אין רחוי
 להיות אללם כי קדש וטהור אינם ראויים בידם כלל,
 ומזה הגזר ראוי שיהיה הגאולה, וזה אות ה' ה'
 ואחר זה האות ולקחת ממימי היאור ושככת היבשה
 והיה דם, האות הזה שהמזרים ראויים לעונש על
 אשר עשו רע לישראל, ומכך כך ראוי שחיה
 ההולאה כדי שיקבצו המזרים עונשם, ולכן היה
 האות ה' בתי היאור של המזרים והיה מכה הראשונה
 שהביא הקב"ה על המזרים, והרמו שראוי שיהיו
 נלקים המזרים במכות, כך יש לפרש ענין ג' אותות

דהיינו חיקו. אבל בשאר האותות לא הוצרך להכנס שהמטה שהשליך אותו לארץ וכן המים ששפך אותם לארץ היה זה פעולה ועל ידי זה היה מחדש הנס, אבל היד לא הייתה פעילה ולפיכך אמר להכניס היד תוך חיקו ולהניח אותה. ודבר זה מובאר :

פרק שמונה ועשרים

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי ה' לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי וְגו'. יס להקשות משה שהיה לו כל המעלות ואף שלימות הגוף היה לו כמו שאמרו על קומתו ובכל דבר. איך היה זה שלא היה איש דברים והוא נחשב מן השלימות. דע כי מפני בהיה משה רחוק מן החומר ואין כח בלתי נבדל מן החמרי כמו הפסוק והלבון. שבת הרישומים אין פעולתם כפועלם רק כפועלם כמו שהוא לאוזן ועין שפעולתם כפועלם, וזה ענין שכלי כי הנשמה פועל כפועל, ולכך לא היה למשה כח הדבור שהוא גשמי, ואם קשה מה שיבאר לקמן אצל פס' להם ולא ידברו ששם משמע כי הנה הוא עיקר האדם, אין דבר זה קשיא למבין, כי הדבור צעמנו אין שם כיון שהוא ע"י תנועה הוא פועל גשמי. אבל הוא על ידי שכל שיוצא לגוף הדבור, כמו שהבאנו רמזה כי החיבור שיש לו הכלים שהם מחתכים הלשון ואין לו הדבור יחבר לו צרף הלשון ולא היה למשה חסר אלא חסור הדבור והוא בודאי פעל גשמי, וכאשר פניו זה תבין ג"כ מה שאמרו רז"ל בפרק המפלה כשהולך יוצא לאויר העולם בא מלאך וסערו על פיו ומשכה ממנו כל התורה, נמה אמרו סערו על פיו כי הוא זה אשר אמרנו לך כי הפס' שנעשה זו אדם חי מדבר גשמי הוא משכה ממנו כל התורה, ופ"י זה כי האדם מתחבר בו הנשמה אל החומר וצבור שאין הנשמה השכלית מחובר בו בחומר דהיינו צבור שלא יצא לאויר העולם אז נשמתו נבדלת ואז היא שכלית לגמרי וידע כל התורה ונעת יצאחו נגמר צריאחו והנשמה מתחבר לחומר, וכאשר מתחבר הנשמה אל הגוף נעשה אדם חי הפס' שנעשה זו אדם חי שנשכה כל התורה שאינו שכלי לגמרי, וכן ת"א ויהי האדם לנפש חיה והוא לרוח חיה ממלא, כי האדם צורחו חבור הנשמה השכלית והגוף ביד, ודבר זה הוא עצמו כח המדבר שהוא חבור נשמה עם הגוף כמו שיבאר, וכח המדבר הוא גמר צורחו וכל זמן שהוא צפון אמו אין לו רוח ממלא עד שהוא יוצא לאויר העולם, והכאן הואשם שהוא מכה על פיו רצה לומר גמר צורחו ונקרא זה הכאה על פיו כי כן גמר צורה של כלי נקרא מכה בפסיג המכה על הכלי בגמר מעשה זהו גמר מלאכתו, כן גמר צורחו שהא' חי מדבר הוא נעשה על ידי גמר פיו ששם כח הדברי והגמר הוא הכאה ושם נגמר ונעשה האדם מורכב מן הנשמה השכלית וגוף, וזה כי פועל הדבור על ידי גוף ואי אפשר זה בלא נשמה שכלית כמו שאמרנו למעלה כי החיבור שאין לו שכל

לגמרי, אלא מתחלה כאשר נספך המטה נחש לא היה ראוי להתקיים ואף בפעם שהיה נחש אין שם נחש גמור עליו, אבל הנס צמח שנהפך היד להיות מזורעת צרעה אחד אף ע"י שחורה היד כדראשונה מכל מקום נעת שהיתה מזורעת היתה מזורעת גמורה כי דרך הצרעה דרכו לבא ודרכו ללכת ובעוד הצרעה שם הוא צרעה גמור, אבל מ"מ אע"ג שהיתה היד מזורעת לגמרי מ"מ אין זה שנוי גמור שהיה דרך הצרעה להיות נרפא וכל נס שאינו שנוי גמיר מענינו הראשון אינו חזק כל כך, אבל הוויית המים דם היה שנוי גמור שנשאר המים דם ולא חזרו המים כדראשונה, ולפיכך אלו שלשה אותות כל אחד ואחד נוסף על הראשון ולפיכך כתיב אם לא יאמינו לקול האות הראשון יאמינו לקול אות האחרון ולמה יאמינו אל אות האחרון יותר מן הראשון וכן לשלישי יוסף מן השני אלא מפניס צבור שאין כלל אות נוסף כמו שהבאר גם לפירוש אשר נבאר למעלה, כי המטה אשר היה נחש הוא מלא שנעשה נחש שרף וזהו חלק אחד בלבד, ושייך בזה אם לא יאמינו שיאמרו שלא נעשה הנס רק בזה שהוא צרף אחד מן הנפשים יאמינו לנס הצרעה שבה מכה מדת המים שהוא צרף השני והרי יש שנוי נוסף משניהם, וזהו אם לא יאמינו לשניהם צבור שאין כלל אות שהוא ממוצע בין שניהם ולכך היו המים דם ציבשה שזהו ממוצע בין המים להאש כי הדם חם ולא חם ממוצע האש לח ממוצע המים ובשכיל זה היו האותיות בשני הפכים בכל אחד ואחד ובממוצע בין שניהם והיו האותיות בכל ולכך ראו להאמין, ומה שאמר כאשר נעשים היד מזורעת ויוציאה והנה מזורעת כשלם וכאשר חזרה להתרפאות נאמר ויוציאה מחיקו, נראה כי הצרעה מאחר שהיא עומאה אין זה רק צבלי כי מקום בית הסתרים אינו עמא וגם שם אין העומאה בזה לכך כתיב ויוציאה והנה מזורעת, אע"ג דחיקו אינו מקום בית הסתרים כיון שאמר לו להכניס היד תוך חיקו בית הסתרים הוא, ודבר מופלג בחכמה כי העומאה לא בזה רק מכוחו תלונות לא פנימות אלא בזהרה כחיי ויוציאה מחיקו שמתחיק נרפא. אבל רז"ל דרשו מזה כי מדה טובה ממנה לבא ממדה של שורענות שהרי במדה טובה נאמר ויוציאה מחיקו ובמדה של שורענות נאמר ויוציאה ולא מחיקו, והמבין עיקר הדברים יבין כי הוא עצמו הפס' אשר אמרנו, כי הטהרה בזה ממקום עליון נשאר ולפיכך תוך חיקו בזה הטהרה, ואלו הפומאה בזה מכה חילון ולפיכך כאשר נגלה בזה הטימאה, וזהו עצמו שמדה טובה שהיה הטהרה ממנה לבא. ומה שהיה אומר הבא ידך צחיקך ולא בזה המכה בלא זה כמו שאר מכות כי היה צריך הכנה לדבר זה בפרק כי היד שהוא צנופו של אדם אמר הבא ידך צחיקך כדי להפניו השנוי ממקום נסתר ויחדש פלא, כי לשון פלא הוא העלמה מפני כי הנפלאות בזה מקום נסתר ולכך יחדש הפלא כאשר יבא היד למקום הנלס

להקריב קרבנותיהם ומשמש לפני הקב"ה עשוי של
רצה ללכת בשליחות הקב"ה אין ראוי לך להיות כהן
שהוא שליח ישראל והמשמש לפני המזבח וראשון עיקר:

פרק תשעה ועשרים

כה אמר ה' בני בכורי ישראל וגו', קרא ישראל
בנו בכבור ר"ל כמו שהבכור נקרא ראשית כי
הוא ראשית אוננו שהוא החמלת הראות כמו של אדם
שגילה בו כמו כי הבן הוא כמו של חב כך ישראל
הם החמלת גלוי כמו של הקב"ה בשה"י, כי העלול
מורה על העלה יתו והם עלולים בראשונה, ומנ
שהראשית מובדל מדבר שהוא ראשית לו שהרי מה
שהוא ראשית הוא ענין שאינו נמלא באתר ומפני זה
הבכור קדוש כי הוא נבדל מן האתר במה שהוא
ראשית שלא נמלא זה בשאר וכך ישראל שהם ראשית
נבדלים מכל האומות והם גם כן קדושים מזה שהם
ראשית, ואם תשכיל בענין מכירת עשו הבכורה
ליעקב אל תאמר שהיה דבר קטן כי זה רמז על
עיקר ענין יעקב, כי כאשר חבין וחדע כי באמת
יעקב הוא בכור והוא עלול בראשון רק לענין רחלנות
בעולם הסביו ללכת לעל עשו יוחר ראשון, הדבר
אשר הוא קרוב אל העלה הראשונה הוא רחוק מן
התגלות בעולם הסביו ואשר הוא רחוק מן העלה
הוא קרוב להתגלות בעולם הסביו, ודבר זה ידוע,
ולכן ה' יוצא עשו להתגלות בעולם הסביו חתמה,
אכן באמת יעקב הוא הבכור שכן ראוי בסדר העולם
כי הוא העלול בראשונה כאשר תחבין בענין הכריה
המלא כי יעקב הוא ראשית הכריה מזה שהוא עלול
הראשון, וכאשר גדלו וזו קבל יעקב מעלתו ועשו
את פחיתותו מכר עשו הבכורה ליעקב ומסרה לו
שכן ראוי מזה הדין הבכורה למי שהוא עיקר וראשית,
נמלא כי יעקב וישראל שניהם הם בכורים שהם
ראשונים בסדר הכריה וזהו שאמר בני בכורי ישראל,
וכמו שתמלא כי יעקב נולד אחרון ועשו ראשון ללכת
לעולם הסביו ומי שהוא יוחר במעלה מאוחר ללכת
לפעל כך תמלא בישראל שכל האומות נמשו לאומות
גדולות כמו אומות אדום עמון ומואב וישמעאל קודם
ישראל, כי היוחר במעלה יוצא אחרון לעולם הסביו,
כמו שה' ביעקב ועשו עם שסדר ישראל שעלה
משכנתו של ישראל לפני הקב"ה קודם שנברא העולם
ביאזן לעולם הסביו באחרונה היה, כלל הדבר כי
בני בכורי ר"ל כי ישראל הם עלולים מן הש"י כמו
שהבן הוא עלול מן האב הם עלולים מן ראשית אל
הש"י לכן קראם בני בכורי:

וכו שאמר ויקח תשה את גשמו ואת בני וירכיבם
על החמור ב' הידיעה, ועוד ובי לא היה
לו גמל שיא את גשמו ואת בניו כמו שה' ליעקב
דכתיב ויקח את בניו ואת גשמו וישא אותם על
הגמלים אמרו בספר רבי אליעזר ואמרו שם וירכיבם
על החמור הוא החמור שרכב עליו אברהם אינו
דכתיב ויחננו את חמורו והוא החמור שחיד לרכב
עליו

שכל אינו מדבר, וכן הבהמה יש לה כ"י הדבור
ואין בה דבור כי הבהמה אין לה גשמה שכלית. וזא
לומר כי גמר גורתו של אדם שזהו גמר מלאכתו
נעשה בגמר פיו שבו כח הדבור, ולכן קאמר משכח
ממנו כל הזרה כולה שהיה קודם חבור הבהמה
השכלית בגין למד כל המורה והיה שורה בטובה
כל זמן שלא היה חבור לא הנוף הגשמי, וכאשר
משה ה' נבדל במעלתו לא היה נוסה אל הגשמי כי
אם אל מעלה הנבדלת היה חסר גמר טעמי זה
ולכן אף אחר שיא לאויר העולם ידע כל המורה
ותחברוהו מ"ס מאלהים לכן היה חסר לו דבר זה
והבן זה כי הוא דבר ברור, ואמרו המהים מרבה
דברים מרבה שנות, כי הדבור פגל גשמי כי ברוב
דברים ירחק תן השכל, והנה התבאר לך מה שלא
היה משה בעל פה ולשונו, ורמזו דבר זה בענין נעלה
כהא דליתא בפרק קמא דתענית במה שמש משה
בימי המלוכה רב כהנא מחני בח ק לכן שאן לו
אמר, רמז על שליחות הנבדל השכלי בחלק לכן
ולא ה' לו אחרת וראוי ה' לשמש בזה, ודבר זה
הוא מדמו חלק לכן שאן לו אמר שלא ה' בעל
אמירה רק היה לו חלק לכן המורה על השכל שהוא
לכן וזה, ואין אל אומר כי מה שלא היה לו אמר
רמז בלבו מה שיקרא שפת הנבדל כן אמר כמו
הדבור. אבל יש לך לדעת כן נקרא נפת הנבדל אמר
כי הדבור הוא גמר גורת האדם וסופו כמו שהתבאר,
וכן האמר הוא הכלית וסוף גורת הנבדל שהוא
מדת האדם, ולפיכך ראי למשה לשמש בחלק לכן שאן
לו אמר שהנבדל היה מתיחס לו וראוי לו במה שמש
היה חסר הגמר שבו נעשה אדם גשמי, ובגד זה
חסר גמר ג"כ, וחדע כי הא"ר שכל נבדל ודבור
ענין אחד שדרשו במדרש בזה אמרו בזה פורפירא
דיליה, הרי שהם מפרשים בזה אמרו שהוא לשון
דבור בזה פורפירא דיליה בגד שיש לו אמר והדברים
ידועים למשכילים והבן, ובספר גור מרים בפרשת
לו תמלא כי' החד אף כי הם קרובים ודבר אחד
למבין ע"ש.

ויחר אף ה' במשה א"ר יהושע בן קרחה כל חרון
אף שצמקרא עושה רועם וכאן אין עושה
רועם רש"י אמר אף זה נאמר בו רועם שנא' הלא
אחרן אחיך הלוי והלא כהן הוא הלא אמרתי שאתה
תהיה כהן והוא לוי ועכשיו אתה לוי והוא כהן,
ס' כאן אין עושה רועם מפני שלא היה משה מכון
לחפא אלף עשה בבביל עושה שלא רצה ליטול
גדולה על אחיו, ורש"י סיב שאף כל עשה רועם
והרועם שמש שיהיה משה לוי ואחרן כהן, ס'
עכשיו שנתן משה לאלהים דכתיב והוא יהיה לך לפה
ואתה תהיה לאלהים ואלהים הוא מדת הדין לכן
אתה תהיה לוי שמתדו מדת הדין ואם לא עשית כך
אלא הלכת בשליחות לא היה לך דבר זה והיית כהן
שאין מדתו מדת אלהים שהוא מדת הדין, ועוד
אם הלכת בשליחות היית מוכן לשליח ישראל,
זה ראו להיות כהן כי הכהן הוא שליח ישראל

אִתּוֹ לָרֶיךָ הִרְבֵּה יוֹמֵר עַד שִׁקְבַּל הַלֹּרֶה , וְלַעֲמֵם
 זֶה חֲמוֹר בָּמָה שֶׁהוּא נֹשֵׂה אֶל הַחֲמוֹר הוּא רֹאשִׁית
 הַבְּעִלִּי חַיִּים מְכַל הַבְּהֵמוֹת עֲבוֹלָם עֲבוֹר פְּשִׁיעוּתוֹ
 וְלֹא הֵסֵב חַיִּים הַחֲמוֹר בְּהוּא בָּהֶם עֲמָה בְּכֹר
 וְלֹא שִׁם בָּהֶם קִטְלָה עֲבוֹלָם , כִּי מִלֵּד שֶׁהוּא פְּשׁוֹם
 יוֹסֵר שִׁיךְ בּוֹ בְּכֹרֶה וְרֹאשִׁית כָּל אֲשֶׁר הוּא פְּשׁוֹם
 הוּא רֹאשִׁית לְמוֹרֻכָּבִים שֶׁחֲרִיו , וְהַרְאִית שִׁיךְ בּוֹ
 בְּכֹרֶה כִּי לֹא הִ' רֹאוי שׁוֹם בָּהֶם עֲמָה לְמִנּוֹת
 בְּכֹרֶה בְּשִׁבִּל שֶׁאִינֶה חֲלָה הַקְּדוֹשׁ עַל דְּבַר עֲמָה
 רַק הַחֲמוֹר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעֲמָו רֹאשִׁית מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 פְּשׁוֹם וְכֹאשֶׁר הוּא בְּכֹר שֶׁהוּא גִ'כ רֹאשִׁית גְּמוֹר
 וְלִכְךָ דִּין בְּכֹר בַּחֲמוֹר מֵה שִׁט חֲמָלָה בְּשׁוֹם בָּהֶם
 עֲמָה , לְפִיכֵךְ מִיַּחַד הַחֲמוֹר לַעֲנִין גִּ' לְדִיקָיִם אֶלּוֹ
 לִתְעַלָּם שֶׁהוּא נִבְדָּלִים וּמִתְנַשְּׂאִים עַל חוֹמֵר הָעוֹלָם
 רֹאשִׁית שֶׁהוּא רֹכְבִים עַל דְּבִי' שֶׁהוּא רֹאשִׁית כְּמוֹ
 הַחֲמוֹר הַזֶּה שֶׁהוּא רֹאשִׁית רֹאשִׁית בְּכֹר הַרֹכֵב עָלָיו הוּא
 נִבְדָּל לְגִמְרִי וְכֵן דְּבַר זֶה מֵאֹד , וְמֵה שֶׁאֲמַרְנוּ ז"ל אֵין
 הַחֲמוֹר בְּרֹכֵב עָלָיו אֲבִירָה מִשֶּׁה וַיִּשִׁיחַ שֶׁהוּא חֲמוֹר
 אֶחָד וְלֹא שֶׁלֶּשָׁה כִּי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵם מְחֻלָּקִים כָּל
 אֶחָד יֵשׁ לוֹ מַדְרִיגָה בְּפָנֵי עֲלִיו כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ ז"ל אֵין
 לָךְ דְּבַר שֶׁאֵין לוֹ מְקוֹם , כְּלֹאמֹר שִׁשׁ לוֹ מַדְרִיגָה
 בְּפָנֵי עֲלִיו שֶׁבּוֹ נִבְדָּל מִזֻּלְתוֹ שֶׁאֵין לָךְ דְּבַר שְׁנוֹנֶה
 בָּמָה שֶׁהוּא מוֹכֵן וְעוֹשֵׂה לְחִבְרִי , וְכֹאשֶׁ יֵשׁ שִׁי
 דְּבָרִים שִׁשׁ לֹהֶם עֵינִן אֶחָד וּמַדְרִיגָה אֶחָה עַל כִּתְרָךְ
 הֵם אֶחָד וְכָל הֵלֹ גִ' רִכְבִּיּוֹת עֵינִן אֶחָד לְהַרְדֹּם
 עַל הָעוֹלָם חִ'כ יֵשׁ לָהֶם עֵינִן אֶחָד שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת ,
 וּבְשִׁבִּיל כֵּךְ כּוֹלֵם אֶחָד , וּמִכֵּס שֶׁהַרְכִּיבָאֶת הַתְּעֻלּוֹת
 עַל הָעוֹלָם וְהָעוֹלָם אֶחָד לְשִׁלְשָׁה הַנְּדִיקָיִם הַמְּחֻלָּקִים ,
 וְלְפִיכֵךְ חֶף ע"ג שֶׁהַנְּדִיקָיִם מְחֻנְקִים הַחֲמוֹר אֶחָד כִּי
 הַרְכִּיבָה אֶחָד עַל עוֹלָם אֶחָד וְהֵבֵן הַדְּבָרִים אֶלּוֹ
 הַגְּדוּלָּה מֵאֹד . וְאֵין אֶחָד מִדְּרִיךְ לֹאמֹר כָּל כִּי
 הַחֲמוֹר הִיָּה חֲמוֹר חֲמוֹר יוֹסֵר אוֹ שֶׁהִי בּוֹ חֲכָמָה
 וְדַעַת מִלֵּד עֲלִיו , שֶׁאֵין אֶחָד חִ'כ שִׁשׁ חֲשִׁבּוֹת כָּל
 בַּחֲמוֹר הַזֶּה רַק שֶׁכֵּךְ בִּאֵיו לְפִי הַתְּעֻלָּתִּית שִׁיחִי מְסוֹדֵר
 לָהֶם מִנִּין הַשְּׁמָשׁוֹת חֲמוֹר זֶה שֶׁהוּא לְדִיקָיִם הַנִּבְדָּל
 רֹכֵב עַל חוֹמֵר הָעוֹלָם , וְפִירוֹשׁ זֶה בְּכֹר , וְאֵין
 הַפִּירוֹשׁ שֶׁנִּבְרָא וְהִיָּה חִי כָל כֵּךְ מִזִּין שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
 עַד מִזִּין אֲבִירָה וּמִשֶּׁה וּמִשִּׁיחַ , שֶׁאֵין הַדְּבַר כֵּךְ כָּל
 אֶחָד עֲלָמוֹ וְשִׁרְיָתוֹ כִּי הַזִּמָּן מְסוֹדֵר לִירוֹת נִבְרָאִים
 בּוֹ הַבְּרִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיָּה כָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁמַח יִמִּי
 בְּרֹאשִׁית נִבְרָא בּוֹ מֵה שֶׁרָאוי לִהְיוֹת נִבְרָא בּוֹ , וּמֵאֲחֶר
 שֶׁאֵין גִּ' הַנְּדִיקָיִם הֵיוּ לְרִכְבִּים לְחֲמוֹר מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 רֹכְבִים עַל חוֹמֵר הָעוֹלָם וּמִתְנַשְּׂאִים עָלָיו הִיָּה
 הַתְּחַלֵּל בְּרִיאָתוֹ שֶׁל חֲמוֹר זֶה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְכֵן
 רִשְׁמִיּוֹת נִבְרָא מְסוֹדֵר , וְדֵר זֶה בְּכָל לִשְׁמוֹת וְכֵן
 לְכַעַל לְגִמְרִי בַּעַת הַלֹּרֶךְ , וְהֵבֵן זֶה מֵאֹד כִּי הֵם
 דְּבָרִים בְּרִיּוֹת כְּאֶשֶׁר תִּבֵּן דְּבָרִי חֲכָמִים , וְהֵבֵן גַּם
 כֵּן לְמַה אֶלּוֹ שֶׁלֶּשָׁה מִיֻּחָדִים לְהַתְנַשְּׂאוֹת עַל הַחֲמוֹר ,
 וְזֶה כִּי יֵשׁ שֶׁלֶּשָׁה כְּמוֹת בְּאֶדָם הַפְּרָמִי הַמִּתְנַשְּׂאִים עַל
 הָאֵדָם הַפְּרָמִי וְהֵם נִבְדָּלִים מִן הַגּוֹף לֹא יִתְעַרְבוּ
 עִם הַגּוֹף כָּלל , וְאֵלּוֹ הַשֵּׁלֶב כְּמוֹת יֵשׁ לָהֶם מְקוֹמָתוֹ
 מְחֻלָּקִים בְּמוֹת הָאֶחָד הוּא בַּתְּחִלָּה הַמוֹת , וְהַשְּׁנִי
 בַּתְּחִלָּה

עָלָיו מִלֵּךְ הַשְּׁמָשׁוֹת דְּכָתִיב עֵינִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר וְאֵלּוֹ
 הַחֲמוֹר שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּשִׁשַּׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית ע"כ .
 וַיֵּשׁ לְחֲמוֹת מֵאֹד בָּמָה מִ"ש חֲמוֹר זֶה מִשְׁאֵר חֲמוֹרִים
 וְכִי הוּא יוֹמֵר חֲמוֹר שֶׁאֵין סֶסֶק שֶׁבָּהֶם הִיָּה וְבָהֶם
 אֶחָת כְּמוֹ חֲרִית , וְעוֹד לְמַה בְּרָא בְּשִׁשַּׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית
 וְלֹא לָקַח שֶׁאֵר חֲמוֹר , אֲבָל ר"ל הַפְּלִיגוֹ מֵאֹד
 בַּחֲכָמָה לְגַלּוֹת מִלִּפְנֵי הַחֲמוֹר וְלֹמֵה בָּאֵלּוֹ שֶׁלֶּשָׁה
 דִּיקָא שֶׁהֵם אֲבִירָה מִשֶּׁה וּמִשִּׁיחַ בְּחִיב שֶׁרִכְבוּ עַל
 חֲמוֹר , דַּע כִּי כָל רִכְבֵּה הוּא מוֹרֶה עַל שֶׁהִרֹכֵב
 נִבְדָּל מִן אֲשֶׁר רֹכֵב עָלָיו וּמִתְעַלָּה עָלָיו , כִּי מֵאֲחֶר
 שֶׁהוּא רֹכֵב עָלָיו מִתְנַשֵּׂא עָלָיו וְאֵין מִלִּפְנֵי עִם אֲשֶׁר
 הוּא רֹכֵב עָלָיו , וְכֹאשֶׁר רָחַק הַקִּבֵּה לְהַגְדִּיל אֶת
 אֲבִירָה וְאֵת מִשֶּׁה לֹא הִתְנַשְּׂאוֹת שֶׁהוּא לְמַלְכִּים שֶׁהֵם
 מִתְנַשְּׂאִים בְּנִבְרָתָם אוֹ בְּעִשְׂרָם אֶלּוֹ הַתְּנַשְּׂאוֹת זֶה
 הַתְּנַשְּׂאוֹת מִעֲלֵה קְדוֹשָׁה וּמִלֵּלָה נִבְדָּלָה שֶׁהוּא קְרוֹבִים
 אֶל מִעֲלֵה אֱלֹהִים , וְכֵן לָהֶם הַקִּבֵּה לִהְיוֹת רֹכְבִים עַל
 רִחְמוֹר שֶׁזֶה מוֹרֶה שֶׁהוּא רֹכֵב עַל הַחֲרִית מִתְנַשֵּׂא
 עָלָיו וְרוֹכֵב עַל לְפִי שֶׁהוּא נִבְדָּל מִן הַחֲמוֹר , אֲמַנֵם אֵת
 הִיָּה רֹכֵב עַל חֲמוֹר סֶסֶק אֵין זֶה דְּבַר כִּי הַקִּבֵּה
 הִיָּה רָחַק לְהַגְדִּיחָה עַל כָּל עוֹלָם הַנִּשְׁמִי , וּמִנִּין אֶתֶּה
 מוֹלָה שֶׁהוּא אֶלּוֹ בְּלִשְׁקָן עַל הָעוֹלָם הִיָּה מִתְנַשְּׂאִין שֶׁהִיָּה
 דְּרָשׁוּ ר"ל כֵּן אֶלּוֹ אֲבִירָה וְיוֹלָה אוֹתוֹ הַחֲמוֹת שֶׁרֹאִיָּה
 אוֹתוֹ חוֹץ מִחֲלָלָה שֶׁ עוֹלָם , וְכֵן דְּרָשׁוּ בַּשְּׁמָשׁוֹת רִבֵּה
 בְּפִרְשָׁה בָּא עַל מִשֶּׁה נִטְר יִדֵּךְ עַל הַשְּׁמָשׁוֹת מִלֵּד
 שֶׁנִּבְרָא אֶת מִשֶּׁה לְמַעַל מִתְנַשֵּׂא לְמַדּוֹ מִזֶּה שֶׁאֵלּוֹ
 שֶׁהִיָּה הִיָּה מוֹשִׁלִּים עַל עוֹלָם הַנִּשְׁמִי וְהִיָּה נִבְדָּלִים
 מִמֶּנּוּ , וְזֶה הִיָּה עֹלָם מְעַלָּן , וְלִכְךָ הִיָּה רֹכְבִים עַל
 הַחֲמוֹר שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כִּי מֵאֲחֶר שֶׁהִיָּה רֹכְבִים
 עַל הַחֲמוֹר שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְכִרְיָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת
 הִיָּה עַל הַסֶּסֶק , וְזֶה כִּי הַנִּבְרָא בְּשִׁשַּׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית
 לְפִי שֶׁהֵם יִמִּי הָעוֹלָם הַנִּבְרָא בָּהֶם הוּא עֲבַע לְגִמְרִי ,
 אֲבָל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִפְּנֵי שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת קָאָה חוֹל וְקָאָה
 קוֹדֶשׁ בָּרָא בּוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם חִיִּים טַבַּע לְגִמְרִי
 וְאֵע"ז שֶׁחֲמוֹר זֶה הוּא טַבַּע כְּמוֹ שֶׁאֵר חֲמוֹר
 מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְדִיקָיִם מִתְרומֵמִים עַל הָעוֹלָם הִיָּה
 סִדֵּר בְּרִיאָה שֶׁל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִחִיב לָהֶם
 הַחֲמוֹר , כִּי הִיָּה רֹכְבִים עַל הַדְּבָרִים הַנִּבְרָאִים בֵּין
 הַשְּׁמָשׁוֹת , וְלְפִיכֵךְ מִסִּדֵּר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בָּא לָהֶם
 הַחֲמוֹר כְּמוֹ שֶׁרִכְבִּיָּה אֶל שֶׁשֶּׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית לְסִתָּה
 רִכְבֵּה כֵּךְ סִדֵּר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְרִכְבֵּה הַמִּיּוּחָדֶת הַזֹּאת
 שֶׁהִיָּה רִכְבֵּה שֶׁהוּא מִתְרומֵמִים עַל הָעוֹלָם וּמִסִּדֵּר
 בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מְסוֹדֵר לָהֶם הַחֲמוֹר הַזֶּה וְלֹא שֶׁהִיָּה בּוֹ
 חֲשִׁיבוֹת כָּלל כְּמוֹ שֶׁהַסִּבָּר וְהוּא עֵיקָר , וְעוֹד
 תְּעַמִּיק בָּמָה לְמַה דּוֹמֵה הִיָּה רֹכְבִים עַל חֲמוֹר וְלֹא כּוֹס
 שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דַּע כִּי אֵין בְּרִיאָה יוֹמֵר פְּשׁוֹמָה
 מִן הַחֲמוֹר שֶׁהוּא כּוֹלֵי חֲמוֹר וְהַחֲמוֹר הוּא הַפְּשׁוֹם
 יוֹמֵר שֶׁלֹּא קָבַל לֹרֶה , וְכֵן הַחֲמוֹר עֲבוֹר שֶׁחֲמוֹר
 נֹשֵׂה אֶל הַחֲמוֹר הוּא בְּרִיאָה יוֹמֵר פְּשׁוֹמָה מְכַל
 בְּרִיאָה שִׁשׁ בּוֹ לֹרֶה חֲמוֹרָה , כִּי שֶׁאֵר הַנִּבְרָאִים שִׁשׁ
 בָּהֶם לֹרֶה חֲמוֹרָה אֵין זֶה פְּשִׁיעוּת כִּי לְקַבֵּל הַלֹּרֶה
 לְרִיךְ הַלֵּכָה כְּדִי שִׁקְבַּל הַלֹּרֶה הַחֲמוֹרָה , וְלְפִיכֵךְ
 נִבְרָא הָאֵדָם אֲחֵרִין יוֹמֵר מְכַל הַנִּבְרָאִים כִּי לְחֲשִׁיבוֹת

שבע לוי שהיו קדושים כלם מבטן אמה אין ראוי כלל שימשלו המזרים עליהם כי אין דבר התינוחם אל החומר כמו מזרים משל על דבר קדוש שכל דבר קדוש נבדל מן החומר, ולפיכך שבע לוי פגום היו מעבדות כרך וכבר הארכנו בזה :

והנה לא זזה הקב"ה לעשות מיד אורות לפני פרעה עד אחר שהכביר פרעה העבודה עליהם ולא אחר כך זזה לעשות האורות לפני פרעה, ויש לדקדק למה לא זזה לעשות מיד האורות לפני פרעה, ועל דעת רז"ל בשמות רבה כיון שגזר פרעה כן הלך משה למדין ועשה שם ו' חדשים ואחרן היה יושב במצרים ואחיה שעה החזיר משה אשמו ובטיו למדין, עוד אמרו אחר ששה חדשים נגלה הקב"ה עליו במדין ואחר לו לך שוב מזרים בך משה ממדין ואחרן ממזרים ופגעו בהם שוטרי ישראל כשהם יואלים מלכני פרעה, וכן עוד בש"ר דומה דודי לזכי מה לזי נגלה וחוזר ונכסה ונגלה ונגלה כך גואל הראשון נגלה וחוזר ונכסה ונגלה וכמה נכסה רבי תנחומא אמר ששה חדשים היינו הוא דכתיב ויפגעו את משה ואהרן וגו', והנה זה הטעם עתה מה שאל זזה הקב"ה לעשות האורות מ ד כי רלה הקב"ה להיות הגואל נכסה מהם זמן מה ואח"כ יחזור לרגילותו וכל זה לענין מופלא, ולפי דעתי הוא נגד שני פקידות שאמר פקד פקדיו ולכן היה כהן שמי פקידות, ולעמוד גם כן יהיו נגאלים בנדי"ק כשלה דכתיב איש נחם ומחמיו ימא, יש כאן שני נחיות, וכל זה להעלות הגאולה שא"כ שפחה הגאולה שהיא מעלה עליונה כעס אחת :

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב. ודעו במדרש רבות ב' וארא אמר לו הקב"ה למשה חבל על דלדבין ולא משכחתי הרבה פעמים נגליתי על אברהם ועל יצחק וגל יעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך ולא הרהרו אחר מדותי אמרתי לאברהם קום התהלך באלך לארצה ולחריבה בקש לקבור את שרה ולא מלא מקום עד שקנה צדמים מרובים, ליתקן אמרתי גור באלך הואת כי לך ולזרעך אחנה בקש לשתות מים ולא מלא שנה' ויריבו רועי גרר וכו', ליעקב אמרתי הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' בקש לעשות אהלו ולא מלא עד שקנה במאה קטיסה ולא הרהר אחר מדותי ולא שאלני מה שמי כשם ששאלת אתה ואמרתי בסוף למה הרעוה וגו' וכשם שלא הרהרו אחר מדותי כך וגם אלי שמעתי נאחק בני ישראל, כלומר אע"כ שישראל שבתו דור לא היו כשרים ולא היו ראויים להגאל לא דקדק אחר מעשיהם כשם שלא דקדקו הם אחרי מעשי, כך משמע מדברי רז"ל שבשני כך דרשו כך דלמה הולך לומר באיזה שם נגלה עליהם יהיה בשם אל שדי או יהיה בשם ה' ולמה הולך הכבוד לומר כי לא נודע להם שם המיוחד ולפיכך דרשו רז"ל שהכבוד בא להבדיל לך כי לאתו לא נודע שם הויה כמו שנועד למשה בשם המיוחד, ועם כל זה שנועד למשה בשם המיוחד היה מהרהר אחר מדותיו

באמנע, והשלישי באחרית החוה, והראש"ע בפרשת כי תשא פירש שאלו ג' כחות נקראו חכמה ובינה ודעת, ולפי זה יהי חכמה מחיתם לזכרם מה שהיה חכמה משיג מדעתו ומחמכתו כמו שדרשו רז"ל אחות לנו קטנה ועדים אין לה שלא הניקוהו חורה ומתות, ואחר שהיו שני כליותיו נעשים לו כשני רגלים והיו מלמדים לו חורה ומתות, בינה למלך המשיח שאלו עליו ונחה עליו רוח חכמה ובינה רוח דנת ויראת ה', והדעת למשה, וזה ידוע ממה שאמר הכתוב ושמי ה' לא נודעתי להם כי משה היה לו ידיעה בשם ה' וחד וזה ידוע, וכל אלו דברים ידוע למבינים כי נכל אחד ואחד שיך דבר מיוחד וליכך היו רוכבים על החומר אמנם מלאכי כי באחרית מן החוה שם כח הזכר, ובמלמע החוה כח הממשך והוא נקרא כח השופט השופט על הדברים שמקבל הדמיון ומרגיש ומפריד זה מזה ושופט עליהם, ובמקדש מן החוה שם כח המקבל החכמה, כך מלאכי, והנה ממלא כבוד חלו בחדם הכללי שהחדם הכללי הוא כלל בני אדם שהם כולם אחד, ואברהם כבוד כח הזכר וכן אמרו כי זכירה שיך בצרכים, וזכר אלה דבר קדוש את אברהם עבדו והוא דבר נעלה וזכרה בצרכים כי הוא מדעו, ואח"כ כח השופט הוא למלך המשיח שיהיה מלך ושייך לו המשפט שהוא יהיה שוכט בחכמה כדכתיב ושפט בדרך דלים, ואח"כ החכמה שיך למשה שאליו נמסרו מ"ע שמרי בינה, כלל הדבר כי בחדם הפרטי ממלא ג' כחות נבדלים מתשאים על הגוף ונבדלים ממנו, כך נרין שיהיה גם כן בחדם הכללי שלמה ואשים מתשאים על כל המתאשים :

פרק שלשים

לכו לסבולותיכם. פיר' רז"ל בש"ר שבע לוי פגום היו מעבדות סרך ולפיכך אמר לכו לסבולותיכם כל' למלאכהם אשר צוית, ומדע לך שהרי משה ואהרן היו יואלים שלא בשרות פרעה ולא היה מוחה אלא בודאי כמו שאמרנו למעלה ששבע לוי היה בנוי מעבדות סרך, וזה כי שבע לוי היה שם קדושה נקרא עליהם אף במזרים ובחיי יוסף היה סוכר את שבע לוי מן מה המלך שכל אדם מוטל עליו עבודה המלך זולתי הכהנים שהם כהנים לכל אומה ואומה אין מוטלת עליהם עבודת המלך, ושבע לוי היה נקרא עליהם שם כהנים ועובדים להקב"ה והיו פטורים מן עבודת המלך, ואף אחר כך נשאר הדבר ולא הטיל עליהם עבודת סרך, ועוד יש בזה טעם נפלא למה לא היה עבודת סרך על שבע לוי כי אין ראוי שיעבדו מזרים בשבע לוי שהם קדושים לה' שאין ימשל על אחר הם קדושים לה' זרע הם המקוקלן, וכבר נתבאר לך בפרקים הקודמים כי אף על ישראל לא היו מוטלים מזרים אשר מחיתיםם אל בער חמור רק כאשר לא היו ישראל בשלימות ומיד כאשר היו ישראל בשלימות ילאו מרשומם, אבל

אחי, ואל שדי יבצר חסדך ויפדך ויבצרך, ובנרשאים רבה בנרשאת לך לך אחי אל שדי שאמרתי לעולמי די לשמים די לארץ די שאלמלא שאמרתי להם די היו נמחזין והולכים. חני משום ר' אלעזר בן יעקב אחי הוא שאן העולם ומלואו כדי לאלהותו ע"כ, וביאור ענין זה כי לדעת חנא קמא שם שדי, שדי באלהותו וכולל כל הנמצאים שם תחתיו, וממני שכל הנמצאים תחתיו יכילו אחס אמר לעולמו די שם שדי היו נמחזין והולכים לא היה להם דבר שיכלול אחס שהרי הם מבלי גבול, אבל הש"י כולל הנמצאים כולם וממני זה יקרא שדי שדי באלהותו לכן אמר לעולמו די, ולדעת ר"א נקרא שדי שאין הנמצאים כדי לאלהותו ולפיכך נקרא שדי שכל כך די צו שאן הנמצאים כדי לאלהותו, וממני שהאבות כוללים התולדות שאלו מהם גם כן היה שם שדי שם האבות, וכן למאן דלמר שם שדי שאין העולם ומלואו די לאלהותו דהיינו שאן העולם שהוא העולל ממנו כדי לעלה כי לעולם העולל חסר מן העלה, וכן הבנים אינם כדי לאבות בזה שהאבות הם כמו העלה לבנים, אבל שם המיוחד גילה לפניה בזה ששם המיוחד מורה על אחדותו ויבצרך שהוא נבדל מכל הנמצאים וממנו שכל הנמצאות שאל קם נביא כמאמר, והוא היה נבדל מכל אדם אשר על פני האדמה :

לכן וגו'. אלו ארבע לשונות של גאולה והוצאתי והעלתי אתכם מעבודתם וגאולתי אתכם ולקחתי אתכם לי לעם וכנגד אלו ארבע לשונות תקנו רז"ל ד' כוונות כמו שיבאר לקמן, ויש לפרש פירוש אלו ד' דברים כנגד מה שאמר ידוע מדע כי גר יהיה זרעך ועבדך ועמו ואתם ואח"כ אלו דברים גדול, וביאור זה כי היה ש"ס דברים תחלה גרוה אע"ג שאינו משועבד לאחר מלך שהוא גר אין לו כח כמו החושב לפי שהוא ברשות אחרים, ואח"כ הוסיף עליהם שיעבדו כדרך שמעבדים העבד, ואח"כ הוסיף עליהם העניי שהוא עניי יותר מזה שאמר עבד למעלה גם כי בנרשאת ברים בין הבתרים, וכאשר בא לגאול אותם הותחיל באחרון מן העניי שהוא הקשה וממנו הוציאם תחלה, וזה שאמר והוצאתי אתכם מתחת כנולות מלרים שזה נאמר על סבל שהוא יותר מכחו של אדם ואח"כ אמר והעלתי אתכם מעבודתם, שאפילו מתחת עבודה הגיל אותם, ואח"כ נגד כי גר יהיה זרעך אמר וגאולתי אתכם שלא הוסיף ברשות אחרים כלל אלא לגאול אתכם מחסר, שטענין אע"ג בהוציא אותם מרשות אחרים והיו ברשות עצמם לריכים עוד להיוסם נכנסים ברשות הקב"ה ולא יהיו כמו שאר אומות, וזהו שאמר ולקחתי אתכם לי לעם וגו', ועוד פירוש אלו ד' דברים הנאמרים כאן לפי שהיו ישראל במצרים וראוי שהיו משועבדים במצרים שהרי לא היה אל ישראל שום יגיעה מיוחדת שלא היה להם ארץ מיוחדת כמו שיש לכל אומה ואומה והיו גולגים בלחץ

מדותיו וללבוש לא נודע בשם המיוחד רק באל שדי והם לא הרהרו אחריו, ובמדרש הזה כאשר חשיין וחקקו הוא קרוב מאוד לפשוטו, ומה שהקשה רש"י ז"ל על דברי חכמים האין הכחוצים נמשכים דודאי שפיר הסתייבה נמשכת וכך פירושו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וגו' ולא הרהרו אחר מדותיו ולא שאלו את שמי לעמוד על אחסתי רק היו מאמינים אף כי לא היו עומדים על אחסתי ובשביל שלא הרהרי אחר מדותיו וכל כך נדיקים היו הקימותי את בריתי אחס לתת להם הארץ וגם אני שמעתי וגו'. כלומר בשם שלא דקדקו אחר גס אני לא חקקו אחר בניהם אע"ג שאינם ראויים להגאל, ומה שהקשה עוד דלא היו למכתב נודעתי אלא הודעתי ועוד הרי לאברהם גילה בבית בין הבתרים ואמר לו אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מלרים הרי כי ידע אברהם את שם המיוחד, תמה אני על דברי רש"י ז"ל שיקשה קושא כזאת על דברי חכמים ז"ל ואדרבה אם כתוב לא הודעתי היה קשה הרי הודיע לו הקב"ה את שמו לאברהם כדכתיב אני ה' אשר הוצאתיך וגו', אבל אמר לא נודעתי כמו שאמר וארא שהוא לשון נסתר שגילה לאבנת באל שדי בנבואה שהם השינו באל שם בשם הזה היו משיגים ושמי ה' לא נודעתי להם שהוא יתב' לא נודע להם בשם ה' שלא היו משיגים בנבואה בשם הזה השגה בו ולפיכך לא נודעתי לשון נסתר, ורבה לומר שלא נודע ולא השיגו בנבואה באמיתותו בשם ה', אבל הודיע להם שמו ע"י דבור, ומה שלא נאמר ובשמי ה' לא נודעתי להם כמו שכתב וארא אל אברהם באל שדי, כדי שיהיה פירושו שלא השיגו מאמתה השם וכדלמשה לשון לא נודעתי שזהו הכרת אחסתי בשביל זה צריך לכתוב ושמי ה' וגו' ואי אפשר לכתוב ובשמי ה' לא נודעתי שהרי לשון לא נודעתי בא על השגת אחסתי יח' ולא בא על השם הכרת אחסתי. ואין יאמר ובשמי ה' לא נודעתי להם שהיה משמע הכרת השם בלבד, אבל כך פירושו ושמי ה' כך הוא שמי לא נודעתי לא נודע אחסתי להם עד שיהיו יודעים השם הזה, אבל לא יתכן לומר ובשמי ה' לא נודעתי להם אחר כי נודעתי רבה לומר הכרת עצמו, ואין דומה אל וארא באל שדי כי אין וארא בא על הכרת אחסתי ושייך לומר אחריו באל שדי אבל לא נודעתי הוא הכרת אחסתי ולא בא על השם והוא נכון כאשר חקקו, ומה שאמר וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ומשמע דוקא בשם הזה בפרט בגלל להם ולמה דוקא בשם הזה לפי ששם הזה מורה על שהוא נותן לעולם די ומשפיע מאתו המציאות בשלמה שלא יהיה חסר וכל חוסרם גם כן חסר לכך שהפעמו די שהוא ענין השלמה, וזהו שדי השם היו דבקים בו האבות לפי שהשפיע מהם העולם ונתן להם זרע אומה עלימה ולפיכך זה השם שמוא שדי היה נודע עם האבות, וזהו שאמר אני אל שדי שרם ורבה, אל שדי גראה חלי כלו ויבצר

ועמדם היה ראשון וכאשר נולדו הגואלים בעצמם זה מעלה אחרת כי הראשונים לא היו רגואלים בעצמם רק הבות לגואלים ועכשיו נלדו הגואלים בעצמם היה צריך לחזור להכנה גמורה להיות השלישי הוא משה שהיה שלישי, לכך ספור חולדות רשעים זה אחר זה עד לוי, כלו כשנולד השלישי אז ראוי להוציא הגואלים, וספר השתלשלות בגואלים שהכל בסדר ראוי ומחבון מאוד, ואין דבר במקרה כמו שאמרנו בכמה מקומות, שאין לומר כי היה דבר אחד במקרה מן הגאולה כל שכן סדר השתלשלות רק הכל על פי ה'. אמנם יש עוד בזה דברים עמוקים מאוד מאוד בענין השתלשלות משה ואהרן ואין להאריך יותר.

ואני אקשה את לב פרעה. ים מקשים למה הכנה הקב"ה המכות על פרעה למען רבות מושחיו בדרך מזרים, ומאחר שהיה רוצה פרעה לשמוע למה נהג עמו כל כך להקשות את לבו עד שלא יוכל לשמוע וא"כ המכות עליו בחכם על לא פשעו, ואין זה קשה של כלום כי מפני שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו הרשע הזה ועמו היו גורמים שלא יזיק נודע שמו ה' כי הכל ידעו הכפירה וגרם חלול שמו ית' לכך ראוי שיהיה נודע שמו ה' על ידם כיון שהיו כופרים בשמו ית', ולכן אמר ואני אקשה את לב פרעה למען רבות מושחיו בדרך מזרים וידעו כי שמי ה' מתח אחריו מי ה' אשר אשמע בקולו, ולפיכך חייב פרעה לתקן מה שקלקל כבר עד שעל ידו יהיה נודע שמו ית' לכך הקשה לבו שלא ישמע למען יביא עליו ה' מכות הכתובות ואז יהיה נודע שמו ית', ועוד מעיקרם לאו קושא הוא כי בה' מכות הראשונות לא החזיק הקב"ה את לבו אלא נאמר בכל פעם שמענו היה חזק לבו, ובה' מכות האחרונות החזיק הקב"ה את לבו, והטעם כי אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המזרים, ה' בתחומים בדרך וה' בעליונים בשמים, ודבר זה נחבא לקמן אלל ביד חזקה ובזרוע נפואה, ובה' מכות הראשונות כאשר היו המכות בתחומים והאדם הוא ראש התחומים עד שהוא מן העליונים גם כן, ולכן לא היו המכות גוברות עליו יותר מאשר היה כחו של אדם לכך פרעה החזיק את לבו מעצמו, וכאשר התחיל לבא המכות האחרונות שהם מעליונים דבר שהוא יותר מן כחו של אדם ובדאי היה משלח את ישראל לא בשביל שהוא חוזר בתשובה רק שהמכות כל כך קשות עליו, והקב"ה רוצה שלא יהיה האדם מוכרח בעשיו על ידי מכות לכך הקב"ה החזיק את לבו נגד זה שהיו המכות באות עליו להכריח שיפלה ישראל, כנגד זה החזיק את לבו להכריח אותו שלא ישלח והיה מכריע אותו לדבר אחר, ולפיכך יפה ויפה הוא שהקשה ללבו כנגד החבות שהיה מכריעו אותו לשלוח ועכשיו המשקל שזה - אמר בשר פרעה בלתי אמי הכבדתי את לבו ואמר רני וחתן מכאן פתחון פה למינים לא היתה ממנו שיעשה תשובה שנאמר כי

לא להם ודבר ראוי הוא שהיו משועבדים למזרים, וכאלו שהיה שם עבדות על ישראל בתחלת לידתם כמו העבד שהוא יליד בית לאדוניו כך ישראל שנולדו בדרך מזרים היו ראויים להיות משועבדים וראוי להיות משא מזרים עליהם ודבר זה מאלו ישראל בעצמם שהיו כמו יליד בית למזרים, וכנגד זה אמר והואלתי אחכם מתחת סבלת מזרים רצה לומר משא שהיה מוטל עליהם, ועוד נוסף על זה שהיו באים המזרים לשעבדם בכח והוא מאלו מזרים שהיו רוצים לשעבדם בכח וכנגד זה אמר והואלתי אחכם כמו אדם שבה אחד עליו ביד חזקה ובה אחר והואלתי ממנו, כלומר אולי אחכם מתחת יד מזרים, וגואלתי אחכם רצה לומר אע"ג שלא היו משעבדים אינם בני חורין לעשות מה שירצו שהרי הם ברשות אחרים ועל זה אמר וגואלתי אחכם וגו', ועדיין אע"ג שגאולתי און להם המעלה להיותם לעם לה' ולפיכך אמר ולקחתי אחכם לי לעם, ולקמן הארכנו יותר בזה ושא הכל מובאר

פרק אחר ושלישים

אלה ראשי בית אבות וגו', התחיל לספר יחוסם מראובן כלו שיאלו משבט לוי שלישי לבנים והשלישי חידד יותר מוכן לקבל השלימות בעבור שהוא מספר שלם, כי האחד אין בו דבר ואינו נקרא מספר, ומספר שנים אינו מספר שלם כי אין בו רק זוג ואין בו נשרד, אבל שלם בעבור שיש בו זוג ויש בו נשרד נקרא זה מספר שלם, ובעבור שהשלישי הוא מספר שלם מוכן הג' יותר לקבל השלימות ולפיכך הובחר לוי שהוא השלישי להיות יולאים ממנו הגואלים בעבור הכח שיש לשלישי אל קבלת השלימות שהוא היה השלישי, ועוד יש להאריך בזה ואין כאן מקומו, לכך היתה הסבה בשא עמדם את דודתו כדי שיהיו האב והאם מן השבט שהובחר לנאת ממנו הגואלים, ואחר שרובם שבע לוי להיות יולאים ממנו גואלים הובחר מבני לוי השני דהיינו קהת ומבני קהת הראשון הוא עמרם ומבני עמרם השלישי ומבני אהרן בלבד, וזה כמו שאמרנו למעלה שהשלישי יש בו הכנה אל קבלת השלימות מאלו שזה המספר הוא מספר שלם וכאשר לא היה כאן שום הכנה אז צריך למספר שלם כדי שיגיע השלימות, אבל כאשר היה כבר הכנה אל השלימות דהיינו שכבר נולד לוי שמוכן להיות יולאים ממנו גואלים אז אין צריך הכנה גמורה מספר שלם לגמרי, אבל היה הכנה בשנים בלבד, שאף שיש ים בו קהת מספר כמו שהתבאר למעלה שהם מספר זוג לכך נן לוי השני שהוא קהת מוכן לנאת ממנו הגואלים, כי כל שאפשר להקדים הקוב שהוא הגאולה היה מקדים, ואחר כך שהוסף בהכנה כי קהת שהיה שני גם כן בו הכנה מה כמו שאמרנו למעלה לכך לא היה צריך עוד כלל לגמרי הכנה ונולד בראשון את אשר ראוי לנאת ממנו הגואלים